

Methoden voor stedelijke wijkaanpak

Een vergelijkend onderzoek

Samen werken aan een sociaal en cultureel sterk Brabant. Daar is het beleid van de provincie op gericht. Dat vraagt ruimte en respect voor elkaar en oog voor degenen die de aansluiting dreigen te missen. Zij verdienen ondersteuning bij het zelf aanpakken van hun problemen en het beter benutten van hun capaciteiten. We willen onze samenleving bijeen houden door een leefomgeving te creëren waarin iedereen zich thuis kan voelen. Dat doen we bijvoorbeeld door zorg voor jong en oud, het leefbaar houden van kleine kernen en het op peil houden van sociale en culturele voorzieningen. Het realiseren van deze doelen is een zaak van alle Brabanders, voor alle Brabanders. Want als ieder z'n plek vindt in onze provincie, wordt het leven voor iedereen aangenamer.

Brabant voor iedereen.

Colofon

Methoden voor stedelijke wijkaanpak - Een vergelijkend onderzoek is een uitgave van Stichting Zet (hierna te noemen Zet).

Datum: juli 2011
Auteur: drs. M. Broens en drs. Y. Houtch
Referentie: mabr-B10001-1123a11

Zet

Postbus 271
5000 AG Tilburg
Telefoon: 013 54 41 440
E-mail: info@zet-brabant.nl
Website: www.zet-brabant.nl

Provincie Noord-Brabant

De activiteiten van Zet worden (mede) mogelijk gemaakt door subsidie van de Provincie Noord-Brabant.

© Zet - 2011

Overname van artikelen is toegestaan, mits voorzien van bronvermelding

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	Achtergrond	1
1.2	Methodische verantwoording	3
2	Methoden voor stedelijke wijkaanpak	9
2.1	Begripsafbakening methoden algemeen	9
2.2	Kenmerken van methoden voor stedelijke wijkaanpak	12
	De methoden voor stedelijke wijkaanpak schematisch vergeleken	17
3	De methoden voor stedelijke wijkaanpak in vergelijking	18
3.1	Eerste plaatsbepaling	18
3.2	Algemene schets methoden	20
3.2.1	Ontstaan en achtergrond	20
3.2.2	Ontwikkeling en schets afzonderlijke methoden	22
3.2.3	Spreiding gebruik	29
3.3	Structuur	32
3.3.1	Tijdpad en duur	39
3.3.2	Werkvormen en ICT als middel	40
3.4	Actoren	42
3.5	Inhoud	50
3.6	Proces	53
3.7	Voorwaarden voor het werken met de methode	56
4	Samenvatting methoden, conclusies, intermezzo en aanbevelingen.....	59
4.1	Samenvatting methoden stedelijke wijkaanpak.....	59
4.2	Conclusies	61
4.3	Intermezzo	69
4.4	Aanbevelingen.....	73
	Referentielijst.....	1
Bijlage 1	Vragenlijst methoden stedelijke wijkaanpak	3
Bijlage 2	Naam en functie gesprekspartners	8
Bijlage 3	Tien tips voor gemeenten bij de keuze voor een methode voor stedelijke wijkaanpak	10
Bijlage 4	Matrix ter bepaling keuze	1

Attentie – leeswijzer:

- Wilt u als beleidsmaker alleen een beknopte samenvatting van de methoden, conclusies en aanbevelingen met een oordeel over de methoden, welke methode in welke context geschikt is? Lees blok 4, kleur
- Bent u geïnteresseerd in de uitgangspunten en criteria voor het beoordelen van methoden in het algemeen en de score van de vijf methoden in de matrix? Lees blok 2, kleur
- Gaat uw interesse uit naar een vergelijkende beschrijving van de methoden aan de hand van aspecten? Lees blok 3, kleur
- Wilt u meer weten over het kader waarin het onderzoek plaatsvond en de methodische verantwoording? Lees blok 1
- Bent u de tien tips voor gemeenten bij de keuze voor een methode en de praktische samenvatting van de vijf methoden voor stedelijke wijkaanpak kwijt? Lees de bijlagen 3 en 4, kleur

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Leefbaarheid in dorpen en wijken is een belangrijk punt van aandacht in het beleid van overheid en maatschappelijke organisaties. Zo is het thema expliciet in wet- en regelgeving verankerd. Sociaal is het als prestatieveld benoemd in de Wet op de maatschappelijke ondersteuning (Wmo): 'Bevorderen van sociale samenhang en leefbaarheid in dorpen, wijken en buurten'. Voor de uitvoering van de Wmo is de lokale overheid verantwoordelijk. De sociaal-fysieke kant van leefbaarheid komt tot uitdrukking in het vijfde prestatieveld van het BBSH (Besluit Beheer Sociale Huursector) voor de woningcorporaties. Vastgelegd is in het BBSH dat de woningcorporaties taken hebben op het terrein van sociaal beheer en leefbaarheid voor de hele buurt, en dus niet alleen voor het eigen woningbestand.

Gemeenten en woningcorporaties investeren veel in leefbaarheid, vooral in achterstandswijken. Het vorige kabinet heeft vanaf 2007 stevig ingezet op leefbaarheid met de wijkenaanpak, met zowel fysieke als sociaaleconomische interventies. Deze aanpak ging gepaard met een forse financiële impuls van rijkswege en via afspraken met de woningcorporaties op landelijk niveau kwam daar nog hun bijdrage bij. Voor het rijksprogramma werden 40 achterstandswijken geselecteerd waar de achterstanden het grootst waren. Deze zijn beter bekend als de Vogelaarwijken, naar de minister die het programma heeft geïnitieerd. In deze wijkenaanpak staat de bewoner centraal.

Een belangrijke daarmee samenhangende tendens, die al een tijd gaande is, is dat de overheid zich aan het terugtrekken is en taken in handen van de burger wil leggen. De gedachte achter de Wmo is daar een uiting van: burgers dienen eerst zelf te proberen hun probleem op te lossen. Pas als dat echt niet lukt, kunnen ze voor ondersteuning bij de overheid aankloppen. Dit politieke gedachtegoed gaat samen met de onbetaalbaarheid van de overheid als verzorgingsstaat. Vergrijzing en ontgroening maken dat de kosten in de gezondheidszorg de pan uit rijzen. Meer en meer onderdelen van de AWBZ (Algemene Wet Bijzonder Ziektekosten), waar iedere Nederlandse burger rechten aan kan ontlend, komen op het bordje van de lokale overheid terecht.

De bezuinigingstaakstelling als gevolg van de economische crisis en de politieke keuzen die worden gemaakt om de bezuinigingen door te voeren, maken dat de overheid nog meer een beroep doet op de burger. Minister Donner kondigt in een brief aan de Tweede Kamer d.d. 28 januari 2011 aan dat de Vogelaarheffing voor de corporaties per 2012 wordt afgeschaft. Het afschaffen van deze heffing was al in het regeerakkoord aangekondigd. Het huidige kabinet wil de lessen van de wijkenaanpak breder benutten dan alleen voor de 40 Vogelaarwijken. Het stelt dat vooruitgang juist dan kan worden geboekt als verantwoordelijkheden dichterbij burgers zelf komen te liggen. Tegelijkertijd stelt de Minister dat het niet altijd gemakkelijk is gebleken voor bestuurders en professionals om burgers de ruimte te geven.¹

¹ Uit: Brief van Minister Donner van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede Kamer, d.d. 28 januari 2011.

De relevantie van een vergelijking van methoden voor stedelijke wijkaanpak is daarmee alleen maar toegenomen. Methoden voor gebiedsgerichte aanpak worden in steden en dorpen ingezet om bewoners ertoe te bewegen actief te participeren in hun leefomgeving.

Ook de provincie Noord-Brabant laat zich niet onbetuigd op dit terrein. Het stimuleren van leefbaarheid in dorpen en wijken is een van de speerpunten van deze provincie. Achterliggende gedachte is dat leefbaarheid in wijken en dorpen nauw samenhangt met de beleidsthema's die de provincie als speerpunt van beleid heeft geformuleerd: integraal werken, herziening van verantwoordelijkheden, partnerschap en actief burgerschap. Zowel ten aanzien van wijken als dorpen is een uitvoeringsprogramma opgesteld en in uitvoering genomen. De sociale samenhang en onderlinge betrokkenheid bij de buurt is in dorpen sterker ontwikkeld dan in steden, ook al is het aantal vrijwilligers op het platteland sinds 2004 relatief sterk afgenomen, en lieten grotere plaatsen en steden een minder sterke daling zien. Tevens is er een verschuiving gaande van actieve inzet binnen verenigingen en organisaties naar de informele sfeer zoals de buurt.² Hoe dan ook wordt op wijkniveau veel geïnvesteerd om bewoners actief te betrekken bij initiatieven die de leefbaarheid ten goede komen. In het verlengde van de 40 Vogelaarwijken vinden in veel gemeenten, ook in Brabant, op wijkniveau met minder bombarie initiatieven plaats omwille van een betere woon- en leefomgeving.

Aanleiding

De provincie Noord-Brabant constateert dat de belangstelling voor de dorpenregeling groot is. Dit geldt zowel voor de ontwikkeling van een toekomstvisie op het dorp met een leefbaarheidsagenda als voor de uitvoering. Op de wijkenregeling daarentegen wordt in geringere mate een beroep gedaan. De provincie is op zoek naar succesformules bij een stedelijke wijkaanpak en naar wat haar rol is bij het verspreiden van wat er aan lering is getrokken uit de vergeleken methoden voor stedelijke wijkaanpak. De provincie heeft daarom Zet gevraagd onderzoek te doen naar methoden voor stedelijke wijkaanpak.

De provincie maakt zich sterk om een concrete invulling te geven aan de genoemde beleidsthema's integraal werken, herziening van verantwoordelijkheden, partnerschap en actief burgerschap, waartoe ook het benutten van sociaal kapitaal behoort. Bij deze vier speerpunten denkt de provincie in ieder geval aan de volgende indicatoren: Integraliteit: prioriteitenstelling in onderlinge samenhang; iedereen doet mee/ iedereen doet er toe; invulling van de regierol; toekomstgerichtheid; duurzaamheid; de relatie fysiek – sociaal - economisch.

Actief burgerschap: betrokkenheid van bewoners; burgerinitiatieven.

Partnerschap: relatie burger - overheid (van burgerparticipatie bij overheidsinitiatieven naar overheidsparticipatie bij burgerinitiatieven); relatie burger - maatschappelijke organisaties; inzetten kennis en expertise ten dienste van de behoefte vanuit de wijk (faciliteren).

Herziening verantwoordelijkheden: herziening verantwoordelijkheden als uitvloeisel van de gewijzigde verhouding tussen bewoners als actief burger, professionals van de lokale overheid en maatschappelijke organisaties.

² J. den Hartog en L. Sontag (2009). PON, Samen leven. Resultaten van de derde monitor sociale participatie in Noord-Brabant.

De provincie wil het proces versnellen aan de hand van bewezen succes met de toepassing van bij de beleidsthema's aansluitende methoden. Ze is benieuwd of de wijze waarop behoeften van een wijk in kaart worden gebracht en het borgen van de inzet van de wijkbewoners om zelf aan de gewenste verbetering te werken, het verschil zou kunnen maken. De provincie wil tevens een verbinding leggen met bovenlokale/subregionale effecten.

Vraagstelling

De vraag die de provincie aan Zet stelde was een tweeledige:

1. Wil Zet een vergelijkende analyse maken van methoden die in wijken worden toegepast? Bij methoden voor stedelijke wijkaanpak denkt de provincie in ieder geval aan methoden die beproefd zijn in Noord-Brabant. Ook methoden die buiten Brabant succesvol zijn kunnen deel uit maken van de analyse. Onder de te selecteren methoden dient zich een methode te bevinden waarbij gebruik wordt gemaakt van ICT. Aanvullende vraag is of Zet na analyse van de methoden voor stedelijke wijkaanpak aandacht wil besteden aan (mogelijke) verschillen tussen stad en dorp.

In onderling overleg met de provincie is er voor gekozen om voor de analyse vijf methoden voor stedelijke wijkaanpak te selecteren. Het betreft de volgende methoden: Creatieve Piramide, Dialoogmethode, iWOP (integraal Wijkontwikkelingsprogramma), RBA (Results Based Accountability) en T+HUIS. Van deze vijf methoden was alleen de Dialoogmethode niet in uitvoering in Noord-Brabant. Deze methode buiten Noord-Brabant is goed beschreven en er is positieve ervaring mee opgedaan, met name in Noordoost Nederland. Dat is de reden waarom deze methode in de selectie is meegenomen.

2. Wil Zet in het kader van kennisdeling aanbevelingen doen voor de rol van de provincie? Van belang is daarbij aan de provincie mee te geven:
 - In welke context (bestuurlijk, sociaaleconomisch, sociaal-cultureel) de kracht van de methode tot uiting komt;
 - Welke condities bepalend zijn voor de doelmatigheid en doeltreffendheid van de methoden voor stedelijke wijkaanpak.

1.2 Methodische verantwoording

Doelstelling

Zet heeft de vraagstelling van de provincie vertaald in de volgende drie doelen.

1. Beter zicht krijgen op de aard, ins en outs van de vijf methoden voor stedelijke wijkaanpak en op wat deze methoden in welke context succesvol maakt.
2. Kennis delen door verspreiding van de bevindingen bij betrokkenen in Noord-Brabant.
3. Zicht krijgen op wat de twee genoemde doelen betekenen voor de rol van de provincie.

Werkwijze

De drie doelen zijn uitgewerkt in een project dat bestaat uit drie delen in opeenvolgende fasen: Onderzoek; Kennisatelier; en Eindrapport.

Fase 1 Onderzoek: bureauonderzoek en veldwerk

We hebben er voor gekozen het onderzoek in twee delen uit te voeren:

1. Bureauonderzoek en 2. Veldwerk.

1. Bureauonderzoek

Het bureauonderzoek hield in literatuuronderzoek naar de vijf methoden. Vanuit de literatuur zouden we de speerpunten van beleid met de bijbehorende indicatoren van de provincie nagaan. We zouden daarbij tevens bekijken of we deze indicatoren zouden kunnen aanvullen. Op die manier zouden we vanuit de literatuur tot een beargumenteerd oordeel over de sterke en verbeterpunten van de methoden kunnen komen. Het bureauonderzoek zou resulteren in een conceptbeschrijving met een overzicht van de vergeleken methoden in algemene zin. Deze conceptbeschrijving zou input voor de groepsgesprekken leveren.

Een conceptbeschrijving met een overzicht van de vergeleken methoden was op basis van de (vak)literatuur niet te maken. Als we al wat aantreffen aan literatuur over de methoden diende dat andere doelen dan wij met het onderzoek beoogden. Het hield in dat we er onvoldoende goede beschrijfpunten uit konden afleiden die geschikt zouden zijn voor onze vergelijking. Evenmin kwamen we op die manier goede input op het spoor om de groepsgesprekken over de methoden in te kunnen gaan. We hebben toen zelf een vragenlijst ontwikkeld om tot een goede vergelijking te kunnen komen. Voor de vragenlijst verwijzen we naar bijlage 1.

Tot een aanvulling van de genoemde indicatoren zijn we gekomen tijdens de fase van het veldwerk.

2. Veldwerk

De opzet was om per methode een groepsgesprek te voeren met de betrokkenen bij de methode, uit de lokale driehoek bewoners, gemeente en maatschappelijke organisaties. Ook degene die de methode had bedacht, c.q. lokaal introduceerde, zou deelnemen aan het groepsgesprek. Het bureauonderzoek zou op die manier kunnen worden aangevuld met ervaringen uit de praktijk vanuit diverse perspectieven. Het lukte niet om de bedenkers van de methode en de lokaal betrokkenen in één groepsgesprek samen te brengen. We veronderstellen dat de bedenkers de meerwaarde van een dergelijk groepsgesprek voor zichzelf niet zagen. Ze waren wel zonder meer bereid een gesprek te voeren over hun methode en dit gesprek toe te snijden op de gekozen lokale situatie. We hebben er toen voor gekozen twee afzonderlijke gesprekken per methode te voeren, achtereenvolgens een gesprek met degene die de methode bedacht c.q. lokaal introduceerde en een gesprek met betrokkenen met praktijkervaring. De opdrachtgevers van de methoden waren gemeenten. De groepsgesprekken werden aan de hand van onze omschrijving gearrangeerd door de gemeentelijke ambtenaren. Aan een van de gesprekken nam tevens een bewonersorganisatie deel, terwijl voor een ander gesprek de bewonersorganisatie door de opdrachtgever uitdrukkelijk was uitgenodigd maar niet kwam.

De namen van de gesprekspartners staan vermeld in bijlage 2.

Achteraf bekeken was het goed dat we de gesprekken in twee rondes voerden. Op die manier konden we voordat we het gesprek met de praktijk aangingen eerst meer te weten komen over de werktheorie van de methode. Het zou te ingewikkeld zijn geweest werktheorie en praktijk in één gesprek samen te nemen, juist omdat dat wat we vooraf als input hadden verwacht te vinden, te mager was.

De opzet was na een eerste beschrijving van vijf methoden er drie te selecteren om verder op in te gaan. Deze tweede selectieronde hebben we achterwege gelaten. We zijn met alle vijf de methoden op gelijke wijze doorgegaan.

Tijdens het gesprek met de bedenker van de methode iWOP, het PON, bracht de gesprekspartner naar voren dat het PON de iWOP niet meer gebruikt. Hij vroeg zich om die reden af of het wel zinvol was de iWOP in de vergelijking te betrekken. Het PON heeft als partner in Telosverband een nieuwe methode ontwikkeld. In deze nieuwe methode is extra aandacht voor objectieve maatstaven, economische vitaliteit, mobiliteit en identiteit. Deze nieuwe methode is inmiddels een aantal keren toegepast en voldoet beter. Hij noemt als voorbeeld waaruit blijkt dat de nieuwe methode beter voldoet het volgende. Aan bewoners wordt de vraag voorgelegd wat het goede van de wijk is, waar ze trots op zijn, in plaats van te vragen naar de problemen die zich voordoen in de wijk. Wij hebben ervoor gekozen de samen met de provincie geselecteerde iWOP methode toch mee te nemen, omdat de iWOP is gebaseerd op de eerder ontwikkelde iDOP voor de dorpen. Dit maakt vergelijking tussen gebruik in de stad en het dorp mogelijk. We realiseren ons daarbij dat de dorpenregeling vanuit de provincie een uitgebreidere methodische inzet mogelijk maakte dan de wijkenregeling in de stad. We gaan daar in hoofdstuk 4.3 Intermezzo op in.

Bij twee methoden vielen bedenkers en uitvoerders samen: Creatieve Piramide en T+HUIS. Beide methoden zijn ontstaan vanuit particulier initiatief. Dat houdt in dat er over deze twee methoden slechts één gesprek is gevoerd. Tevens hebben we telefonisch en waar nodig per mail om aanvullende informatie en verheldering gevraagd. Ook hebben we telefonisch en mailcontact gehad met Mark Friedman, de bedenker van de RBA-methode afkomstig uit het buitenland.

Beperkingen van het onderzoek

De gesprekken die we voerden met de uitvoerenden in de praktijk betroffen slechts één locatie. We hebben dus geen praktijkervaringen vergeleken waarin werd gewerkt met een en dezelfde methode in verschillende steden. Dat was gezien de omvang van het project ook niet te verwachten. Het gebruik van methoden voor stedelijke wijkaanpak en meer in het algemeen het gebruik van methoden, is overigens altijd maatwerk. De lokale context waarin de methode wordt toegepast verschilt van geval tot geval. Daardoor is het lastig te duiden in welke lokale context de methode meer of minder succesvol is. Bovendien kan bij de inzet van methoden soms voor extra opties worden gekozen, zoals een enquête – nulmeting - ter bepaling van de sociale cohesie, een extra activiteit om tijdens het proces onderbelichte aspecten boven water te krijgen, procesbegeleiding voor de opstelling van de uitvoeringsagenda.

Fase 2 Kennisatelier

Van de resultaten van de gesprekken hebben we een conceptrapport gemaakt. Naar aanleiding van dit concept hebben we dilemma's geformuleerd die zich bij het gebruik van de methoden voordoen. De dilemma's zijn omgewerkt tot tien tips die gemeenten in het algemeen kunnen gebruiken bij de keuze voor een methode voor stedelijke wijkaanpak. Ze staan vermeld in bijlage 3. Uiteraard zijn we bij het formuleren van

de tips wel geïnspireerd door de vijf methoden die we hebben geanalyseerd. De tips zijn tevens afzonderlijk verspreid op een kaart.

Het kennisatelier was bestemd voor professionals met ervaring met stedelijke wijkaanpak: gemeenten, woningcorporaties en welzijnsinstellingen van gemeenten met een stedelijk karakter. In eerste instantie zou het eind november plaatsvinden. Het kennisatelier bleek samen te vallen met andere bijeenkomsten voor de doelgroep. Deze waren al eerder aangekondigd. We besloten het tijdstip van het kennisatelier te verplaatsen. Bij het vaststellen van de datum hebben we rekening gehouden met de wensen van degenen die zich hadden aangemeld voor het eerste kennisatelier.

Eén van de gemeenten die zich had aangemeld kon daar niet op wachten. Voor deze gemeente hebben we in december op locatie een kennisatelier op maat georganiseerd. We ervoeren dat onze schetsen van de methoden passende gespreksstof was voor de gemeente. Praktijkervaringen van de aanwezigen met RBA en iWOP vormden een goed uitgangspunt om de andere, onbekende methoden waar men benieuwd naar was mee te vergelijken.

Begin februari vond het kennisatelier plaats. Er namen circa 40 professionals deel, onder wie ook politie werkzaam in de wijk. De woningcorporaties waren goed vertegenwoordigd. De bedenkers van de methoden waren aanwezig en leverden ook een aandeel in het programma. Het kennisatelier startte met een inleiding waarin het begrip sociale cohesie kritisch onder de loep werd genomen. De inleiding werd verzorgd door Bas van Stokkom, naar aanleiding van onderzoek dat hij en Nelleke Toenders verrichtten over het activeren van burgers in de wijk.³

Doel van het kennisatelier was aan de ene kant de deelnemers te informeren over de voorlopige bevindingen van het onderzoek. Daartoe boden we in het plenaire deel ruimte aan de bedenkers van de methoden om kort hun methode te schetsen door ieder dezelfde vragen voor te leggen. Vervolgens hebben we de voorlopige bevindingen van het onderzoek gepresenteerd.

Aan de andere kant was het doel de ervaring van de deelnemers met methoden voor stedelijke wijkaanpak te gebruiken om de voorlopige bevindingen van het onderzoek aan te scherpen. Daartoe hebben we de deelnemers in een workshop aan het werk gezet. Ze hebben de vijf methoden van voor- en nadelen voorzien. Daarnaast hebben ze de door ons geformuleerde dilemma's in de workshops besproken. De uitkomsten van de dilemma's werden aan het eind van het kennisatelier plenair voorgelegd aan de bedenkers van de methoden.

Fase 3 Eindrapport

De resultaten van het kennisatelier, ook dat van het kennisatelier op maat, hebben we verwerkt in het rapport. Ze hebben onze bevindingen aangescherpt. We hebben er voor gekozen de bevindingen uit de gesprekken met de bedenkers en de praktijkervaringen niet afzonderlijk weer te geven. Het ging erom de gekozen methoden in beeld te brengen op basis van gesprekken over hun functioneren in de praktijk, vanuit het perspectief van de bedenkers en de uitvoerenden. De twee invalshoeken zijn in afzonderlijke achtereenvolgende gesprekken aan de orde gekomen. Dat bood de mogelijkheid tot tussentijdse reflectie op de resultaten uit het eerste van de twee

³ Stokkom, B. van, en Toenders, N. (2010). De sociale cohesie voorbij: actieve burgers en achterstandswijken. Amsterdam: Amsterdam University Press.

gesprekken en een gerichte input voor het tweede gesprek. Op die manier werd het mogelijk het eerste gesprek op ontbrekende gegevens te analyseren en vragen nogmaals te stellen om gezichtspunten vanuit bedenker en uitvoerder naast elkaar te kunnen leggen. Samen brengen ze de methode in beeld en leveren ze inzichten over overeenkomsten en verschillen tussen de vijf methoden.

Woord van dank

Aan het project hebben veel mensen een bijdrage geleverd: onze collega's van Zet die het kennisatelier organiseerden, de workshops begeleidden, de dag leidden en het secretariaat verzorgden: Marisca Boer, Nathalie Brocken, Willy Brok, Marjolein Duif, Monique van Gijsel, Nicole Klijn, Bert Megens, Kamieke van de Riet en Mini Velthuis. Zij hebben ons veel werk uit handen genomen. Ook de provincie, met name Frans van Amelsvoort, dacht vanaf de start van het project actief mee. Niet in de laatste plaats echter bedanken we onze gesprekspartners over de methoden voor de tijd die ze voor ons namen en hun bijdrage tijdens het kennisatelier. Tekst over methoden is droog. We vonden in bestaande teksten niet de antwoorden die we zochten. Tijdens de gesprekken brachten onze gesprekspartners de methoden tot leven. Nogmaals veel dank aan eenieder die zijn medewerking verleende!

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken gaan we in hoofdstuk 2.1 in op methode in het algemeen. Wat maakt een methode tot een methode? Vervolgens bespreken we in 2.2 de methode toegespitst op het stedelijke gebied, de wijk, met het oog op leefbaarheid. Wat is kenmerkend voor methoden voor stedelijke wijkaanpak? We sluiten hoofdstuk 2 af met een matrix. Deze matrix bestaat uit beleidsspeerpunten met indicatoren waarop we de vijf methoden in de vergelijking beoordelen. Over de vergeleken methoden zelf, hun historie, werktheorie en uitvoering in de praktijk, weet de lezer dan nog niets. We bespreken ze in hoofdstuk 3 aan de hand van beschrijfpunten. Op die manier kunnen ze onderling op onderdelen worden vergeleken. We beginnen in hoofdstuk 3.1 met een eerste plaatsbepaling, vervolgens geven we in 3.2 een algemene schets van de methode met ontstaan, ontwikkeling en spreiding van het gebruik. In 3.3 tot en met 3.7 volgen structuur, actoren, inhoud, proces en voorwaarden voor gebruik. In hoofdstuk 4 ronden we het rapport af met een samenvatting van de methoden, conclusies, intermezzo (verschil stad en dorp) en aanbevelingen.

2 Methoden voor stedelijke wijkaanpak

2.1 Begripsafbakening methoden algemeen

Inleiding

In deze paragraaf proberen we wat helderheid te verschaffen over wat naar onze mening van belang is bij het invulling geven aan en het onderling vergelijken van methoden. Het gaat eerst om een algemene omschrijving van begrippen die met methoden te maken hebben. Daarna, in de volgende paragraaf, spitsen we de begrippen verder toe om vergelijking van de methoden in de gebiedscontext mogelijk te maken. Wat kenmerkt methoden voor stedelijke wijkaanpak? We eindigen dit hoofdstuk met een matrix waarin we de vijf methoden voor stedelijke wijkaanpak beoordelen op speerpunten van beleid, met bijbehorende indicatoren. De indicatoren zijn afgeleid uit de beschreven kenmerken van methoden voor stedelijke wijkaanpak. Een beleids-speerpunt is bijvoorbeeld 'Actief burgerschap', met 'betrokkenheid van bewoners' en 'burgerinitiatieven' als indicatoren. De matrix kan ook worden gebruikt voor het beoordelen van andere methoden voor stedelijke wijkaanpak.

Methode

Er is een grote diversiteit aan methoden om participatie van burgers te bevorderen. Ook de mate van invloed van burgers is daarbij een belangrijk punt van aandacht. Het aantal methoden wordt al geringer als we het hebben over methoden voor een gebiedsgerichte aanpak, maar zelfs een dergelijke indeling wordt vaak niet gemaakt. Methode is op zich al geen eenduidig gedefinieerd begrip.⁴ Ze kunnen verschillende doelen en functies vervullen. Er zijn methoden die voor alle bewoners van een gebied worden ingezet en worden gehanteerd in een lange termijn perspectief. Andere methoden dragen een incidenteel karakter. In de vormgeving van incidenteel ingezette methoden wordt aandacht besteed aan het mobiliseren van bewoners om mee te denken tijdens een bijeenkomst en daarmee is het werk door de bewoners geleverd. Allereerst gaan we in op het instrument, de interventie 'methode'. Wat maakt een methode tot een methode?

Een nog altijd zeer bruikbare beschrijving van methode geeft Ten Have (1974).⁵ 'Methode' wordt door hem beknopt omschreven als: systematische werkwijze, de wijze waarop gewerkt wordt. Het gaat daarbij dus niet om het wat maar om het hoe, de aanpak, de weg waarlangs: hoe van een bepaald probleem op een bepaalde, methodische manier, met welke middelen tot een oplossing te komen. Het omvat de wijze van het werken zelf én de wijze waarop de middelen of instrumenten worden gehanteerd. Ook de vaardigheden van degene die de methode toepast horen daarbij. Het gaat bij een methode om het totaal van de systematische werkwijze, van het begin tot het eind van het proces, de stand van zaken op een zeker moment, de optredende complicaties etc.

⁴ Participatiewijzer.nl van het I.P.P. heeft verschillende wijkmethoden verzameld en beschreven, maar biedt geen begrippenkader, een omschrijving van begrippen en de wijze waarop ze zich tot elkaar verhouden.

⁵ T.T. ten Have (1974). *Andragogie – een terreinverkenning*. Groningen: Wolters Noordhoff.

Bij methode gaat het om ordening, in de ruimte of in de tijd, zoals dat in het woord volg – orde tot uitdrukking komt. Een methode kent een structuur, een ordening van bepaalde elementen die allemaal een bepaalde positie en/of functie hebben in het geheel en die ook onderling van elkaar afhankelijk en op elkaar betrokken zijn. De ordening heeft een zekere begrenzing, ook weer in de ruimte en de tijd: werkduur en werkfasen, methode met submethoden. Allemaal hebben ze in het geheel een bepaalde functie en brengen ze ook weer een eigen aanpak en manier van werken met zich mee. De tijdsduur -waarbinnen de ordening van de werkzaamheden plaatsvindt- wordt vooral bepaald door de afstand die is geconstateerd tussen de Ausgangssituatie en de voorgestelde eindsituatie en door de complexiteit van het probleem. Hoe complexer het probleem, des te meer manieren er ingeschakeld zullen worden om het op te lossen. Maar daarmee wordt de structuur van het geheel van de werkwijze ook ingewikkelder.

Wil de term methode van toepassing zijn, dan moet de feitelijke werkwijze aan zekere normatieve eisen voldoen:

- ze moet systematisch, stelselmatig zijn (stelsel heeft betrekking op de formele regels betreffende de werkwijze);
- een bepaalde volgorde moet in acht worden genomen. Deze vloeit aan de ene kant voort uit een werktheorie en voldoet aan de andere kant aan praktische eisen van efficiëntie en effectiviteit.

Het mag duidelijk zijn dat een methode een aanpak is, maar dat omgekeerd een aanpak nog geen methode is. Een methode is per definitie doordacht op wat vanuit de bijbehorende werktheorie in de praktijk voldoet aan efficiëntie en effectiviteit. Wat ze gemeenschappelijk hebben is dat ze beide werken aan het hoe.

Werkvorm

Ter aanvulling op de omschrijving van methode, onderscheiden we werkvorm. Een werkvorm is een manier waarop deelnemers binnen een methode worden betrokken. Gezocht wordt naar bij de methode passende werkvormen, afhankelijk van het doel dat per (sub)fase wordt beoogd. De mate van interactiviteit speelt een rol: moeten mensen alleen maar geïnformeerd worden of ook meedenken over een bepaald thema? Gaat het om individuen met wie, groepen of sociale verbanden waarmee, wordt gewerkt? Gaat het er om na te gaan in welke mate een bepaald onderwerp leeft bij bewoners (bijvoorbeeld informatie uitwisseling), gaat het om het aanvoelen van waarden (bijvoorbeeld ervaring uitwisselen, debat, dialoog) of om kennis op te doen (bijvoorbeeld discussie op basis van tekst)? Belangrijk in de afweging voor het gebruik van passende werkvormen bij een gebiedsgerichte methode is de mate waarin betrokkenen worden uitgedaagd om mee te doen⁶.

Participatie van deelnemers

Participatie van deelnemers aan de methode is een belangrijk begrip. Het gaat bij het methodisch met deelnemers omgaan niet alleen om de participatie aan bijeenkomsten om informatie te verstrekken, of dat deelnemers erachter komen hoe anderen over een bepaald onderwerp denken.

⁶ Meedoen is met inbegrip van *meedenken*. Meedoen heeft in het kader van de Wmo de betekenis van meedoen van iedereen, met of zonder beperking. Ook die betekenis van meedoen kan een rol spelen bij het zoeken naar geschikte werkvormen, inclusief voorwaarden om meedoen te realiseren.

Achterliggend idee is dat methoden er niet alleen op gericht zijn deelnemers bereid en gemotiveerd te laten zijn om mee te denken over thema's, maar ook om hen voor te bereiden op en mee te werken aan de uitvoering. De vooronderstelling daarbij is dat hoe meer draagvlak c.q. meer aandacht voor de kwaliteit van het draagvlak er binnen methoden voor thema's is, des te groter de bereidheid van mensen om mee te werken aan de uitvoering. Het idee is verder dat als de motor eenmaal op gang is mensen ook daarna bereid zijn mee te werken. Dat hoeven niet steeds dezelfde mensen jaren achtereen te zijn. Jarenlange ononderbroken inzet is niet meer van deze tijd.

Participatie en leren

In de methoden is aandacht voor participatieprocessen, tijdens en na afloop van de toepassing van de methoden. Zoals uit de beschrijving van de methoden duidelijk zal worden, varieert de mate van aandacht die wordt besteed aan leren van de deelnemers. We maken daarbij geen onderscheid tussen expliciet leren en participeren. We sluiten daarmee aan bij Wildemeersch en Berkers (1997) die een groeiende aandacht constateerden voor een contextuele in tegenstelling tot een individuele benadering van leren. Volgens die benadering is leren participeren en participeren is leren, in plaats van leren om te participeren. De auteurs hebben daarbij niet zozeer belangstelling voor wat zich allemaal in het individu afspeelt, maar concentreren zich eerder op de sociale en maatschappelijke, alledaagse, processen en tendensen waar het individu deel van uitmaakt en wat daarvan de relevantie is voor het leren. Dit sluit goed aan bij gebiedsgerichte bewonersparticipatie waar we het hierover hebben. Er wordt naar leren gekeken als 'een sociale praktijk waarin voortdurende wisselwerking plaats heeft tussen de sociale realiteit en de (re)constructie van subjectiviteit' (Stroobants en Wildemeersch, 2000). Zo ook hebben Lave & Wenger het over 'situated learning' in: Stroobants en Wildemeersch (2000). Wenger spreekt over 'communities of practice' als het aanknopingspunt om te kijken naar leren. Volgens hem participeren we allemaal in verschillende omgevingen. In de omgevingen engageren we onszelf voortdurend door acties en handelingen te verrichten (praktijk). Wat de kern van leren uitmaakt en wat leren onderscheidt van andere activiteiten omschrijft hij als volgt. Het verschil zit hem niet in het type activiteit, tussen bijvoorbeeld alleen maar doen en leren of tussen louter vermaak en leren. Het is niet zo dat je het een doet zonder dat je erbij hoeft na te denken en dat voor het ander veel denkwerk nodig is; het ene moeilijk en het andere gemakkelijk is of plezier geeft en noodzaakt tot doorzettingsvermogen. Wat de kern van leren uitmaakt en leren van andere activiteiten onderscheidt is dat leren, in welke vorm dan ook, verandert wie we zijn door het veranderen van ons vermogen om te participeren, erbij te horen, te onderhandelen over de betekenis. En dit vermogen wordt sociaal vormgegeven in de praktijk en gemeenschappen, meer in het algemeen de sociale context, waar het onze identiteit vormt. Vanuit dit perspectief wordt leren niet zozeer beschouwd als een proces binnen de persoon alswel als een gebeuren dat plaatsvindt, geanalyseerd en besproken wordt in relatie tot en vanuit de sociale context (Wenger in: Stroobants en Wildemeersch, 2000).

Begeleiding proces

Begeleiding is een belangrijk ingrediënt in het participatieproces. Vaak gaat het om professionals die de uitvoering van de methode op zich nemen en in samenwerking met de gemeentelijke professionals bewoners helpen met het realiseren van de gestelde doelen. Professionals kunnen alleen of (in een bepaalde fase) met bewoners

problemen of behoeften verkennen, prioriteiten stellen, werkvormen kiezen en partij- en betrekken bij de uitvoering. De mate van begeleiding is afhankelijk van een aantal (in)directe factoren zoals de samenstelling van de groep, de complexiteit van het probleem, de kosten van het traject, de manier waarop de methode is opgebouwd en de mate van overdraagbaarheid.

De begeleiding van het participatieproces kan door een van de betrokken lokale partijen op zich worden genomen of door een externe partij. Beide opties hebben voor- en nadelen. Voordeel van interne begeleiding is de bekendheid met de lokale situatie en de mogelijkheid de lokale resultaten te volgen over een langere termijn. Interne begeleiding kan ook een nadeel zijn omdat deze professional zowel het proces moet begeleiden als zelf (in een andere situatie) moet uitvoeren (dubbele pet). Volgens Frieling is het niet van belang of de interne begeleider daadwerkelijk een dubbelrol vervult of niet. Hij of zij bedreigt echter het vertrouwen van bewoners in de rechtvaardigheid van het dialoogproces. Dat vertrouwen in de rechtvaardigheid blijkt van belang te zijn voor de bereidheid van individuen om zich in te zetten voor collectieve belangen. Naarmate individuen meer vertrouwen hebben in de rechtvaardigheid van het samenwerkingsproces, ook wel procedurele rechtvaardigheid genoemd, blijkt ook hun bereidheid om zich in te zetten voor collectieve belangen toe te nemen⁷. Bovendien moeten we niet te grote illusies hebben over de continuïteit van de professional. Meer dan voorheen krijgen professionals een andere functie door reorganisatie of verandering van baan. Vereiste voor het werken met de methode door een interne begeleider is dat hij of zij goed thuis is in de gekozen methode. De externe begeleider met kennis van de methode heeft als voordeel dat hij of zij onafhankelijk van de lokale betrokkenen staat, meer afstand kan nemen, de grote lijn kan bewaken en vaak elders al ervaring heeft opgedaan met de methode. Voor een langduriger, beleidscyclisch gebruik van de methode is de optie dat lokale partijen na verloop van tijd de begeleiding van de methode overnemen. Overdraagbaarheid van de methode is daarbij van belang. Voor alles geldt dat de regierol bij de methode helder moet zijn.

2.2 Kenmerken van methoden voor stedelijke wijkaanpak

Gebiedsgerichte burgerparticipatie

In dit onderzoek gaat het om stedelijke methoden van wijkaanpak. Het betreft gebiedsgerichte burgerparticipatie in de steden. Gebiedsgerichte bewonersparticipatie is per definitie integraal, dat wil zeggen sociaal, fysiek en economisch samen, soms met accentverschillen, maar wel steeds met onderlinge raakvlakken. In het algemeen is van belang burgers in participatietrajecten als actief burger en niet als consument aan te spreken.⁸ De mate van betrokkenheid van burgers en besef van en draagvlak voor thema's, oplossingen in hun rol van bewoner is aan de orde. Het gebied waarin zij leven (wonen, werken) is aangrijpingspunt. Zij zijn daarmee direct belanghebbenden bij het bevorderen of het behoud van de kwaliteit van de leefomgeving.

⁷ Frieling, M. (2008) Een goede buur, p. 125.

⁸ Tonkens, E. (2009). *Bewonersparticipatie tussen onderschatten en overvragen*. www.actiefburgerschap.nl

Partnerschap en waarborgen voor partnerschap

Professionals (ambtenaren en functionarissen van maatschappelijke organisaties) zijn bewoners van dienst. Van belang daarbij is dat bewoners de ruimte krijgen van professionals, inclusief die van de gemeente. Is er sprake van partnerschap tussen bewoners en professionals tijdens de uitvoering van de methode en zo ja, zijn die geë waarborgd (voor de lange termijn)?

Professionele drukte met een diversiteit aan rollen

Een punt van aandacht bij methoden betreft de rollen die de betrokkenen vervullen en die elkaar kunnen overlappen: bewoners, beleidsmakers en uitvoeringsprofessionals (ambtenaren en professionals van maatschappelijke organisaties), die al dan niet zelf ook bewoner zijn van het gebied. Naarmate een gebied met complexere achterstandsproblematiek te maken heeft, zijn er meer professionals actief in diverse projecten en rollen. Voor bewoners geldt dat het moeilijk is al die verschillende professionele activiteiten uit elkaar te houden.⁹ Daarnaast is het moeilijker met de 'professionele drukte' na te gaan of succes is toe te schrijven aan de methode of aan andere projecten.

Actief burgerschap en sociale stijging

Gebiedsgerichte methoden zijn gericht op de leefbaarheid en sociale samenhang van de wijk. Dat houdt niet in dat ze in alle gevallen met alle bewoners in het gebied aan de slag gaan. Ze werken met in principe alle bewoners in het gebied en maken geen onderscheid tussen bewoners waar ze mee werken of ze werken met een afspiegeling van bewoners in het gebied, met als vraag: zijn alle bevolkingsgroepen (in voldoende mate) vertegenwoordigd. Ook kan het zijn dat een methode werkt met de bewoners in organisatorisch verband: de bewonersorganisatie die de bewoners vertegenwoordigt en intermediair is tussen de achterban en professionals/beleid. Methodes kunnen ook juist wel een onderscheid maken in de mensen met wie ze aan de slag gaan zoals we zullen zien. De sociale en economische achtergrond kan van belang zijn, de leeftijd, het type opleiding of juist een willekeurig onderscheid in homogene groepen.

In onze vergelijking richten we ons op burgerparticipatie in de betekenis van actief burgerschap in de buurt. Bewoners worden gestimuleerd om elkaar een handje te helpen en samen aan de buurt te werken. Ook mensen in een achterstandssituatie in de buurt, die werken aan sociale stijging horen daarbij. Methodes die zich specifiek richten op mensen in een achterstandssituatie maken ook deel uit van gebiedsgerichte burgerparticipatie, en wel om twee redenen:

1. Leren en participeren zijn zoals eerder besproken niet te scheiden. Zowel bij het werken met methodes voor het bevorderen van actief burgerschap als bij het werken met methodes ter bevordering van sociale stijging wordt aan leren gedaan.
2. Het methodisch werken aan het bevorderen van sociale stijging kan ook worden beschouwd als voorwaarde voor actief burgerschap in de buurt. Het accent bij de methode kan liggen op het stimuleren van individuele bewoners in het gebied om een opleiding te volgen en/of met het oog op het vinden van werk. Achterliggend idee daarbij is dat hoe meer opgeleide bewoners werk en inko-

⁹ Zie ook: Van Stokkom en Toenders (2010).

men hebben, des te beter het voor de buurt als totaal is. Dat gaat samen met het effect dat opleiding op de individuele bewoners zelf heeft.¹⁰

Beide typen methoden maken deel uit van onze vergelijking. Beide typen werken uiteindelijk aan het doel -dat voor alle methoden die we in de vergelijking hebben meegenomen geldt- de verbetering van de leefbaarheid en sociale samenhang in de buurt door bewoners. De mate van betrokkenheid van bewoners in elk participatieproces is, aldus Tonkens, van essentieel belang: is er aandacht voor het democratisch verloop van de processen; zijn de taken en de rollen goed gestructureerd? Leidt dit tot beter beleid? En is er sprake van meer inspraak bij de implementatie (Tonkens, 2009). De mate van intensiteit (de vraag achter de vraag achterhalen) is ook van belang. Ook de representativiteit: in principe iedereen of een selecte groep.¹¹

Bij de invulling van actief burgerschap, in de betekenis van betrokkenheid van bewoners, gaat het erom of de methode ruimte geeft aan de initiatieven, wensen van bewoners, bijvoorbeeld door de gekozen werkvorm en/of de besluitvorming. Bij actief burgerschap in de betekenis van het nemen van initiatieven door bewoners gaat het erom in hoeverre de methode bewerkstelligt dat bewoners zelf initiatief nemen of leren initiatief te nemen (met een faciliterende rol van professionals).

Doelen gericht op bewoners of op beleid

De vraag is of het stimuleren van sociale contacten tussen bewoners bij het gebruik van methoden voor gebiedsgerichte participatie wel altijd voorop staat. Bij sommige methoden houdt de inzet van bewoners op na het ophalen van hun wensen. Ze zijn bijvoorbeeld niet direct betrokken bij het opstellen van een uitvoeringsplan. Op die manier worden bewoners niet op een doorlopende wijze gemotiveerd om hun bijdrage te leveren, ook al zijn de meedenkende bewoners niet altijd dezelfde als de meedoende bewoners. Van Stokkom en Toenders hebben daar ook hun bedenkingen bij. Ze stellen dat methoden niet altijd gericht zijn op waar ze voor bedoeld zijn: de bewoners. Tevens brengen ze naar voren dat processen van bewonersparticipatie in het gebied leunen op methoden of werkwijzen die de sociale contacten tussen bewoners stimuleren. Soms is dat zonder veel theoretische onderbouwing. Maar ook als een theoretisch kader beschikbaar is bij methoden die gericht zijn op het vergroten van het sociaal kapitaal, het bevorderen van sociale stijging en collectieve zelfredzaamheid, kan men er, aldus Van Stokkom en Toenders, veel vraagtekens bij plaatsen. Veel methoden zijn gericht op verschillende actoren zoals burgers, dienstverleners of beleidsmakers. Meestal worden aanbevelingen gegeven op het beleids- en uitvoeringsniveau en niet op bewonersniveau (Van Stokkom en Toenders, 2010, p. 28). In het laatste geval worden sociale contacten tussen bewoners niet direct gestimuleerd.¹²

¹⁰ De discussie die de RMO is gestart over sociale stijging als gelijkheidsideaal versus participatie als maatschappelijke plicht laten we in dit kader buiten beschouwing. Zie: Van der Steen, M. & Peeters, R. (2010). De weg omhoog- Een analyse van het vertoog over sociale mobiliteit in regeringsbeleid. Den Haag, RMO.

¹¹ Tonkens, E (2009). *Bewonersparticipatie tussen onderschatten en overvragen*. www.actiefburgerschap.nl

¹² B. van Stokkom, N. Toenders (2009). *De sociale cohesie voorbij: actieve burgers in achterstandswijken*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Verantwoordelijkheid en zeggenschap

Gebiedsgerichte methoden hebben allemaal tot doel mensen meer zelf te stimuleren tot het nemen van verantwoordelijkheid. Niet altijd gaat het daarbij ook tegelijkertijd om de bijbehorende -mate van- zeggenschap voor bewoners¹³. Het schema van Joop Hofman dat we hierna laten zien, biedt inzicht in de typen en mate van zeggenschap en verantwoordelijkheid die op hetzelfde niveau van de ladder bij elkaar horen.

Herziening verantwoordelijkheden

Het durven loslaten, faciliteren van bewoners en alleen het werk van bewoners doen als het hen niet lukt, is iets waar professionals over het algemeen niet zo goed in zijn. De vraag is of de methoden van stedelijke wijkaanpak herziening van verantwoordelijkheden toelaten of sterker nog: deze stimuleren. Is de interne overheidsorganisatie ingericht op het werken met de methode? Daagt de methode uit tot een andere, passende inrichting van de interne organisatie? Worden in de driehoek overheid, maatschappelijke organisaties en bewoners verantwoordelijkheden herzien? Geldt de herziening van verantwoordelijkheden alleen voor de gesubsidieerde organisaties (aan de hand van prestatieafspraken) of ook voor andere, non-profit of not-for profit organisaties? Worden er afspraken gemaakt en zo ja, worden deze vastgelegd op papier?

Beleidsgestuurd of geïnitieerd door bewoners

Gebiedsgerichte aanpakken vertonen verwantschap met gedachten over maatschappelijke zelfregulering, zelfsturing, subsidiariteit, zelfredzaamheid in de leefwereld van de bewoners (contra de 'systeemwereld') en de civil society (Davelaar et al. 2004, pagina 29). Van Stokkom & Toenders (2010) hebben een indeling gemaakt in vier benaderingen voor het inschakelen van burgers in achterstandswijken bij de veiligheidszorg. De benaderingen zijn de capaciteitsbenadering, paternalistische benadering, gemengde aanpak sociaal fysiek en de coproductie van beleid.

De benaderingen delen de grondgedachte dat hoe meer initiatief ervan de bewoners uitgaat, hoe vitaler de samenleving is.

Van belang is verder het onderscheid tussen een top-down en een bottom-up benadering: wordt de methode geïnitieerd door de lokale overheid of door de bewoners

¹³ Vergelijk de participatieladder en de achterkant van de achterkant van de participatieladder van Joop Hofman.

zelf? In het eerste geval past hij in het door de gemeente voorgestane beleid; in het tweede geval is het de vraag of de gemeente met het bewonersinitiatief in het beleid (op termijn) iets kan doen. Ook al is burgerparticipatie in het algemeen of gebiedsgerichte bewonersparticipatie waar het in dit onderzoek om gaat nog zo in de mode; dat houdt niet in dat de lokale overheid altijd goed raad weet met dergelijke initiatieven.

Cyclisch of incidenteel

Een methode kan in opzet cyclisch zijn met een lange termijn perspectief of bedoeld zijn om incidenteel voor een korte termijn doel in te zetten. De vraag bij een methode met een lange termijn perspectief is tevens of ze in staat is ook aan doelen voor de korte termijn te werken om het voor betrokkenen behapbaar te houden en ze gemotiveerd te houden. 'Behapbaar' kan ook betekenen dat personen gemakkelijk zijn te vervangen door andere, zonder het lange termijn perspectief uit het oog te verliezen. Dat betekent overigens niet dat de methode met de intentie hem voor een langere termijn in te zetten in de praktijk, ook altijd daadwerkelijk voor een langere periode wordt uitgevoerd. Een tekort aan financiële middelen bijvoorbeeld, kan verdere uitvoering onmogelijk maken.

Overdraagbaarheid

Bij overdraagbaarheid van de methode gaat het om de vraag of de methode kan worden uitgevoerd onafhankelijk van de persoon. Is hij zo beschreven en ingericht dat hij door een ander dan de bedenker of de extern ingehuurde kan worden uitgevoerd? Of na verloop van tijd na het kennismaken met de methode zo is over te dragen dat hij door betrokkenen in de praktijk kan worden uitgevoerd? Het komt er dan op aan of de methode het toelaat zonder specifieke extra inzet door te gaan. Anders gezegd is de vraag hoe overdraagbaar de methode en/of de resultaten zijn, zodat de keuze kan worden gemaakt de methode verder door betrokkenen uit te laten voeren: door bewoners ondersteund door professionals of door professionals. Bij een methode met een lange termijn perspectief is overdraagbaarheid belangrijk.

Gebiedsgericht en stedelijk beleid

De uitdaging van het werken met een gebiedsgerichte methode is ook: Hoe verbind je het beleid van de wijk, in het bijzonder dat van de wijken waarvoor een inhaalslag wordt ondernomen met dat voor het stedelijke schaalniveau?¹⁴ Hoe sturend ben je als gemeente? Krijgen andere partijen de kans om mee te werken? Daarbij komt dat in een stad de professionele drukte groot is: professionals weten van elkaar niet dat ze in de wijk werken aan dezelfde problematiek. Bewoners zien het onderscheid niet tussen activiteiten die op de hele stad zijn gericht, tussen projecten in hun buurt, laat staan in de wijk en zeker niet als er sprake is van een achterstandswijk met veel professionals.

Complementariteit methode en beleid

Een belangrijke vraag ten slotte is of methode en beleid aanvullend zijn (of elkaar tegenwerken).

¹⁴ De wijk nemen (2009) RMO; en Stad en wijk verweven - Schakelen, verbinden, verankeren in de stad (2009) Vromraad.

De methoden voor stedelijke wijkaanpak schematisch vergeleken

In de navolgende matrix geven we een beoordeling van de methoden voor het beleid. Het oordeel is gebaseerd op dat van de bedenkers en de praktijkervaringen samen.

Matrix

Scores speerpunten stedelijk beleid voor 5 methoden stedelijke wijkaanpak

Methoden stedelijke wijkaanpak	Creatieve Piramide	Dialogoog methode	iWOP	RBA	T+HUIS
Speerpunten beleid indicatoren					
Integraliteit	-/+	++	+	++	+
Prioriteitenstelling	+	++	+	+	+
Iedereen in het gebied doet mee	-/+	++	++	+	+
Invulling regierol	-/+	++	-/+	++	+
Toekomstgerichtheid/ duurzaamheid	-/+	+	+/-	++	++
Lange termijn doelen	+/-	+	+/-	++	++
Beleidscyclisch	-	++	-	++	++
Evaluatie	+	+	+/-	+	++
Resultaatgerichtheid korte termijn, tijdens of direct na gebruik methode	+/-	++	+/-	+	++
Korte termijn doelen om bewoners 'bij de les' te kunnen houden	+/-	++	+/-	+	++
Actief burgerschap	-	++	+	+/-	+/-
Betrokkenheid van bewoners	+/-	++	+	+	+
Burgerinitiatieven	-	++	+/-	-	+/-
Partnerschap	-	+	+	++	+/-
Relatie burger-overheid	-	+	+	++	-
Relatie burger – maatschappelijke organisaties	+	+	+	++	+
Faciliteren door professionals	-	++	+/-	++	-/+
Herziening verantwoordelijkheden	+	++	+	++	++
Interne organisatie gemeente	+/-	++	+	++	++
Tov bewoners	+/-	++	+	++	++
Tov maatschappelijke organisaties met subsidierelatie	+/-	++	+/-	+	++
T.o.v. maatschappelijke organisaties zonder subsidierelatie als woningcorporaties en opleidingen	+	+	+/-	+	++
T.o.v. ondernemingen/MKB	++	+	+	++	++
Voorwaarden	-	++	+	+/-	-
Overdraagbaarheid	-	++	++	+/-	-
Communicatie	+/-	+	+/-	+/-	+/-
Financiën ¹⁵					
Aanvullende indicatoren					
Iedereen in het gebied van de specifieke doelgroep doet mee	-	++	+	-	++
Consequentie indicatoren	+/-	++	+/-	+	++

¹⁵ Over de financiën zijn geen zinnige vergelijkende uitspraken te doen. We weten:

- van twee methoden wat de kosten aan externe begeleiding zijn, met inbegrip van het bijbehorende bedrag aan cofinanciering voor een van de twee;
- van één methode weten we het subsidiebedrag dat vastligt voor een periode van tien jaar;
- van een van de methoden kennen we de projectsubsidie van onder meer personeel;
- Personele lasten zijn daarbij moeilijk in beeld te krijgen. Van een van de vijf methoden was het totaal aantal besteedde uren van de projectleider bekend.

3 De methoden voor stedelijke wijkaanpak in vergelijking

Met de vergeleken stedelijke gebiedsgerichte methoden is ervaring opgedaan in Brabant. Uitzondering vormt de Dialoogmethode die vooral in Noordoost Nederland is uitgevoerd.

In dit hoofdstuk beginnen we met een globale plaatsbepaling van de methoden conform de indeling in de vier benaderingen van Van Stokkom en Toenders (2010). Vervolgens bespreken we de onderzochte methoden thematisch, aan de hand van een aantal punten, telkens alle methoden op dat specifieke punt. We geven allereerst een algemene schets van de methoden met het ontstaan en de spreiding van het gebruik. Daarna behandelen we de aspecten van de methoden die met de uitvoering te maken hebben: structuur, tijdpad en duur; werkvormen en ICT als middel; actoren; inhoud; proces; voorwaarden voor het werken met de methode: overdraagbaarheid, communicatie en financiën.

3.1 Eerste plaatsbepaling

Ook al is ons onderzoek niet gericht op veiligheid; toch denken we dat de indeling in benaderingen voor het inschakelen van bewoners van Van Stokkom en Toenders die we in paragraaf 2.3 schetsten geschikt is om het verschil in de achterliggende gedachten van de vijf methoden globaal inzichtelijk te maken. Op die manier is het mogelijk om zich een algemeen beeld te kunnen vormen van de methode over de koppeling met lokale beleidsdoelen. Een typologie kan nooit alle nuances weergeven zoals die zich in de werkelijkheid aan ons voordoen. Een methode kan passen in meer dan één benadering. Dit heeft te maken met twee belangrijke elementen: het type problemen dat de methode aanstipt en de mate van flexibiliteit van de methode. Daaraan gekoppeld is de mate van sturing (paternalisme) of de mate waarin naar de vraag achter de vraag wordt gekeken (=diepgang). Uitgangspunt voor de indeling is de mate waarin de methode (de typen) bewoners (in het gebied) activeert. Niet de problemen vormen het uitgangspunt. Problemen kunnen voor alle methoden in principe dezelfde zijn. We noemen de vier benaderingen van Van Stokkom en Toenders nogmaals: de capaciteitsbenadering, paternalistische benadering, gemengde aanpak sociaal fysiek en de coproductie van beleid. In het overzicht geven we een omschrijving van de methode bij de benadering waarbij wij hem hebben ondergebracht.

Methoden wijkaanpak	Benadering Van Stokkom & Toenders
RBA	Paternalistisch: de overheid bemoeit zich stevig met de bewoners. Iedereen die gestart is met een traject moet dit traject afronden. Capaciteitsbenadering: de methode is gericht op sociale stijging.
T+HUIS	Capaciteitsbenadering: zowel de kinderen als de studenten worden op hun capaciteiten/ de ontwikkeling van hun capaciteiten aangesproken. Coproductie van beleid: T+HUIS pakt sociale problemen aan die bij de beleidsdoelen van de gemeente Eindhoven aansluiten, ook al staat de methode los van het beleid. De gemeen-

	te maakt gebruik van de gegevens van T+HUIS.
Dialogmethode	Coproductie van beleid: werkwijze is gericht op samen doen; dat wat bewoners doen en wat daarvan is afgeleid, in onderlinge afstemming door de professionals laten doen.
Creatieve Piramide	Gemengde aanpak sociaal fysiek: koppeling van ideeëvorming van mensen in homogene groepen (beleving) aan stedenbouwkundige projecten.
iWOP	Coproductie van beleid, in beperkte mate: werkwijze is gericht op wensen van bewoners te inventariseren die worden vastgesteld door de politiek. Vervolgens bepalen professionals en de bewonersorganisatie de uitvoeringsagenda.

Toelichting op de indeling:

- De RBA hanteert een paternalistische werkwijze. Initiatief voor het gebruik van de RBA ligt bij de gemeente. De gemeente verplicht deelnemers een (langdurig) traject te volgen om de beoogde resultaten te behalen. Zo neemt de RBA de competenties van mensen als uitgangspunt. Daarmee past de methode binnen de capaciteitsbenadering. Mensen die aan de droomsessies van de RBA deelnemen, ontwikkelen op lange termijn beroepsmatige competenties om de kwaliteit van hun deelname in de samenleving te verbeteren.
- De T+HUIS-methode incorporeert twee benaderingen namelijk de capaciteitsbenadering waarbij kinderen in achterstandswijken én studenten/stagiaires leren en in het bijzonder sociale vaardigheden ontwikkelen. Daarnaast is de methode gericht op de coproductie van beleid gericht op sociale stijging maar staat ze los van het beleid. De gemeente maakt gebruik van de gegevens van T+HUIS en noemt de methode in haar in beleidsstukken.
- Voor de Dialogmethode geldt de coproductie van beleid als uitgangspunt. Bewoners en professionals worden betrokken bij het traject. Het uiteindelijke doel is actief burgerschap te stimuleren bij de aanpak van sociale problemen. In de Dialogmethode worden de rollen van bewoners en professionals uit elkaar gehouden door eerst de wensen van bewoners te inventariseren en vervolgens door professionals te laten nagaan waaruit hun bijdrage zou kunnen bestaan. Vervolgens wordt gezamenlijk besproken wat de bewoners zelf doen en waartoe ze zelf niet in staat zijn en waar professionals mee aan de slag gaan (faciliteren bewoners op afroep en vangnet voor kwetsbare bewoners).
- De Creatieve Piramide ziet de rol van de bewoners vanuit een paternalistisch perspectief. Iedereen doet onder bepaalde noemers in een bepaald (tijdelijk) homogeen groepsverband mee in het proces van de verbetering van de leefomgeving. Iedereen kan een bijdrage leveren ongeacht zijn of haar sociaaleconomische status, opleiding, leefstijl enzovoorts. De Creatieve Piramide richt zich onder andere op herstructureringsopgaven en daarom past de benadering mix tussen het sociale (de beleving van mensen) en het fysieke, de stedenbouwkundige kant van de problemen hier.
- Wat de iWOP betreft worden de competenties van bewoners als een gegeven beschouwd. Er is geen sprake van een ontwikkelingsproces bij de deelnemers, waar naar toe gewerkt wordt. Immers nadat de wensen zijn geïnventariseerd wordt alleen de bewonersorganisatie als vertegenwoordiging van de bewoners in het proces betrokken. Bewoners worden pas weer betrokken bij sommige uitvoeringsprojecten.

3.2 Algemene schets methoden

3.2.1 Ontstaan en achtergrond

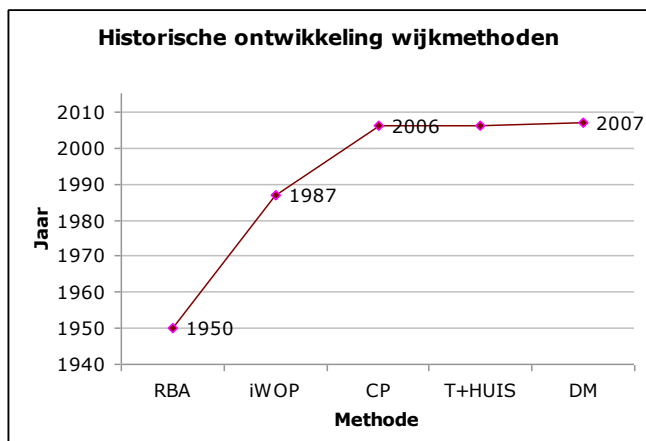
Elke methode die voor gebiedsaanpak bestemd is, heeft een startpunt in de geschiedenis van de conceptualisatie en afbakening tot en met de uitvoering in de praktijk. Sommige methoden maken de start in de wetenschap, ontstaan als werktheorie; andere methoden starten in de praktijk. Een concreet voorbeeld van een in de praktijk gestarte methode is de T+HUIS methode. Dankzij de verschillende (sub)diensten die bedoeld zijn voor kinderen in achterstandswijken, heeft het T+HUIS kennis verworven en expertise opgebouwd die kan worden toegepast in sociaal (jeugd- en jongeren)werk en urban design. Succes- en faalfactoren worden tijdens de toepassing van methoden voortdurend getoetst, geëvalueerd en aangepast.

Wanneer men over ontwikkeling van methoden spreekt, dan komt de dynamiek aan de orde. Wijkmethoden hebben een geschiedenis en gaan met hun tijd mee. Ze blijven in ontwikkeling om door de tijd heen inzetbaar en bestendig te blijven, los van het maatwerk waarvan altijd sprake is. Toch zijn methoden tijd- en contextgebonden. Zo kunnen ze oorspronkelijk voor een ander doel ontwikkeld zijn en van vorm veranderen door een toenemende omvang of complexiteit van het probleem, de grootte van de doelgroep en de mate van invloed die aan bewoners wordt toegekend. Te denken valt bij dit laatste aan de opeenvolgende eerste, tweede en derde generatie van burgerparticipatie met een toenemende mate van zeggenschap en verantwoordelijkheid¹⁶.

De bestudeerde gebiedsgerichte methoden Creatieve Piramide, Dialoogmethode, integrale Wijk Ontwikkelings Programma (iWOP), Results Based Accountability (RBA) en T+HUIS hebben geen identieke historische ontwikkeling doorgemaakt. De RBA kent van de vijf methoden de langste historie en is ook de enige methode die is geïntroduceerd vanuit het buitenland. De RBA is in 1950 geïnitieerd door enkele beleidsmakers in de VS die niet op zoek waren naar een wijkgerichte methode maar naar een instrument om de resultaten van sociaal beleid te kunnen beoordelen¹⁷. De iWOP vindt zijn oorsprong op het platteland in een tijd, halverwege de jaren '80, toen beleidsmakers bedachten dat in de planvorming ook de beleving van bewoners diende te worden meegenomen. De T+HUIS- en Creatieve Piramide-methode kennen een korte historie. Ze zijn in 2006 gestart, achtereenvolgens om de sociaaleconomische problemen in Oud-Woensel in Eindhoven aan te pakken en de kwaliteit van fysieke ingrepen in 's-Hertogenbosch te verbeteren door deze vanuit een sociale invalshoek te begeleiden. Ook de Dialoogmethode is van relatief recente datum. Deze methode is in 2007 geïntroduceerd als proeftuin in het kader van de Wmo, dat een andere inzet van burgers (en professionals) vraagt.

¹⁶ In hoofdstuk 2.2 p. zijn we ingegaan op de tweezijdige participatieladder van Joop Hofman.

¹⁷ H. Daniels Duncan. 'Redefining the Role of United Ways with Results Based Accountability and Asset Based Community Development'. Results Leadership Group, nd.

In de vergelijking van de methoden voor stedelijke wijkaanpak is het dus van belang om de tijdgeest van de ontwikkeling mee te nemen. Het verschil in tijdgeest, het moment waarop methoden ontstaan en zich ontwikkelen, kan gezien worden als een punt van aandacht in de vergelijking. De vraag is steeds relevant of een methode toekomstbestendig is. Een ander aandachtspunt in de vergelijking van de gebiedsgerichte methoden is het gebied waar ze actief zijn. Sommige methoden zijn slechts op stedelijke gebieden (wijk of buurt) gericht terwijl andere methoden ook op dorpsniveau worden toegepast. Een van de methoden in de vergelijking is zelfs ontstaan op het platteland. Dat roept de vraag op of voorafgaand aan de toepassing van de methode in de stad goed is nagegaan of de in de dorpen gehanteerde methode zonder meer in de stedelijke situatie kon worden gebruikt.

De plaats waar de methode kon ontstaan en tot ontwikkeling is gekomen is geen toeval. De RBA methode is ontstaan in de V.S. in een samenleving die meer op individuele leest is geschoeid dan de Nederlandse. De iWOP is als iDOP ontstaan in Noord-Brabant Oost, met een fysiek-ruimtelijke insteek in de reconstructiegebieden en vervolgens ingezet ten behoeve van de leefbaarheid in de stad. De Creatieve Piramide is bedacht in 's-Hertogenbosch, waar de architectuur met het sociale domein is verbonden en met in de fysieke nabijheid de TU Eindhoven, afdeling Bouwkunde (samenwerkingsverband van De Twee Snoeken in Stichting Janus); de Dialoogmethode in Groningen waar de ontwikkeling van de methode is gekoppeld aan sociologische en onderwijskundige inzichten van de Faculteit Sociale wetenschappen aan de RU Groningen, en T+HUIS in Designstad Eindhoven. Het is bovendien geen toeval dat de RBA methode wordt toegepast in Tilburg met sociale stijging als doel.

Hierna geven we een ontwikkeling en schets van de afzonderlijke methoden.

3.2.2 Ontwikkeling en schets afzonderlijke methoden

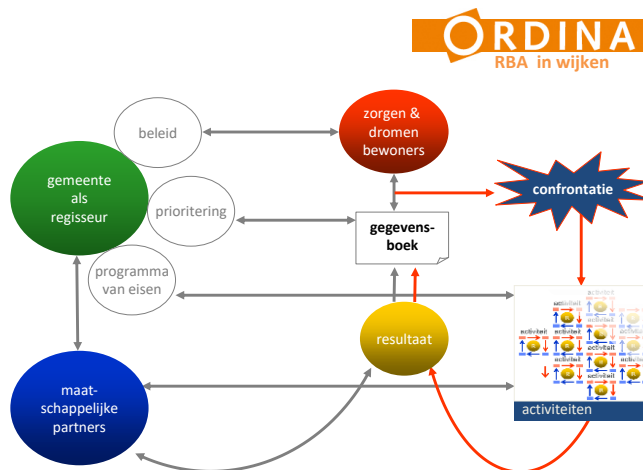
1. De RBA methode

Het concept van RBA is ontstaan bij het Amerikaanse Ministerie van Defensie waar in de jaren '50 en '60 werd geëxperimenteerd met de kosteneffectiviteit, de planning en de budgettering van nieuwe wapensystemen (Meinema, 2000). Eind jaren '60 werd het ontwikkelde model, Planning-Programming-Budgeting Systems (PPBS), geïntroduceerd in andere federale diensten. Het werd snel duidelijk dat overheden op staats- en lokaal niveau over weinig informatie beschikten met betrekking tot de kwaliteit en de resultaten van hun dienstverlening.

Bovendien werd de statistische informatie die wel beschikbaar was, niet systematisch gebruikt om diensten te evalueren. Intussen ontstond er, gevoed door ontwikkelingen in het bedrijfsleven, steeds meer druk op overheden om zich te richten op cliënten en kwaliteit van dienstverlening. Mondige burgers maakten zich zorgen over de besteding van hun belastinggeld. In 1993 werd de Government Performance and Results Act van kracht. Deze dwong alle federale diensten en hun programma's om 'performance measurement' serieus te gaan nemen. In 1998 werd de National Performance Review ingesteld, onder leiding van vicepresident Al Gore, met als doel het introduceren van performance measurement in overheidsdiensten. De National Partnership for Reinventing Government richt zich vooral op het introduceren van verwachtingen en behoeften van cliënten in een strategisch plan. Hiervoor worden instrumenten gebruikt die ook in de particuliere sector worden ingezet.

De RBA in haar huidig concept kreeg vorm nadat Mark Friedman een duidelijk onderscheid maakte tussen doelen en middelen. Resultaten en indicatoren zijn de uiteindelijke doelen. Strategieën en prestaties zijn de middelen om die doelen te bereiken. Wanneer dit cruciale onderscheid niet wordt gemaakt, worden tijdens het proces maar al te vaak de doelen en de middelen door elkaar gehaald. Dergelijke processen lopen een groot risico om te stranden in eindeloze praat sessies die in het verleden al zoveel deelnemers gedesillustioneerd hebben (Meinema 2000, p. 29).

Wanneer de RBA methode in Nederland voor het eerst is toegepast is niet duidelijk. Wel kan worden vastgesteld dat de RBA methode als methode voor stedelijke wijkaanpak in 2000 is geïntroduceerd. Ordina nam toen de ondersteuning van de RBA wijkaanpak in gemeenten ter hand. De RBA biedt een kader voor een lange termijn visie gericht op Change Community. Hierbij worden voorwaarden opgesteld. Zo wordt gekeken naar het profiel van de participerende gemeenschap. De RBA hanteert indicatoren die alleen van toepassing zijn op de betreffende wijk. In deze lange termijn visie gebruikt de RBA het concept 'turn de curve'. In de curve worden de maatschappelijke belangen met de indicatoren naast elkaar weergegeven.

De indicatoren worden aan de hand van drie criteria geselecteerd, te weten herkenbaarheid, zeggingskracht, en datakwaliteit. Zo wil de RBA dat een trendlijn in het proces van de interactie van subprestaties wordt ontwikkeld. Deze subprestaties waarborgen de continuïteit van de aanpak en leiden uiteindelijk tot het realiseren van het algemene beleidsdoel. Op deze manier zorgt de RBA voor het tot stand komen van een duurzame verandering. Kenmerkend voor het gebruik van de methode in de stedelijke wijk is, aldus de gemeente Tilburg:

- de manier van werken, de dagelijkse bezigheid, de aanpak vanuit de daadwerkelijke praktijk. De cyclische aanpak. Het op een systematische manier aan de slag zijn met waar mensen zorgen over hebben en waarover ze dromen.
- sessies: waarin systematisch wordt gewerkt aan plannen. Met als vraag: hoe ver ga je met: wat willen we weten, waar willen we op bijsturen? Er is een grijs gebied waar je veel keuzes kunt maken.

De gebiedsmanagers uit Tilburg brengen het volgende naar voren. 'Voor slechts een deel kun je oplossingen van problemen in de wijk voor elkaar krijgen. De vraag is steeds: Wat doe je in de wijk, wat doe je stedelijk gericht? Je moet als gebiedsmanager voorkomen dat de discussie zich in de instituties afspeelt. De stedelijke aanpak ligt er: één gezin, één plan, ketenregie. Welke voorzieningen zijn er voor welke wijkbewoners? Er is een rol voor het veiligheidshuis, te koppelen aan Zorgvlied/ Groenewoud. Met vijf wijken wordt een inhaalslag gemaakt. De vraag is wat je in de inhaalslag in de wijken doet: soms een projectaanpak, soms beleid maken, soms extra geld inzetten om trajecten te financieren. Het gaat om slimme verbindingen maken, ook met andere partijen samen. Het is geen feestje van de gemeente. Er ligt geen blauwdruk bij de gemeente om een wijk te ontwikkelen.'

2. De methode iWOP

Het integrale Wijkontwikkelingsprogramma (iWOP) is de stedelijke toepassing van het integrale Dorpsontwikkelingsprogramma. Oorspronkelijk heette het Dorpsontwikkelingsplan (DOP). Het DOP werd als eerste gebruikt in Linden, de Kraaijenbergse plassen (gemeente Cuijk), bij ingrepen in de ruimtelijke structuur. Daar moest in 1987 een weg door het dorp naar een groot industrieterrein worden aangelegd. De vraag was daarbij: Wat speelt erbij jezelf? De politiek vond het belangrijk dat mensen uit het gebied werden gehoord. Met als aanname dat mensen betrokken zijn bij hun omgeving. Deze methode is in de loop van de tijd ingezet bij verkenningen in dorpen om na te gaan hoe ze tegen hun leefomgeving aankijken, met het oog op een toekomstvisie.

Het PON houdt zich al langere tijd bezig met het maken van leefbaarheid en dorps- en wijkontwikkelingsplannen. Voor de totstandkoming van gebiedsontwikkelingsplannen (GOP) heeft het PON de iWOP methode ontwikkeld die zowel in de stad als in het dorp is gebruikt. Tegenwoordig hanteert het PON een andere methode. De iWOP verloopt volgens een vast stramien. De opdrachtgever kan er voor kiezen specifieke lokale omstandigheden mee te laten nemen.

Het integrale Wijkontwikkelingsprogramma (iWOP) is een vorm van een gebiedsontwikkelingsplan met een toekomstvisie en een wensbeeld voor het gebied voor de korte, middellange en lange termijn, omschreven als achtereenvolgens 0 – 2 jaar, 3 – 5 jaar en langer dan 5 jaar. Het bestrijkt een afgebakend gebied, de woonwijk; een schaal van de leefomgeving waar bewoners zich mee kunnen identificeren. Aan de iWOP is na vaststelling door de politiek een uitvoeringsplan gekoppeld, ook wel gebiedsagenda genoemd. De actiepunten hebben tot doel de leefbaarheid van het gebied te bevorderen.

Gedeelde waarden over hoe een bepaalde leefomgeving in de toekomst eruit zal zien is het doel van de aanpak. Van de deelnemers wordt niet teveel verwacht met betrekking tot de implementatie van de beleidsdoelen. De beleidsmakers en professionals nemen het over, op de manier waarop de iWOP is ingezet, inclusief de bemoeienis van de externe professional die ophoudt nadat het wensbeeld is gepresenteerd aan de politiek. Kenmerkend voor de iWOP methode is dat ze uitnodigt tot participatie en de mogelijkheid biedt onmiddellijk aan de slag te gaan nadat de methode is toegepast en het uitvoeringsplan is opgesteld. Niet altijd wordt het uitvoeringsplan ook daadwerkelijk onmiddellijk na vaststelling van de iWOP opgesteld. De iWOP als methode laat in de praktijk een knip toe tussen het verkennen van het probleem en het inventariseren van wensen aan de ene kant en het opstellen van een uitvoeringsplan aan de andere kant.

Ook in Rosendaal is er relatief veel tijd verstreken tussen het vaststellen van de iWOP en het opstellen van het uitvoeringsplan. De iWOP biedt tevens de mogelijkheid bewoners te betrekken bij het opstellen van het uitvoeringsplan. Dat heeft in Rosendaal niet plaatsgevonden; alleen de bewonersorganisatie als vertegenwoordiger van de bewoners, is erbij betrokken geweest. De betrokkenheid van de bewoners heeft zich beperkt tot en met de toekomstvisie met wensbeeld. Bewoners zijn niet met de uitvoering aan de slag gegaan. De methode heeft de vorm van een beleidstraject. Ze onderscheidt zich van andere lokale beleidstrajecten door de intensieve betrokkenheid van de meest belanghebbende partij: de bewoners.

In Rosendaal is tevens gebruik gemaakt van de mogelijkheid een enquête onder de bewoners uit te voeren. Dat heeft als voordeel dat vooraf aan de eerste discussiebijeenkomst met de bewoners al bekend is wat de actuele problemen zijn waar bewoners mee zitten en dat deze al als knelpunten kunnen worden aangemerkt. Probleem

daarbij is wel, aldus de bedenker van de methode, dat dit type problemen niet altijd aan de orde kan worden gesteld. De iWOP methode is geschikt om een algemeen beeld van de wijk neer te zetten. Hij benoemt bijvoorbeeld niet individuele vraagstukken als armoede en eenzaamheid; wel integratievraagstukken. Neveneffect van de enquête voor de bewonersorganisatie was dat ze de wijk erg goed leerde kennen.

3. De Dialoogmethode

De Dialoogmethode kent een korte geschiedenis. Aanleiding voor de ontwikkeling van de Dialoogmethode vormde de invoering van de Wmo in 2007. Een gemeente vroeg Decide, onderzoeksbureau verbonden aan de RU Groningen, om advies inzake een aanpak die met name de sociale cohesie kon helpen bevorderen. Hierop volgde het advies en voorstel om de Dialoogmethode daarvoor in te zetten in een proeftuin Wmo en parallel aan dat Wmo-traject een promotieonderzoek te starten met als vraag of, en zo ja hoe, actief burgerschap in de buurt is te bevorderen, en daartoe een methode te ontwikkelen, toe te passen en te beschrijven. Dit onderzoek is door Margreet Frieling uitgevoerd en beschreven in haar proefschrift.¹⁸

In Groningen, waar de Dialoogmethode is ontwikkeld, is gekozen voor de wijk Lewenborg om de samenwerking tussen bewoners, professionals en de gemeente in de wijk nieuw leven in te blazen. Voordat de Dialoogmethode in het kader van de Wmo werd toegepast had Decide al een aanpak die Dialoogmethode heette. Deze was in andere situaties toegepast om belangen van verschillende partijen zoals samenwerkende bedrijven te identificeren en samenwerking te faciliteren.

'Dialoog' is gebruikt om de gelijkwaardigheid in het besluitvormingsproces tussen de betrokken partijen uit te drukken, met als uitgangspunt dat men iets van elkaar leert, de tijd neemt om naar elkaar te luisteren en gezamenlijk een besluit te nemen. De naam Dialoogmethode, wordt in de praktijk wel gehanteerd, maar is niet *'gebrand'*. De methode wordt in de praktijk toegepast als aanpak in het kader van het eigen programma van de gemeente.

¹⁸ Frieling, M. (2008). 'Een goede buur- *'Joint production'* als motor voor actief burgerschap in de buurt. Groningen: Proefschrift RU Groningen.

De Dialoogmethode is een methode op wetenschappelijke basis die sociale cohesie en actief burgerschap in de buurt bevordert en samenwerking creëert tussen bewoners en betrokken professionals, in de vorm van een structuur voor samenwerking in de wijk. De methode kan worden gecombineerd met de wetenschappelijk getoetste sociale cohesie monitor die inzicht biedt in de staat van de sociale cohesie in het gebied. De monitor kan als nulmeting worden gebruikt en na verloop van tijd, als aan de uitvoering van het toekomstplan wordt gewerkt. Deze sociale cohesie monitor is altijd een combinatie van een standaard set van vragen en maatwerk (gegevens uit de wijk). De gegevens bieden de begeleiders tevens inzicht in wat er speelt in het gebied.

Uitgangspunt voor het ontwikkelen van de Dialoogmethode is dat actief burgerschap noodzakelijk is om twee redenen. Aan de ene kant staat de financiële houdbaarheid

van de Nederlandse verzorgingsstaat onder druk door de toenemende vergrijzing en de toename van de gemiddelde leeftijd, de zogenaamde dubbele vergrijzing.

Aan de andere kant ziet de overheid zich in de huidige tijd steeds vaker geplaatst voor leefbaarheidsproblemen die zij niet alleen kan oplossen. Het beroep van de overheid op de zelfredzaamheid en de morele verantwoordelijkheid van burgers om een bijdrage te leveren aan maatschappelijke problemen neemt hierdoor toe. De overheid stimuleert individuen zelf oplossingen te vinden voor problemen die zich voordoen in de eigen sociale leefomgeving. Daar waar de zelfredzaamheid van burgers beperkt is, richt de overheid zich op het creëren van een vangnet aan zorg en ondersteuning door professionals. In -de ontwikkeling van- dit vangnet staat samenwerking centraal tussen professionele instanties en gemeentelijke diensten werkzaam op het gebied van wonen, welzijn en zorg.

Van belang bij zelfredzame burgers is het vergroten van actief burgerschap waar die er in te geringe mate is. Daar waar het kan, gaan buurtbewoners zelf, voor elkaar, aan de slag. Bewoners zijn niet alsmat zonder meer bereid te investeren in de buurt. Dat houdt in dat de overheid steeds opnieuw de rol van aanjager moet vervullen en niet na gedane arbeid achterover kan leunen.

De Dialoogmethode heeft aspecten van andere, bestaande methoden opgenomen. Wat eigen is aan de Dialoogmethode, is dat ze aandacht schenkt aan wat bij andere methoden in geringere mate gebeurt: de procesmatige voorwaarden om op basis van burgerparticipatie actief burgerschap in beleidsvorming te versterken.

Belangrijk onderdeel van de Dialoogmethode vormt de aandacht voor de besluitvorming: consensus volgens het consentprincipe van geen bezwaar met het oog op versterking van het draagvlak voor te nemen besluiten. Het zorgvuldig opzetten en begeleiden van participatieprocessen is belangrijk om te voorkomen dat goedbedoelde participatieprocessen om bewoners te activeren bij betrokkenen eindigen in frustraties.

Tijdens het ontwikkelen van de Dialoogmethode in het kader van de Wmo is als deel van het promotieonderzoek ook antwoord gezocht op de vraag of mensen in de buurt bereid zijn wat voor elkaar te doen, actief burger in de buurt te zijn, in plaats van alleen hun eigenbelang na te streven. Mensen blijken daadwerkelijk bereid te zijn om hun eigenbelang opzij te zetten en bijvoorbeeld een buurtgenoot die plotseling ziek is de helpende hand te bieden. Betrokkenheid van bewoners bij hun buurtgenoten is in de ene buurt groter dan in de andere. De Dialoogmethode is ontwikkeld als antwoord op de vraag hoe actief burgerschap in de buurt kan worden vergroot.

4. De Creatieve Piramide

De Creatieve Piramide is geïntroduceerd in 2006 door het platform City Change Centre (CCC) en architectenbureau De Twee Snoeken in 's-Hertogenbosch. De inzet met de Creatieve Piramide was bewonersparticipatie een nieuwe vorm te geven. De initiatiefnemers werken vanuit de gedachte dat bewoners medezeggenschap hebben over de stedenbouwkundige veranderingen in hun leefomgeving. Ze krijgen een openbaar podium om hun ideeën met anderen te delen. Aanleiding voor de ontwikkeling van de methode vormden fysieke (her)inrichtingsprojecten in de stad. Bossche burgers moesten in staat worden gesteld om daarover mee te beslissen. Het CCC, een samenwerkingsverband van culturele instellingen en Bossche bedrijven, organiseert, modereert en vat de belangrijke uitkomsten van de bijeenkomsten van de bewoners met de belanghebbende partijen samen.

De kern van de methode vormt de piramidesessie. Elf mensen vormen een elftal en elf elftallen discussiëren in sessies over een bepaald onderwerp. De eerste ronde vergaderen elftallen in homogene, willekeurig samengestelde, groepen. Een elftal kan bijvoorbeeld bestaan uit flatbewoners van de 13^e verdieping, Antillianen, loodgieters, vrouwen, studenten. De deelnemers kunnen zich als groep aanmelden. De Twee Snoeken benadert geïnteresseerden via het eigen netwerk, via kennissen en vrienden. Op deze manier wordt het netwerk van mensen die bekend zijn met de methode groot. Elke keer is de samenstelling van de groep deelnemers anders. Daarbij legt de methode nadruk op kennisdeling en uitwisseling van ideeën door communicatie door en naar iedereen.

In de eerste ronde van de brainstormsessie legt de Creatieve Piramide focus op gemeenschapszin en het genereren van ideeën. Naast het collectief brainstormen wordt de deelnemers ook gevraagd naar hun individuele beleving. Persoonlijke ervaringen worden in een collectief geheel gebundeld. De aanleiding is om persoonlijke ervaringen in een collectief geheel te bundelen. In de bijeenkomsten van de Creatieve Piramide worden de belangrijkste aanbevelingen aan de betrokken partijen ter discussie voorgedragen.

De uitvoering van de CP-methode wordt ondersteund door Stichting Janus¹⁹. Dit is een denktank voor ruimtelijke vraagstukken die bestaat uit een samenwerkingsverband tussen De Twee Snoeken en de groep Ontwerp Systemen van de faculteit Bouwkunde van de Technische Universiteit Eindhoven (TU/e). De Stichting Janus bevordert de communicatie in de bouw met omwonenden, gemeente en andere instellingen. Daarnaast verricht ze wetenschappelijke studies en haalbaarheidsanalyses over bouwplannen en herontwikkelingstrajecten. Binnen de Stichting Janus wordt gezocht naar het DNA van de stad. Dat DNA moet uiteindelijk een set van schuifbalken met bepalende eigenschappen worden voor bijvoorbeeld de beschrijving van gebouwen, straten, buurten, dorpen en steden.

¹⁹ Stichting Janus staat voor de Joint Architectural Network for Urban Synergy.

De resultaten van de eerste sessie komen in een lijst te staan en worden op de site gepubliceerd. In de daaropvolgende sessies worden de individuele ideeën gefilterd op basis van draagvlak en haalbaarheid.

5. T+HUIS

Op 18 oktober 2006 vond de officiële opening plaats van het T+HUIS met wethouder Mary Fiers, een maand nadat T+HUIS van start was gegaan. Het pand, eigendom van woningcorporatie Domein, was een voormalige groentewinkel. Na een aantal gesprekken met Domein stond het gebouw ter beschikking en konden twee jonge talentvolle ondernemers met een ontwerpachtergrond aan de slag. Hun beweegreden was om van het gebouw een ontmoetingsplaats te maken waar iedereen ongeacht kleur, geloof, opleiding, hobby's in Oud Woensel in Eindhoven deel kan nemen; zij wilden in plaats van het ontwerpen van een tastbaar product aan de slag met humanitaire vormgeving.

In oktober van dat jaar kwamen de eerste studenten: onder meer van de afdeling communicatie en van sociaal werk. In januari 2007 waren er 14 studenten actief met allerlei projecten, waaronder een aantal kinderactiviteiten en veel activiteiten met bestaande organisaties in de wijk. Studenten begeleiden op hun eigen opleidingsniveau een groep.

Vanaf september 2007 tot december 2007 werkten 41 studenten in, om en voor het T+HUIS. Er werd Spaanse en Nederlandse les gegeven. Allerlei buurtactiviteiten werden ondersteund en T+HUIS ontwierp speciale sportprogramma's voor de kinderen. In 2008 werd een evaluatie uitgevoerd en in 2009 zijn de kinderactiviteiten van het T+HUIS verdiept en is expertise opgebouwd. In 2010 besteedt het T+HUIS aandacht aan de methodische kant: verdieping, verbreding en het uitschrijven van de programmering (methoden, activiteiten, draaiboeken etc.), met als speerpunten duurzaamheid en overdraagbaarheid. De werkwijze van het T+HUIS moet voldoen aan de volgende eisen. Ze moet praktisch, realistisch, bruikbaar, vriendelijk, menselijk, flexibel en creatief zijn. Daarom ligt het accent in 2010 met name op onderwerpen zoals onderzoek, maatschappelijk verantwoord ondernemen, service design en Welzijn Nieuwe Stijl. De kinderen leren wat ze voor hun leven nodig hebben, wat ze niet van huis uit meekrijgen en waar op school onvoldoende tijd voor is.

De vraag achter de vraag staat centraal en iedereen die komt doet altijd mee. Een kind dat zich bijvoorbeeld te oud voelt voor een activiteit of buiten de boot valt, krijgt de rol van begeleider of scheidsrechter. Op die manier leert het verantwoordelijkheid te nemen en te reflecteren op het eigen handelen.

Begin 2006 stapten de jonge ontwerpers Sara de Boer en Dennis Meulenbroeks naar woningcorporatie Domein en vertelden dat ze ruimte zochten: een atelier in combinatie met ontmoetingsruimte voor bewoners van Oud Woensel. Domein was snel voor het idee gewonnen en stelde de oude groentewinkel in de Weteringstraat ter beschikking. Welzijn Eindhoven en het stadsdeelteam Woensel Zuid gingen ook meteen overstag en dus kon het 'buurthuis nieuwe stijl' snel starten.

De methode is gebaseerd op de werkwijze die de initiatiefnemers in de praktijk hebben bedacht, in het vocabulaire dat een buitenstaander kenschetst als service design. Service design is te omschrijven als een dienst die te maken heeft met de persoon die hem gebruikt. Het kind doet de ervaring op in het T+Huis, maar als de schoolbel om 15.15 uur voor het kind gaat, begint die ervaring al.

3.2.3 Spreiding gebruik

De spreiding van het gebruik van de methode zegt iets over de bestendigheid en overdraagbaarheid van de methode. Om die reden gaan we er op in.

RBA

De RBA methode wordt zowel in de V.S. als daarbuiten in verschillende steden toegepast, waaronder in Australië, Canada, Chili, Ierland, Israël, Moldavië, Nederland, Nieuw Zeeland, Noorwegen en Groot-Brittannië²⁰. In Amerikaanse Staten als Vermont, Georgia en Missouri is de RBA gebruikt om relaties tussen staat, regio en buurten structureel te veranderen, door het creëren van partnerschappen en samenwerking op alle niveaus (Meinema, 2000)²¹.

In Connecticut wordt de RBA gebruikt als instrument in het financieel beleid van de overheid. RBA wordt niet alleen toegepast in staten, maar ook door landelijke organisaties die willen dat hun plaatselijke afdelingen meer betrokken raken bij de keuzes en strategieën voor hun werk. Een van de grootste landelijke non-profit organisaties voor dienstverlening, United Way of America, heeft de methode geïntroduceerd in alle regionale en lokale afdelingen.

In Nederland is en wordt de RBA methode onder meer toegepast in de gemeenten

Tilburg, Waalwijk (Zanddonk), Best, Drimmelen, Vlissingen en Roermond. Ordina, specialist op het gebied van Consulting, ICT en Outsourcing, is voorloper in de toepassing van de RBA methode in Nederland. Dankzij het toepassen van de methode in verschillende steden, heeft Ordina veel kennis opgebouwd over de Nederlandse bestuurlijke en sociale context. In Vlissingen is de RBA toegepast op jeugd- en alcoholproblematiek en de gemeente Best heeft de RBA gebruikt in haar uitvoeringsprogramma Kernbeleid Veiligheid 2009. In Tilburg is de RBA ingezet om de problematiek in achterstandswijken langdurig en intensief aan te pakken. Introductie van de methode verliep als volgt.

Op verzoek van de verantwoordelijk gedeputeerde van de provincie is een ambtenaar van de gemeente Tilburg mee naar de VS gegaan om daar samen met iemand van Ordina kennis te maken met de RBA. Dat was ongeveer in 2004/2005. Andere steden waren daar ook van de partij maar haakten af.

RBA in the Connecticut Legislature

RBA is a critical planning and policy tool for the Appropriations Committee of the Connecticut General Assembly. Although RBA is valuable in helping legislators assess the effectiveness and impact of programs they fund, political considerations are always part of any legislative decision-making process, and budgeting is inherently a political process. However, the Appropriations Committee showed its commitment to and support of RBA by creating a Results-Based Accountability Subcommittee.

Bron: (Connecticut General Assembly August 7, 2007)

²⁰ Mark Friedman. 'RBA: producing measurable improvements for customers and communities.' The 3rd OECD World Forum on "Statistics, Knowledge and Policy" Charting Progress, Building Visions, Improving Life Busan, Korea - 27-30 October 2009.

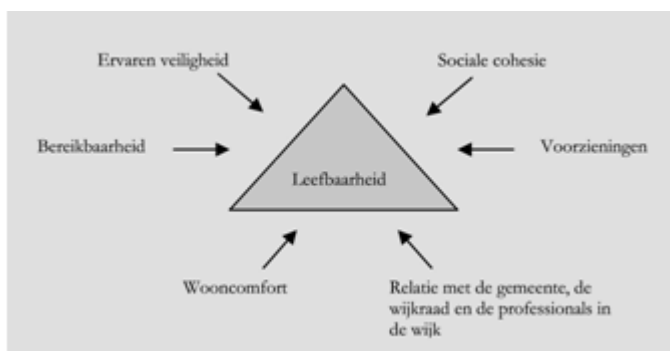
²¹ T. Meinema (2000) Waar resultaten tellen. Utrecht: NIZW.

Titel project	Gemeente/Dorp	Vragenlijst aanvrager	Vragenlijst inwoner
Bouwen aan de "Bloemenwijk"	Asten		
Credo	Roosendaal	x	x
De Valuwe: vernieuwend sociaal wijkbeheer	Cuijk/De Valuwe	x	
Dorpen- en wikenatlas	Heusden		
Een Cruyff Court voor en door bewoners in BaLaDe	Waalwijk/Baardwijk, Laageide en De Hoef		
Een nieuwe toekomst voor het Heike	Maasdonk		
Eetcafé De Rode Rik	Vught/De Baarzen		
Kijkmijnwijk	Veghel		
Naastenbest	Best	x	
Selissenwal Kunstzinnige Verbindingen	Boxtel		
Sociale samenhang Zanddonk	Waalwijk/Zanddonk	x	x
Verbetering aanbod voorzieningen BaLaDe	Waalwijk/De BaLaDe		
Virtueel Plein Boxmeer Noord	Boxmeer/ Boxmeer Noord		
Wijkontwikkelingsplan Langdonk	Roosendaal	x	
Wijkontwikkelingsplan Westrand	Roosendaal	x	
Wijkplannen Hooghuis en Banakkers	Etten Leur Hooghuis / Banakkers	x	x

Tabel: Overzicht wijken en iWOP 2008, het PON

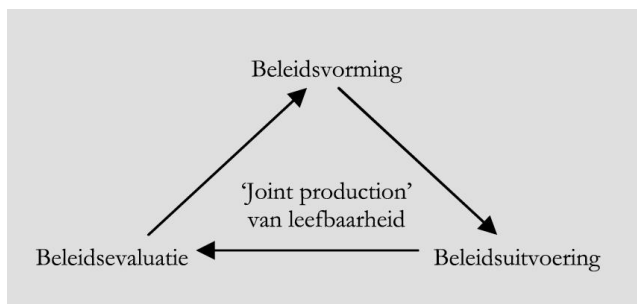
Dialoogmethode

De Dialoogmethode is vooral als wijkmethode toegepast in Noordoost Nederland. Hij is uitgevoerd in wijken in Groningen, in steden als Winschoten en Heerenveen, en eveneens in dorpen in Drenthe. De Dialoogmethode is vaak uitgevoerd in combinatie met de sociale cohesie monitor. Het gaat steeds om het bevorderen van actief burgerschap met een faciliterende, in tegenstelling tot uitvoerende, rol voor professionals (inclusief ambtenaren). Het succes van de methode zit hem er in, aldus de projectleider van de gemeente Heerenveen: 'Dat het uit de bewoners komt, dat ze zichzelf motiveren, ideeën bedenken. De eerste analyse van de knelpunten: die terugleggen bij bewoners, hoe knelpunten op te lossen.'

Uit: Frieling, M.A. (2008). Een goede buur, pagina 135

Bewoners staan centraal bij het genereren van wensen; daar neem je de bewoners in het proces in mee.' De introductie van de Dialoogmethode in Heerenveen kwam tot stand uit nieuwsgierigheid. De gemeente Heerenveen is altijd in voor nieuwe ontwikkelingen.

Uit: Frieling, M. A (2008). Een goede buur, pagina 122.

3.3 Structuur

In de vorige paragraaf gaven we een schets van de afzonderlijke methoden. In deze paragraaf laten we de structuur, opbouw, van de methode zien zoals hij is bedacht of in de praktijk is ontwikkeld, op papier is gezet en zoals hij op het moment van de tijdens de interviews geschetste praktijk is gehanteerd. Dat doen we om een indruk van de opbouw en inrichting te geven. De aanleiding om de methode in structuur op papier te zetten kan verschillend zijn: een beleidsopdracht (iWOP), een wetenschappelijke opdracht om de methode in de beleidspraktijk te ontwikkelen en op papier te zetten (Dialoogmethode), in de praktijk zonder opdracht aan de slag gaan en vervolgens de methode beschrijven (T+HUIS). Van de RBA en de Creatieve Piramide bestaat geen planmatige structuur. We hebben daarvoor zelf de stappen beschreven. In onze analyse van de methoden kijken we specifiek naar hoe er in de praktijk mee wordt gewerkt. De werktheorie in de methode kan ook worden gezien als een set met voorschriften voor een slimme en zorgvuldige uitvoering. Hoe dan ook zal de werktheorie altijd rekening moeten houden met wat zich in de praktijk voordoet.

Structuur per methode

Structuur Dialoogmethode

Basisstappen in het dialoogproces		Bewoners	Wijkprofessionals	Gemeenteambtenaren	Procesbegeleiding	Uitkomst
Step 1	1. Het creëren van beleidsruimte bij de gemeente en de professionals voor het in samenwerking met bewoners te ontwikkelen toekomstplan		X	X	X	Commitment en openheid van ambtenaren en professionals ten aanzien van de uitkomsten van het dialoogproces
Step 2	2. Het afstemmen van de behoeften en belangen van verschillende bewoners ten aanzien van de leefbaarheid 3. Het formuleren van de eigen rol van bewoners 4. Het formuleren van de ondersteuningsvraag van bewoners aan de professionals en de gemeente	X			X	Wijkagenda Formulering mogelijk eigen initiatief bewoners in het verbeteren van de leefbaarheid in de wijk Formulering ondersteuningsvraag aan professionals en ambtenaren
Step 3	5. Analyse huidige afstemming tussen vraag en aanbod door professionals en ambtenaren 6. Ontwikkeling integraal ondersteuningsaanbod aansluitend bij de ondersteuningsvraag van bewoners		X	X	X	Formulering integraal ondersteuningsaanbod
Step 4: Beleidsvorming	7. Afstemming van de mogelijkheden en beperkingen van bewoners, professionals en ambtenaren in het verbeteren van de leefbaarheid in de wijk 8. Uitwerking concrete actieplannen ten aanzien van de aandachtspunten waarin de bijdrage van elk van de partijen wordt gespecificeerd	X	X	X	X	Consent bewonerspanel en professionalpanel ten aanzien van een gezamenlijk toekomstplan met daarin concrete actiepunten voor elk van de betrokken partijen
Step 5: Beleidsuitvoering	9. Uitvoering toekomstplan	X	X	X	X	Verbetering leefbaarheid
Step 6	10. Afstemming tussen bestaande overlegstructuren en de dialoogstructuur	X	X	X	X	Het dialoogproces als centraal sturend mechanisme in het coördineren van de activiteiten van bewoners, professionals en de gemeenten in het verbeteren van de leefbaarheid in de wijk
Step 7: Beleids-evaluatie	11. Evaluatie uitvoering	X	X	X	X	Input stap 4
Step 8	12. Eens in de zoveel tijd het bed opschudden				X	Vergrote duurzaamheid van het dialoogproces

Toelichting methode aan de hand van de stappen

Stap 1

1. Het creëren van beleidsruimte bij de gemeente en professionals voor het in samenwerking met bewoners te ontwikkelen toekomstplan.

Stap 2

2. Het afstemmen van de behoeften en belangen van verschillende bewoners ten aanzien van leefbaarheid.
3. Het formuleren van de eigen rol van bewoners.
4. Het formuleren van de ondersteuningsvraag van bewoners.

Stap 3

5. Analyse van de huidige afstemming tussen vraag en aanbod door professionals en ambtenaren.
6. Ontwikkeling integraal ondersteuningsaanbod aansluitend bij de ondersteuningsvraag van bewoners.

Stap 4

7. Afstemming van de mogelijkheden en beperkingen van bewoners, professionals en ambtenaren in het verbeteren van de leefbaarheid in de wijk.
8. Uitwerking concrete actieplannen ten aanzien van de aandachtspunten waarin de bijdrage van elk van de partijen wordt gespecificeerd.

Stap 5

9. Uitvoering toekomstplan.

Stap 6

10. Afstemming tussen bestaande overlegstructuren en dialoogstructuur.

Stap 7

11. Evaluatie uitvoering.

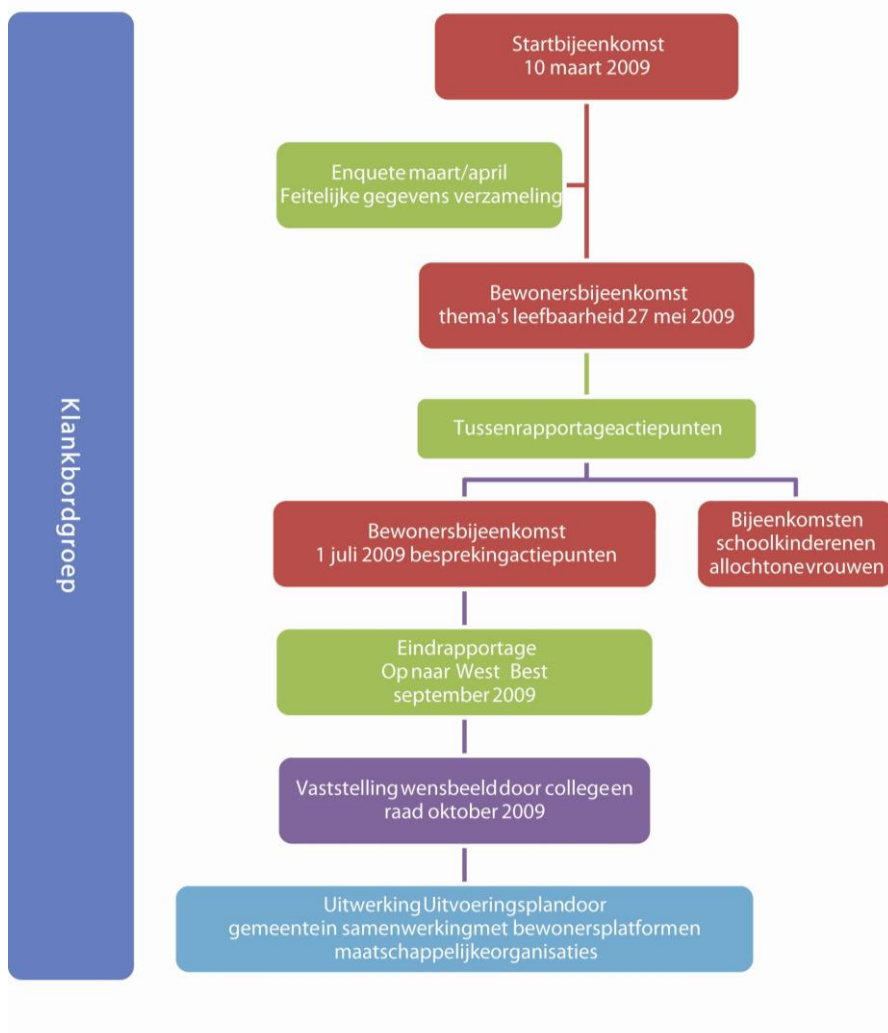
Stap 8

12. Eens in de zoveel tijd het bed opschudden.

Van belang bij de methode is dat bewoners hun wensen en belangen formuleren, de eigen rol formuleren en datgene wat ze niet zelf kunnen formuleren in de vorm van een ondersteuningsvraag aan de professionals. Dit doen ze in het bewonerspanel.

De professionals stemmen de vraag van de bewoners en hun eigen aanbod af en formuleren een integraal ondersteuningsaanbod aan bewoners, aansluitend op de vraag van de bewoners. Dit vindt plaats in het professionalspanel.

Daarna komen bewoners en professionals samen in een gemengd panel en wordt er een toekomstplan opgesteld. Dat plan wordt vervolgens uitgevoerd, geëvalueerd en eens in de zoveel tijd wordt het bed opgeschud: opnieuw worden ideeën geïnventariseerd met nieuwe bewoners.

Structuur iWOP

Toelichting methode aan de hand van de stappen
(uit: Pon-rapportage Instrumenten voor gebiedsgericht werken, pagina 8).

1. Startbijeenkomst: informeren bewoners over project.
2. Enquête onder bewoners: verzamelen van feitelijke gegevens.
3. Bewoners discussiebijeenkomst waarin thema's/knelpunten op het gebied van leefbaarheid worden geïnventariseerd.
4. Tussenrapportage met actiepunten.
5. Tweede bewoners discussiebijeenkomst waarin de actiepunten worden besproken. Waar nodig worden met groepen bewoners die onderbelicht zijn aparte bijeenkomsten georganiseerd; in Roosendaal Westrand schoolkinderen en allochtonen.
6. Eindrapportage met wensbeeld bewoners.
7. Vaststelling wensbeeld door college en raad.
8. Uitwerking uitvoeringsplan door gemeente in samenwerking met bewonersplatform en maatschappelijke organisaties.

Parallel aan het hele project functioneert een klankbordgroep met ambtenaren en maatschappelijke organisaties.

Structuur T+HUIS

Het model – met begeleiders (studenten/stagiaires) en kinderen ziet er als volgt uit.

Fasen model: Melting pot

Werkproces in 7 stappen.

1. Workshop introductie

Voor wie? Bestemd voor sociaal werkers en designers samen:

Thema's - activiteiten:

- Hun manier van denken en hun kwaliteiten die tegenover elkaar staan: bijvoorbeeld analytisch tegenover intuïtief en methodisch tegenover chaotisch.
- Begeleiding en reflectie op vaardigheden om met kinderen te werken. Introductie van het proces en elke activiteit.
- Uitleg over pedagogisch klimaat: Instructie aan kinderen; discipline en regels; conflicthantering; observeren.

2. Onderzoeksactiviteiten

Activiteiten/workshops

Voor wie? Student sociaal werker, vormgevers met daarbij de doelgroep, de kinderen.

Activiteiten:

- Ieder kind krijgt een kroon op en is burgemeester: wat vindt het kind de beste plek voor zichzelf, voor de familie, voor alle mensen in de buurt? Terwijl ze aan het praten zijn, vullen de studenten observatiekaarten in. De situatie van het kind dat binnenkomt, is dat ze in het begin tijdens de activiteit met lieve dingetjes komen en na een tijdje met meer realistische dingen. Het betreft activiteiten waarbij begrip voor de situatie van de kinderen ontstaat op micro-, meso-, en macroniveau.
- Lopen door de buurt, onder begeleiding van een student. Het kind vertelt in zijn onbevangenheid door zijn naïeve kinderogen wat hij ziet. Op die manier komt T+Huis er achter dat bijvoorbeeld het leren kennen van de bomen in de buurt belangrijk is voor de kinderen.

3. Synthese brainstorming

De toolkit: self exploration tools (in termen van service design): synthese:

Activiteit:

- Brainstorming tussen sociaal werkers en vormgevers. Bijvoorbeeld: Je hebt hier de koelkast: wat bewaar je en wat doe je in de prullenbak.
- Relevante thema's voor de kinderen en hun buurtkwaliteit.

4. Kansgebieden

Activiteit:

- Onderscheiden van een aantal gebieden. Bijvoorbeeld kinderen geven aan dat ze zich vaak vervelen: dat heeft te maken met dat de wijk onveilig is en ze dus niet op straat mogen van hun ouders en er niets te doen is.

5. Ideevorming en ontwikkeling

Activiteit:

- Brainstormen en analyseren van het thema en het topic dat door de kinderen is gekozen. Voorstellen aan de kinderen. Met het kind worden ideeën bedacht wat het zou kunnen doen.

6. Implementatie

Activiteit:

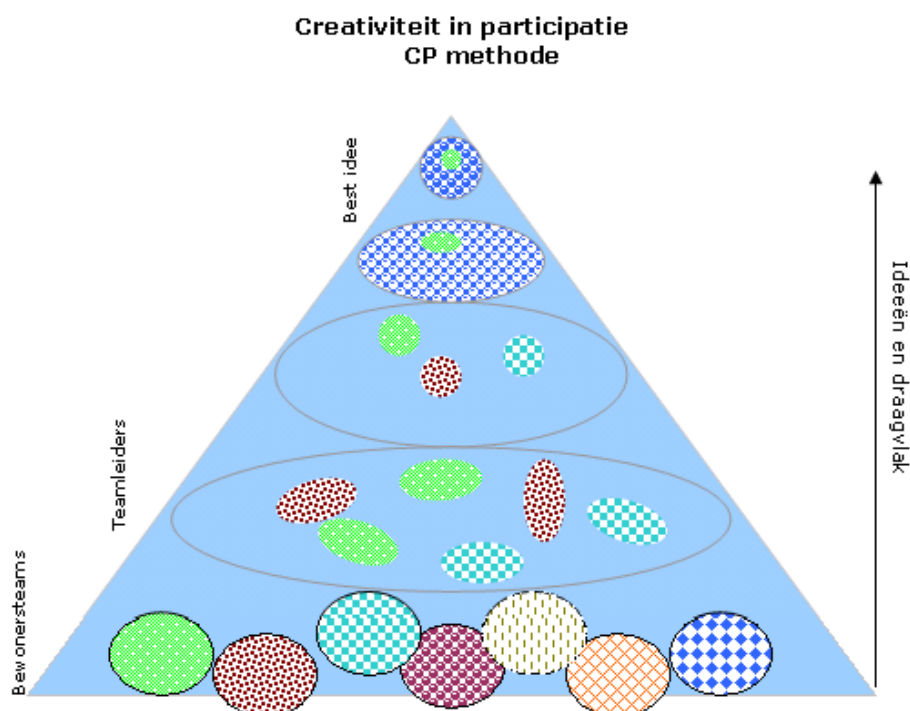
- Uitvoering van het idee/de pilot.

7. Onderhouden of verdiepen

Activiteit:

- Werken met een gevestigde organisatie en sociaal werkers die betrokken zijn bij de buurt houdt in continuïteit en langdurigheid van de initiatieven. Voor de kinderen, die betrokken zijn in het hele proces voedt het hun betrokkenheid bij de projecten die zich voordoen, die hun initiatieven voeden. De pilot wordt onderhouden of verdiept.

Structuur Creatieve Piramide

Organiseren en beleggen piramidesessie

- Een piramidesessie wordt geleid door een sessieleider, ook wel aanvoerder genoemd. Deze heeft als taak het organiseren en ordenen van alle ingediende voorstellen.

Bijeenkomst beleggen sessieleiders

- De sessieleiders komen na de eerste avond een tweede avond bij elkaar. De belangrijke resultaten worden in kaart gebracht.

Ideeën en informatie doorgeven aan aanvrager sessie en plaatsen op internet

- Alle ideeën en informatie gaan vervolgens naar degene die de Creatieve Piramide heeft aangevraagd. Alle ideeën worden op internet ter kennisname aan de elftallen gepubliceerd.

Uitbreiden lijsten met ideeën en clustering

- De lijsten met ideeën worden steeds verder uitgebreid. Wanneer ideeën op elkaar lijken, worden ze onder een gemeenschappelijke categorie gebracht.

Uitwisselen resultaten met de andere teams

- Vervolgens worden de resultaten aan de andere teams getoond ter kennisname en inspiratie.

Toevoegen nieuwe ideeën

- De nieuwe ideeën worden aan de lijst toegevoegd.

Stellen prioriteiten in de vorm van een piramide en voorleggen aan stadsbestuur

- Na het bundelen van alle ideeën worden de prioriteiten gesteld in een piramidevorm en aan het stadsbestuur voorgelegd.

Uitvoering van de projecten/ideeën

De resultaten uit de piramidesessies vormen de basis van de uitvoering. De bewoners kunnen meedoen in de uitvoeringsfase mits de opdrachtgever hiervoor toestemming verleent. Het is niet gebruikelijk dat bewoners zich bij stedenbouwkundige projecten met de technische randvoorwaarden van de opdracht gaan bemoeien. Dit wordt overgedragen aan de professionals zoals projectontwikkelaars, architecten en planologen. In projecten met een maatschappelijk doel worden bewoners actief benaderd om ook in de uitvoering mee te doen. Het in die fase betrekken van bewoners ervaart De Twee Snoeken als moeizaam.

Structuur RBA

De RBA is eerder een 'mindset' dan een methode. Fasen in de besluitvorming zijn:

1. **Vaststellen actoren:** bewoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers, en het benaderen en enquêteren van bewoners.
2. **Het ontwikkelen van een profielschets van de participerende bewoners en het maken van een wijkdiagnose.** In de wijkdiagnose worden gegevens verzameld over de levensomstandigheden van de bewoners.
3. **Vaststellen te bereiken doelen door de bewoners;** bewoners en professionals bepalen samen de goede methode. Groepen van bewoners worden uitgenodigd voor een bijeenkomst. Bijeenkomsten met deelnemers in subgroepen aan groepsessies.
4. **Opstellen van meetbare indicatoren,** uitgewerkt in de vorm van een buurtconferentie.
5. **Van indicatoren naar agenda.** Vragen die aan de orde komen, zijn:

1. Om welke categorie van de bevolking gaat het (alle inwoners in het land, de provincie, de gemeente, de buurt)?
2. Welke situatie willen we voor deze groep (resultaten geformuleerd in heldere taal: bijvoorbeeld: 'alle kinderen groeien veilig op')?
3. Hoe kunnen we deze condities meten (indicatoren, bijvoorbeeld het aantal meldingen van kindermishandeling)?
4. Hoe doen we het nu op dit terrein? Welke cijfers hebben we uit het verleden, en waar gaan we naar toe als er niets verandert? Hoe komt dat? Accepteren we die prognose?
5. Wie zijn de partners die een rol te vervullen hebben bij het verbeteren van dit resultaat?
6. Wat werkt, wat zou kunnen werken, om de prognose om te buigen naar een positievere curve (best practices, suggesties, bijdragen van alle partners)?
7. Wat stellen we voor om te gaan doen (meerjarig actieplan en budget, inclusief niets en weinig kostende acties)?

3.3.1 Tijdpad en duur

Alle vijf de methoden gaan uit van een bepaald tijdpad en totale duur. Toch zijn ze op dat punt onderling moeilijk te vergelijken. De RBA methode heeft in Tilburg een door het beleid vastgestelde lange termijn aanpak met een looptijd van tien jaar. Omdat de individuen centraal staan, is de motivatie en de mate van betrokkenheid van essentieel belang voor het succes van de aanpak. Aan competenties van de bewoners kan in principe tien jaar worden gewerkt. Het achterliggende idee is dat het optreden van maatschappelijke effecten een kwestie van lange duur is.

T+HUIS werkt aan de mensen zelf. Daarbij geldt een lange termijn aanpak. De termijn, kinderen op vrijwillige basis, kan maanden maar ook jaren duren: zij worden begeleid in het socialisatieproces en hun wereld wordt steeds groter: van buurt naar wijk naar stad etc. De vraag achter de vraag staat centraal bij de kinderen en iedereen die komt doet altijd mee. De verbetering van de leefbaarheid en sociale samenhang hangt grotendeels af van de eigen inzet van de betrokkenen. T+HUIS is in 2006 van start gegaan, zonder structurele middelen. De methode houdt weliswaar het schooljaar als cyclus aan maar het perspectief van de methode is gericht op de lange termijn socialisering voor de kinderen vanaf 4 jaar, en op de kortere termijn, gedurende de stageperiode, voor de jongeren.

iWOPs worden vooral toegepast om mensen te betrekken bij de knelpunten en het actieplan voor hun wijk. Voor de iWOP staat zonder enquête en zonder het opstellen van het uitvoeringsplan een maand of vijf. De duur is afhankelijk van de snelheid waarmee het politieke besluitvormingsproces zich voltrekt. Het traject kan tot het wensbeeld is vastgesteld tussen de tien maanden en een jaar duren. Daarna moet het uitvoeringsplan worden opgesteld en bewoners hebben op dat moment geen zicht meer op wanneer dat gereed komt.

De Creatieve Piramide wordt uitgevoerd gedurende een maand of acht. De sociaal-fysieke projectuitvoering, waar vooral professionals bij betrokken zijn, kan daarna nog jaren op zich laten wachten. De Creatieve Piramide lijkt qua tijdspad op de iWOP. De Piramidesessies zijn uitgevoerd en de bewoners zijn uit beeld. De Creatieve Piramide richt zich op het creatief creëren van draagvlak tussen bewonerselftallen. In dit opzicht is de Creatieve Piramide uniek in haar aanpak omdat al vanaf het begin duidelijk wordt gemaakt dat er een knip komt tussen de behoeften van de bewoners, hun beste idee, en de betaalbaarheid en haalbaarheid van deze behoeften. De ideeën van de bewoners worden in afzonderlijke teams geclusterd, door de teamleiders geselecteerd en in de volgende rondes meegenomen. In dit proces worden de tussenstanden met behulp van visuele afbeeldingen en het internet gerapporteerd.

De Dialoogmethode ten slotte, neemt circa tien maanden in beslag voor de eerste ronde tot het opstellen van het toekomstplan. Deze methode is beleidscyclisch. Na verloop van tijd wordt ze geëvalueerd en wordt het proces opnieuw aangejaagd. Deels worden er nieuwe bewoners gezocht om mee te doen om frisse ideeën toe te voegen aan de al bestaande. De Dialoogmethode is weliswaar door het beleid ingezet maar verwacht dat bewoners zelf hun wensen uitvoeren en professionals alleen die zaken laten doen die bewoners niet zelf kunnen. Professionals verwijzen vooral; ze faciliteren. Om te voorkomen dat het toekomstplan instort en niet altijd dezelfde schouders de lasten te laten dragen en tegelijkertijd input van nieuwe ideeën te krijgen, wordt zo nu en dan het bed opgeschud. In die zin is de methode beleidscyclisch.

3.3.2 Werkvormen en ICT als middel

Alle vijf methoden maken gebruik van bijeenkomsten als werkvorm om met bewoners en hun wensen en/of professionals in contact te komen. Het betreft lokale bijeenkomsten, ontmoetingsgelegenheden of creatieve werksessies waar professionals meer en minder gestructureerd met de bewoners over de toekomst van de buurt overleggen. De vijf methoden van stedelijke wijkaanpak hanteren voor hun bijeenkomsten soms specifieke namen. Deze drukken de bezigheid uit, zoals dromen in een droomsessie bij de RBA. Of bij de Creatieve Piramide de –getrapte– structuur waarin de gegevens worden besproken: de creatieve piramidesessie. Bij de iWOP heet het startbijeenkomst waarin uitleg wordt gegeven over de gang van zaken en discussiebijeenkomst (2) waarin knelpunten worden geïnventariseerd, resp. actiepunten worden gepresenteerd en door bewoners van een volgorde in prioriteit worden voorzien. T+HUIS gebruikt voor de verkenning van de vraag workshops en lopen door de buurt om de kinderen met een open blik de buurt te laten waarnemen. Voor de activiteiten van de kinderen kan het om diverse vormen gaan waarin (spelenderwijs) in een doorlopende reeks op vrijwillige basis na schooltijd wordt geleerd. Het is mede afhankelijk van hun ontwikkelingsfase aan welke activiteiten ze kunnen deelnemen.

Voor de Dialoogmethode worden panels voor professionals en bewoners georganiseerd.

Method	Naam werkvorm
RBA	droomsessie voor bewoners
iWOP	(discussie)bijeenkomst voor bewoners; klankbord voor professionals
CP	piramidesessie: voor bewoners en professionals
T+HUIS	naschoolse typen activiteiten voor kinderen
DM	Bewonerspanel; professionalspanel; en gemengd panel

De frequentie van de bijeenkomsten is afhankelijk van het project en, waar aanwezig, van de afspraken met de opdrachtgever. Alle ontwerpers van de methoden geven aan dat ze maatwerk hanteren en ze zijn dus in principe flexibel in het aantal en type te organiseren bijeenkomsten qua frequentie, inhoud, omvang (sub)groep(en), rol professional, taken bewoner en rol gemeente. De Creatieve Piramide gaat ervan uit dat het aantal bijeenkomsten elf is. In elke bijeenkomst komen elf deelnemers bijeen die één gemeenschappelijke interesse delen. Zij brengen ideeën in en gaan met elkaar in discussie op zoek naar draagvlak onder alle aanwezigen. Toch kan de Creatieve Piramide ook een geringer aantal bijeenkomsten organiseren en dus een traject van bewonersparticipatie afronden met vier, drie of twee creatieve sessies. Dat geldt ook voor de RBA methode die als uitgangspunt neemt het aantal bewoners dat deelneemt aan het traject.

Gebruik van ICT als middel

De RBA maakt tijdens de bijeenkomsten waarin moet worden gestemd over thema's gebruik van door Ordina tijdens het traject ontwikkelde stemkastjes. ICT behoort tot de kernactiviteiten van Ordina.

Ook T+HUIS maakt gebruik van ICT, zij het voor de studenten/stagiaires. Er zijn stagiaires van de opleiding IDM (ICT en Media Design). Hun stagewerkzaamheden betreffen het bijhouden van het computernetwerk en de administratie. Voor de activiteiten van de kinderen is het gebruik van ICT niet prominent in beeld.

De Creatieve Piramide maakt na afloop en tussentijds gebruik van de mogelijkheid van ICT. Op de site van de Creatieve Piramide staat een aantal praktijkvoorbeelden vermeld van woongebieden waar de Creatieve Piramide is toegepast. De voorbeelden zijn in verschillende categorieën ingedeeld: op stadsniveau, archief, onderwerp of sessie.

Legenda:

- Een cluster van iconen die doorlinken naar informatie op de site van de creatieve piramide.
- Piramidesessies
- Piramidefilms
- Piramideaudio

De website van de Creatieve Piramide wordt gebruikt:

- om te reageren op de middelen die tijdens de sessies zijn gebruikt of gemaakt: samenvattingen van de sessies, vragen en antwoorden, foto's, videoclips. Ieder project krijgt een eigen pagina. Alle sessies worden gefilmd en gefotografeerd en op een afzonderlijke heading (subpagina van de homepage) geplaatst.
- Om de komende bijeenkomsten op te zoeken en zich ervoor aan te melden. Op de site is daarvoor een agenda beschikbaar.

Daarnaast maakt de Creatieve Piramide gebruik van google maps. Daarop worden alle piramideplaatsen in een digitale kaart weergegeven. Wanneer men meer informatie over een onderwerp wil uitdiepen, krijgt men een venster met aanvullende informatie te zien.

3.4 Actoren

Doelgroep

Alle methoden voor stedelijke wijkaanpak zijn gericht op het bevorderen van leefbaarheid in het gebied. Daar zijn ze ook door ons op geselecteerd. De vraag is dan of de methode dit doel met alle bewoners bereikt, c.q. het in zich heeft om in principe met alle bewoners of met een deel van de bewoners methodisch aan de slag te gaan.

Wie zijn de bewoners die worden betrokken in de gebiedsgerichte, methoden voor stedelijke wijkaanpak? Uiteraard is het afhankelijk van de opdracht, van de bevolkingssamenstelling in de wijk wie er in principe kunnen worden bereikt. Vervolgens is het afhankelijk van wervings- en activeringsstrategieën of de doelgroep bewoners ook daadwerkelijk wordt bereikt. Of de methode bij de bewoners effect heeft gesorteerd in de betekenis van het bevorderen van actief burgerschap met het oog op de leefbaarheid van het gebied is een andere vraag. Effecten van de methode bij bewoners kunnen op de korte en lange termijn worden gemeten. De vraag is of de effecten op de lange termijn nog zijn te herleiden tot (alleen) de methode. In de stedelijke wijken, met name de wijken met complexe problemen, zijn vaak veel projecten met activiteiten tegelijkertijd gaande.

Ook in de werkvormen raken mensen -in meer of mindere mate- bekend met elkaar en ze dragen tijdens de activiteiten bij aan het sociaal kapitaal. Dat contact kan tijdelijk zijn. De mogelijkheid bestaat ook dat mensen in netwerkverband blijven opereren en zelfs samen na afloop aan de uitvoering van een project van de uitvoeringsagenda van de methode meedoen en tijdens die uitvoering weer nieuwe deelnemers weten te enthousiasmeren. Ze kunnen elkaar ook als netwerkpartners blijvend weten te vinden en weten te activeren voor deelname aan andere projecten. In die zin kan de methode de eerste stap als bijdrage aan het sociaal kapitaal hebben geleverd.

De vraag of de methoden op korte of lange termijn aan het bevorderen van leefbaarheid in het gebied werken is dus moeilijk te beantwoorden. Toch proberen we na te gaan of de methoden iets bij de deelnemers bewerkstelligen dat lijkt op actief burgerschap.

RBA – bewoners met een achterstand uit een impulswijk

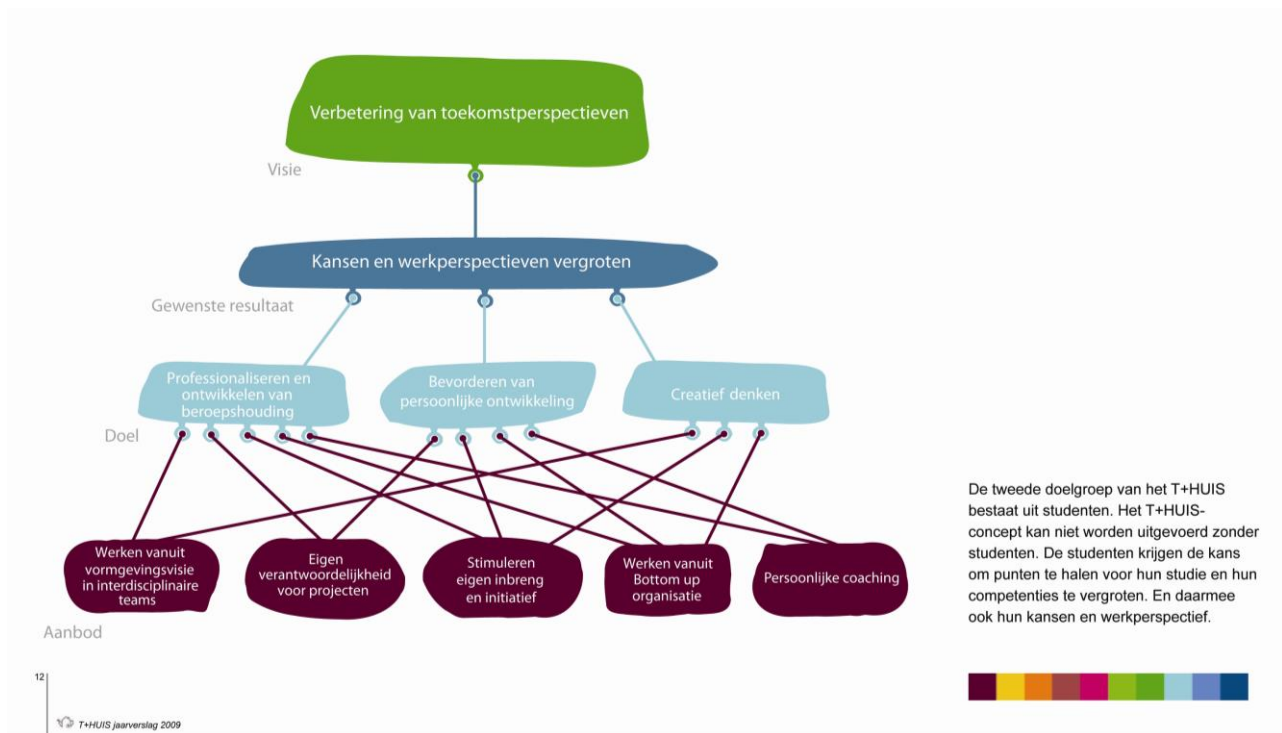
De RBA-methode in Tilburg is gericht op bewoners in achterstandsgebieden, vanuit het idee dat mensen die vanuit een achterstandssituatie sociaal stijgen het beter krijgen en daarmee een bijdrage leveren aan de verbetering van de leefbaarheid in de wijk. De RBA is een langdurig, beleidscyclisch ingezette methode. Bij de doelen waaraan wordt gewerkt:

- in elk huishouden een kostwinner;
- iedere jongere een startkwalificatie; en
- ieder een inkomen boven de armoedegrens

wordt daadwerkelijk met de doelgroep gewerkt. Vaak betreft het een categorie mensen in een complexe probleemsituatie, met alcoholverslavingsproblemen, schulden, armoede en schooluitval. De methode heeft een looptijd van tien jaar. Pas daarna wordt gekeken of de doelen ook daadwerkelijk zijn bereikt of de methode effectief is geweest. In de praktijk wordt daadwerkelijk met de doelgroep gewerkt maar gebrek aan motivatie (om bijvoorbeeld werk te aanvaarden en door te gaan) maakt dat er intussen veel mensen uit deze moeilijke doelgroep afhaken. De doelen worden niet meer in percentages maar in absolute aantallen vermeld.

Samenvattend: de RBA werkt met bewoners in een achterstand aan het bevorderen van sociale stijging, met als uiteindelijke doel op die manier de leefbaarheid van de wijk in totaal te bevorderen. Als de individuele bewoner klaar is om mee te doen, verbetert de wijk en daarmee de leefbaarheid. Sociale stijging is nog niet gemeten. Daarmee is de bijdrage aan leefbaarheid in de wijk ook onbekend.

T+HUIS - kinderen in een achterstandswijk en studenten/stagiaires

De doelenboom voor studenten

T+HUIS is gericht op kinderen uit de buurt en op studenten/stagiaires in opleiding. Wat de kinderen betreft kan dat dus ieder kind uit de buurt zijn. Het doel is kinderen een perspectief te bieden en stagiaires en studenten door middel van hun stage-ervaring een diploma met perspectief op werk. T+HUIS is viervoudig leerbedrijf, voor Ecabo, Calibris, Fontys en Kenmerk (voor horeca, bakkerij, faciliaire dienstverlening en toerisme).

T+HUIS ontstond als initiatief in de wijk, van onderop. De initiatiefnemers probeerden samen met de maatschappelijke organisaties werkzaam in het gebied de doelgroep, via de ouders, te bereiken. Het geduld van de initiatiefnemers ten aanzien van de belemmeringen die de maatschappelijke organisaties opwierpen raakte op: de tijd was nog niet rijp, bijvoorbeeld omdat de ramadanperiode was aangebroken en er dan niet gegeten en gedronken mag worden. 'Je hoeft toch niets te gebruiken om toch samen te komen?', zo stelden de initiatiefnemers. Ze bedachten zelf onconventionele manieren om de doelgroep te bereiken: oude opgeknapte stoelen, overigens niet arboproof, buitenzetten en daar dan de ramen gaan zemen. Dat werkte om in gesprek te raken met de ouders van de doelgroep.

De methode is inmiddels -voorjaar 2011- 4½ jaar in gebruik. Er worden veel kinderen uit de doelgroep (achterstands)buurt bereikt die op vrijwillige basis deelnemen en studenten/stagiaires van sociale en communicatie-opleidingen. Deze laatste categorie is ook afkomstig uit het buitenland, door middel van uitwisselingsprogramma's als Erasmus (Fontys): Duitsland, Spanje, Ierland, Italië, Frankrijk, Polen, Portugal, Oostenrijk, Noorwegen. In het verslagjaar 2009 werden er 361 kinderen tussen 3 en 14 jaar, en 398 jongeren tussen 15 en 28 jaar (als stagiaire, student en voor de muziekactiviteit) bereikt. Aan de schoolresultaten van de kinderen, de kans op werk en de manier waarop de kinderen als volwassenen in het leven staan (kennis, houding en vaardigheden) zou –op termijn- moeten zijn af te leiden of de methode effect heeft gesorteerd. T+HUIS heeft over de effecten geen gegevens. Ook hier geldt dat pas op termijn is na te gaan of de leefbaarheid van de buurt met kinderen met perspectief is vooruitgegaan.

Samenvattend: T+HUIS werkt aan het verbeteren van het toekomstperspectief van kinderen met het oog op het uiteindelijke doel, het door actief burgerschap bevorderen van leefbaarheid van de wijk. Kinderen leren wat ze voor het leven nodig hebben, bijvoorbeeld verantwoordelijkheid te nemen en zaken die ze niet van huis uit meekrijgen en waar op school onvoldoende tijd voor is. Hun eigen vraag staat voorop. Voor de jongeren -studenten en stagiaires- geldt dat zij werken aan hun beroepsperspectief. Dit perspectief staat direct ten dienste van de leefbaarheid van de wijk voor zover de studenten/stagiaires deel uit maken van de wijk. Van de methode T+HUIS valt te zeggen dat ze op de korte termijn tijdens de activiteiten leren verantwoordelijkheid te nemen. Dat is een aanzet voor actief burgerschap en biedt een goede uitgangspositie voor de leefbaarheid op de lange termijn. De methode is nog te kort werkzaam om de bijdrage aan leefbaarheid op de lange termijn te kunnen meten.

Creatieve Piramide – homogene groepen bewoners

De Creatieve Piramide werkt met homogene groepen 'ons soort mensen' in elftallen. De elftallen zijn willekeurig samengesteld en de mensen die benaderd worden zijn afkomstig uit de netwerken van de organisatoren. De doelgroep is dus altijd bereikt, soms niet kwantitatief als de ambitie om bijvoorbeeld elf elftallen samen te stellen niet is bereikt. Uiteindelijk is het resultaat het beste idee dat met zeggenschap van de bewoners uit het gebied uit de creatieve sessies naar boven is komen drijven.

Dat tastbare idee draagt, als het kan worden uitgevoerd, bij aan de fysieke kwaliteit van de leefbaarheid. Doordat degenen die meedoen (deels) afkomstig zijn uit bestaande netwerken kan het effect zijn dat ze samen de schouders onder de uitvoering zetten. Dat geldt wellicht voor de professionals die dat al dan niet als betaald werk doen, maar niet voor 'gewone' bewoners uit het gebied. We hebben daar geen gegevens over. De organisatoren zeggen het moeilijk te vinden bewoners bij de uitvoering te betrekken. Door het werken in homogene groepen met 'ons soort mensen' aan verschillende soorten sociaal-fysieke taakstellingen kunnen de netwerken en het zwaan-kleef-aan-effect aan netwerken in de loop van de tijd toenemen. Het kan relatief gemakkelijk zijn deze netwerken weer in te zetten voor een nieuw probleem. Het sociaal kapitaal kan daardoor groter worden. Wel blijven het groepen die op een homogeen kenmerk zijn geselecteerd.

Samenvattend: de Creatieve Piramide werkt aan het bevorderen van zeggenschap over de fysieke inrichting van het gebied door de beleving van bewoners en professionals erbij te betrekken. Daarmee wordt aan de sociaal-fysieke leefbaarheid van het gebied op de lange termijn gewerkt. Dat hoeft overigens niet het gebied te zijn waar de deelnemers (allemaal) zelf wonen of werken, tenzij de schaal van de stad als uitgangspunt wordt genomen. De methode doet dat met homogene groepen afkomstig uit de eigen netwerken. Met het in staat zijn relatief gemakkelijk netwerken te activeren wordt een bijdrage aan actief burgerschap geleverd tijdens de bijeenkomsten. Dat is zeker niet noodzakelijkerwijs een afspiegeling van de bewoners en hoeft geen betrekking te hebben op actief burgerschap en daarmee leefbaarheid in de wijk.

iWOP – bewoners die uit zichzelf naar de bijeenkomsten komen

De iWOP is in principe op alle bewoners gericht. Als –zoals in Roosendaal (Weststrand)– ook de enquête wordt ingezet, doen veel bewoners mee. De respons uit de hele wijk was 27% (1550 op een bevolking van 5750 inwoners). De discussiebijeenkomsten voor de bewoners zijn minder druk bezocht maar voor een iWOP niet slecht: 115 op de eerste en 95 bewoners op de tweede bijeenkomst. De bewoners werden verleid met bonnen om gratis iets bij de bakker te kunnen halen. De mensen die in meer of mindere mate actief zijn, komen op de discussiebijeenkomsten af. Wat de uitvoering betreft geldt het volgende. Het uitvoeringsplan is opgesteld door de gemeente in samenwerking met het bewonersplatform en maatschappelijke organisaties. De animo om mee te doen aan de uitvoering van de agenda onder de 'gewone' bewoners zal dan ook gering zijn.

Samenvattend: de iWOP werkt met bewoners uit de wijk die uit zichzelf op de bijeenkomsten afkomen, al actief zijn. De wensen van bewoners zijn gericht op de verbetering van leefbaarheid maar omdat het uitvoeringsplan niet mede met hen wordt opgesteld is hun betrokkenheid bij de uitvoering niet gegarandeerd. Aan actief burgerschap ten behoeve van leefbaarheid heeft de methode alleen tijdens de bijeenkomsten een bijdrage geleverd.

Dialogmethode – bewoners (inclusief ondernemers/mkb-ers) als afspiegeling van de wijk

De doelgroep van de Dialogmethode vormen de bewoners in de wijk. Vooraf wordt nagegaan hoe de bevolkingssamenstelling is. Op basis van deze samenstelling van de bevolking wordt steeds gezocht naar een afspiegeling van de wijk, om de belangen van in principe alle bewoners, inclusief ondernemers in de buurt, bij de besluitvorming te kunnen betrekken. Op die manier zijn in een wijk in Winschoten met 40% werkloosheid veel mensen actief betrokken geraakt die al waren afgeschreven door beleidsmakers.

De externe begeleiders van de methode gaan als het nodig is zelf langs de deuren om ervoor te zorgen dat de afspiegeling van de wijk wordt bereikt (ouderen, Antillianen, MKB-ers etc.). Het idee achter de Dialoogmethode is dat bewoners zelf met elkaar in de buurt aan de slag gaan met de punten die op de toekomstagenda terecht zijn gekomen en dat professionals het vangnet vormen voor mensen die niet zelfredzaam zijn. Daarnaast zijn professionals op afroep beschikbaar, in een faciliterende rol.

Om bewoners zelf aan de slag te laten gaan, wordt er veel geïnvesteerd in de besluitvorming. Juist op buurniveau doen zich problemen voor (in de publieke ruimte) waarvan de opties voor een oplossing strijdig zijn, zoals groen of een parkeerplaats voor de deur. Dat is de reden waarom er veel aandacht aan het draagvlak voor de besluitvorming wordt besteed: niemand moet bezwaar tegen de oplossing hebben. De uitkomst kan dan ook anders worden dan de oorspronkelijk door belanghebbenden was aangedragen. Voorbeeld in Heerenveen was dat in de Dorpsvisie, opgesteld door de bewoners voor er sprake was van inzet van de Dialoogmethode, was opgenomen dat bewoners een verkeersdrempel wilden omdat automobilisten te hard reden. Nader onderzoek tijdens de Dialoogmethode leerde dat het hardrijden maar een heel beperkt deel van de dag plaatsvond en dan ook nog door de eigen bewoners. De nieuwe oplossing was een cursus: Hoe spreken bewoners elkaar positief op hun gedrag aan?

De methode beoogt een blijvende wijkstructuur te creëren, aan de hand waarvan alle toekomstige activiteiten van bewoners, professionals en gemeente ten aanzien van de leefbaarheid worden gecoördineerd en op elkaar zullen worden afgestemd. De wijkstructuur bestaat uit een cyclisch proces van beleidsvorming, -uitvoering en -evaluatie. De evaluatie eens in de vier maanden, is bedoeld om enerzijds de uitvoering van het toekomstplan, het samenwerkingsproces te evalueren, en anderzijds de mate waarin het samenwerkingsproces tot de gewenste uitkomsten leidt. De uitkomst van de evaluatie vormt de input voor nieuwe afspraken tussen bewoners, professionals en gemeente. De methode hanteert tevens als uitgangspunt dat niet altijd dezelfde bewoners actief willen en hoeven te zijn. Bovendien komen nieuwe bewoners met frisse ideeën. Het opschudden van het bed en het prikkelen tot activiteit bij bewoners (aanjagen) maakt deel uit van de methode.

Het interview met de gemeente Heerenveen over de wijk Oudeschoot leerde dat er daadwerkelijk resultaten waren geboekt met de doelgroep. Als voorbeeld werd het volgende genoemd. Jongeren wilden graag een jongerenontmoetingsplek en die wens kon, zo zei de gemeente, in vervulling gaan als ze het zelf in elkaar gingen zetten. Dat is ook gebeurd. De jongeren konden advies vragen en werden doorverwezen. Tevens heeft dit bij de gemeente tot inzicht geleid dat de afspraken met de gesubsidieerde instellingen anders moesten: niet uitvoeren maar faciliteren en de bewoners zelf het werk laten doen (zie ook verderop). Inmiddels is kort na het beëindigen van de Dialoogmethode al veel door de bewoners opgepakt, waaronder een dorpswinkel en een kerstmarkt.

Samenvattend: de Dialoogmethode werkt met een afspiegeling van bewoners en dus met een diversiteit aan belangen aan de leefbaarheid in de wijk, ook met mensen die niet uit zichzelf komen. Door de manier van werken en besluitvorming: bewoners in bewonerspanels en - na het professionalspanel - in een gemengd panel wordt actief burgerschap, gefaciliteerd door professionals, ten behoeve van de leefbaarheid al direct gestimuleerd. Tijdens de uitvoering van de toekomstagenda gaat dit door.

Omdat er beleidscyclisch wordt gewerkt: de uitvoering wordt geëvalueerd, opnieuw wordt aangejaagd, en er nieuwe bewoners worden betrokken met frisse ideeën en de last niet steeds op dezelfde schouders rust, wordt actief burgerschap gestimuleerd en breed ingezet ten behoeve van leefbaarheid. De periode was nog te kort om na te gaan of het aanjagen en vervangen van bewoners ook daadwerkelijk ter hand wordt genomen.

Andere actoren: professionals van maatschappelijke organisaties en ondernemers, al dan niet als begeleider

In alle methoden doen ook andere actoren dan bewoners mee. Bij de twee methoden waarbij de bedenkers ook de uitvoerders zijn, zijn de professionals-uitvoerenden tevens zelf de opdrachtgever.

Methoden door particulier initiatief

T+HUIS

T+HUIS werkt met drie betaalde professionals en stagiaires die elkaar trapsgewijs naar niveau begeleiden, inclusief oud-studenten die langskomen om studenten/-stagiaires individueel of groepsgewijs te coachen, met de betaalde professionals als uiteindelijk verantwoordelijke voor de stagerapportages. Daarnaast kan de staf een beroep doen op een scala aan instellingen en bedrijven in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen. Soms staat daar een wederdienst tegenover. Zo heeft T+HUIS contact met een docent van Fontys en stelde de gemeente dat ze omhoog zat met een Steinway van een buitenlandse jazzpianist die ergens onderdak moest hebben. De Fontys docent stelde voor dat door T+HUIS te laten verzorgen. Dat leverde contact op met de Netherlands American Community Trust (NACT), een concert in Oud Woensel van de jazzpianist tijdens de straatspeeldag en contact met Lage Landen via de NACT. De CEO van Lage Landen (dochter van de Rabobank) zit nu in het bestuur van T+HUIS, geeft waar nodig advies en Lage Landen is nu werkplek van een ex-stagiaire van T+HUIS. De formule is een bundeling van krachten van kennisinstellingen, gemeente en ondernemingen. Ook buurtinstellingen als scholen en buurtorganisaties doen mee. Rol van de kleine professionele staf is het begeleiden van de studenten. Studenten begeleiden de kinderen en leren hoe ze hun begeleiding voortdurend kunnen verbeteren, met een klein team van professionals als uiteindelijk verantwoordelijke begeleiders.

Creatieve Piramide

Bij de methode Creatieve Piramide is naast De Twee Snoeken een heel netwerk van professionals betrokken van City Change Centre en Stichting Janus, met daarnaast nog bekenden van deze professionals. Begeleiders en professionele deelnemers aan de elftallen zijn daar moeilijk van elkaar te onderscheiden.

Beide methoden - T+HUIS en Creatieve Piramide - maken formeel geen deel uit van het beleid en beleidsdoelen, zij het dat T+HUIS inmiddels staat vermeld in het coalitie-akkoord van B&W van de gemeente Eindhoven. Gemeenteraadsleden nemen ook deel aan de Creatieve Piramide maar de gemeente 's Hertogenbosch lijkt geen actieve bemoeienis met de Creatieve Piramide te hebben. De rol van de professionals is het begeleiden en inrichten van het proces.

Methoden met de gemeente als opdrachtgever

De RBA, iWOP en Dialoogmethode vinden in opdracht van de gemeente plaats. Deze methoden maken dus deel uit van het beleid. Ze worden door een externe partij begeleid.

RBA

RBA wordt vanaf het begin mee door Ordina faciliterend begeleid. De rol van Ordina is onduidelijk; ze is op allerlei momenten ingezet. Rollen liepen door elkaar. Ordina is gedurende het hele proces heel betrokken geweest en heeft veel producten ontwikkeld, zoals bijvoorbeeld de stemkastjes. Met de ervaring van nu zou de keus voor de inzet van Ordina anders zijn uitgevallen, aldus de gemeente. De gemeente, in de persoon van gebiedsmanagers, is de regisseur. Met maatschappelijke organisatie De Twern bestaat een subsidierelatie en zijn prestatieafspraken gemaakt; de Tilburgse woningcorporaties financieren, samen met de gemeente en het Rijk, geoormerkt mee. De maatschappelijke organisaties werken mee in de uitvoering; de indruk bestaat dat hun taak duidelijk is. De rol van de professionals is met name individuele coaching. Dat kunnen ook ondernemers zijn; zij begeleiden de deelnemers in hun rol van werknemer.

iWOP

Bij de iWOP maken de maatschappelijke organisaties deel uit van een klankbordgroep. Ze hebben een adviserende rol maar doen niet mee aan het proces. Pas als het uitvoeringsplan wordt opgesteld wordt er van hen weer een bijdrage verwacht. De betrokkenheid bij de klankbordgroep is lauw; er wordt geen prioriteit gegeven aan deelname aan de bijeenkomsten van de klankbordgroep. De professionals bij de iWOP voeren voornamelijk de projecten uit. Waar de bewonersorganisatie aanwezig is, lijkt ze na het opstellen van het uitvoeringsplan een belangrijke rol –als trekker– te moeten vervullen. Het is de vraag of de last van de bewonersorganisatie niet te groot is. De begeleiding van de iWOP ligt in handen van een onafhankelijk procesbegeleider.

Dialoogmethode

Bij de Dialoogmethode wordt expliciet gekozen voor een onafhankelijk procesbegeleider die zorgvuldig de condities voor open discussie bewaakt. Dit met het oog op het doel van de inzet van de methode: de bereidheid van mensen om zich in te zetten voor collectieve belangen. Een onafhankelijk procesbegeleider heeft niet de schijn tegen van een dubbel belang. Naarmate individuen meer vertrouwen hebben in de rechtvaardigheid van het samenwerkingsproces, blijkt hun bereidheid toe te nemen om zich voor het collectieve belang in te zetten.

In de Dialoogmethode vervullen de professionals, in het professionalspanel, een rol op afroep. Zij moeten de ondersteuningsvraag van de bewoners beoordelen. Daartoe werken zij in themagroepen samen, uitgaande van de gesignaleerde punten van de bewoners. Op die manier komen ze onderling tot afstemming wie wat doet en komen ze met een integraal ondersteuningsvoorstel naar de bewoners. Dat ondersteuningsvoorstel wordt samen met de bewoners in twee keer in het gemengde panel besproken. De professionals vormen het vangnet voor bewoners die niet zelfredzaam zijn en voor vragen die bewoners niet zelf kunnen oppakken. De ervaring in Heerenveen was evenals in Roosendaal bij de iWOP dat de professionals wel eens verstek lieten gaan. Bij de gemeente ontstond al tijdens het proces het inzicht dat de maatschappelijke organisaties anders, faciliterend, moeten werken met als consequentie dat de gemeente andere prestatieafspraken in de subsidiecontracten moet maken. Ook met andere organisaties als de woningcorporatie moeten afspraken voor een andere werkwijze worden gemaakt.

Bewoners beleefden hun wijk als minder leefbaar door het, zonder dat zij er in gekend werden, plaatsens van mensen met een 'krasje' in hun buurt. Afspraak is nu dat er twee keer per jaar een overleg is tussen woningcorporatie en bewoners. Integraal werken deed de gemeente al, wat een groot voordeel bleek (korte lijnen tussen beleid en uitvoering). De Dialoogmethode zou in Heerenveen in verschillende wijken worden uitgerold. Bezuinigingen hebben echter roet in het eten gegooid. De Dialoogmethode wordt niet ook elders in Heerenveen in uitvoering genomen. Ook al is de gemeente Heerenveen om financiële redenen na de eerste Dialoogmethode gestopt; ze voelt zich in staat de andere, faciliterende, werkwijze ook in andere wijken van Heerenveen door te voeren. Professionals werken faciliterend, op afroep van bewoners.

3.5 Inhoud

Aan welke thema's op het gebied van leefbaarheid werken de methoden? In feite kan van alle methoden worden gezegd dat het oorspronkelijke thema dat voorligt altijd nog weer een verandering doormaakt alvorens het in uitvoering wordt genomen.

Creatieve Piramide

De Creatieve Piramide werkt vooral aan ideeën om sociaal-fysieke projecten in herstructureringswijken te realiseren, met inbreng van bewoners om hun zeggenschap mee te laten wegen. Uiteindelijk wordt het beste idee gerealiseerd. De ideeën worden in etappes uitgewerkt van breed van onder naar steeds smaller van boven met het beste idee. Voor de Creatieve Piramide over het tracé Zuid-Willemsvaart waren de thema's bijvoorbeeld in te delen naar bebouwing, wegen, walkant en op en onder water.

Ideeën voor de bebouwing waren vervolgens onder meer:

- een openbare functie, met Sfeer Sluis 0 boulevard groen restaurant terrassen theatercafé's;
- ecologische bouw met daktuinen;
- behoud historisch erfgoed.

De beste ideeën zijn vanuit het perspectief van de beleving van de deelnemers over een deelgebied in het tracé, onder het mom van Bosschenaren houden van gezelligheid: boulevard en horeca; boulevard en wandelen; themabruggen.

Dialoogmethode

De Dialoogmethode werkt aan een toekomstagenda van de bewoners, wat zij zelf kunnen doen, met faciliterende professionals op afroep beschikbaar en beschikbaar als vangnet voor niet-zelfredzame bewoners. In principe gaat het om projecten met een sociale insteek (Wmo) maar ze hebben vaak ook een fysieke of economische kant. De problemen/aandachtspunten doen zich aan het begin van de inzet van de Dialoogmethode vaak anders voor. De wens uit de Dorpsvisie een verkeersdrempel in de wijk aan te leggen – die anderen dan weer niet voor de deur willen – werd bijvoorbeeld in Heerenveen na verder onderzoek naar de precieze aard en omvang van het probleem (een klein deel van de dag werd er te hard gereden door de eigen bewoners) tot een cursus elkaar als bewoners op een positieve manier op het gedrag aanspreken. De beleving van bewoners van hun wijk als een wijk met een groot aantal mensen met een 'krasje' door het plaatsens door de woningcorporatie van onbekende bewoners van buiten de wijk in hun woonomgeving werd aangepakt door twee keer per jaar een overleg met de woningcorporatie in te voeren.

iWOP

De iWOP werkt met bewoners aan het opstellen van een toekomstvisie met wensbeeld. Professionals hebben daar geen stem in; wel later bij het opstellen van het uitvoeringsplan om te bepalen wie wat doet. Ook de bewonersorganisatie, als ze bestaat zoals in Roosendaal, is daarbij betrokken. De thema's zijn algemeen op de wijk gericht en niet op de individuele problemen van bewoners als bijvoorbeeld eenzaamheid. Een van de voorbeelden is actiepunt/doel 'Zorg voor de wijk: Westrand schoon'. Dit punt wordt vervolgens uitgewerkt in onder meer de volgende actiepunten: onderhoud bestrating, verminderen hondenpoep, verminderen zwerfvuil, onderhoud openbaar groen.

In het wijkactieprogramma worden als actiepunt bij 'onderhoud openbaar groen' genoemd:

1. leefregels opstellen hoe we met elkaar en de openbare ruimte omgaan. Elkaar leren aanspreken. Het bewonersplatform fungeert daarbij als trekker en de gemeente en de woningcorporatie voor de kennis/procesbegeleiding; en
2. buurtcoaches blijven inzetten. De welzijnsinstelling, gemeente en de woningcorporatie/Buurtonderneming Westrand i.o. voeren deze actie uit.

RBA

De RBA werkt aan de ontwikkeling van competenties van individuen om hun dromen waar te maken, met de volgende drie einddoelen:

1. op het gebied van werk: in ieder huishouden een kostwinner;
2. armoedebestrijding: in elk huishouden een inkomen boven het minimum;
3. opleiding: voor elke jongere een startkwalificatie.

Feiten en cijfers verzamelen. Je als professional verdiepen in de mensen integraal, dwars door instituties heen door de ogen van bewoners kijken, nagaan wat zou werken. Burgers bepalen zelf wat ze willen. Bewoners moeten weten waar het over gaat, gestimuleerd worden de relevantie van maatschappelijke problemen onder ogen te zien en met vertrouwen een lange termijn samenwerking met partners aan te gaan. In helder beschreven doelen, geen beleidsjargon. Voorbeeld is de aanpak van werkloosheid in een buurt in Tilburg. In een textielwasserij waar met behulp van re-integratie en de werkgever - ook wel coach van de werknemer genoemd - de motivatie van werkzoekenden in kaart is gebracht. In totaal hebben 82 kandidaten meegedaan. Een reclasseringsmedewerker voert samen met Ordina gesprekken over de motivatie. Daarnaast wordt gekeken naar verschillende factoren (medisch, gezinsgerelateerd, arbeidsverleden etc.) die van invloed (kunnen) zijn op de motivatie en het coachingstraject. Het einddoel is afhankelijk van het realiseren van een aantal subdoelen op lange termijn.

In het traject hanteert RBA tijdsfasen met subdoelenbereik.

Voorbeeld Re-integratietraject

- **Wat zou werken?**
 - re-integratie traject
 - 10 mannen en 10 vrouwen
 - ongeschoold werk: wasserij
 - betrokken ondernemer
 - coaching van de deelnemers
 - rekening houden met achtergrond van de deelnemers

Rollen:

- deelnemers in het traject
- coach van de mannen
- coach van de vrouwen

- directeur van de wasserij
- casemanager sociale zaken
- manager sociale zaken
- opdrachtgever/financier vanuit de gemeente

Waarover maak je je zorgen?

- **Wat zou werken om het einddoel te halen?**
- Motivatie** werknemer moet hoog zijn subdoel 1
- Coaching** van de coach moet consistent en rendabel zijn subdoel 2
- Discipline** werknemer op de werkvloer als garantie subdoel 3

Resultaten

Na half jaar; prognose: krijgt baan/redt het niet/gestopt

Wat vinden jullie er van? Prima; moet 't nog zien; geen succes

Cijfers andere gemeenten: wanneer succes: elke gemeente geeft andere typen cijfers

Selectieproces

Opgeroepen: 82 kandidaten: 5 twijfel; 63 afgewezen

Coachproces

De omstandigheden (levensdomeinen)

- De omstandigheden en levensdomeinen (ballen in de lucht)

De doelen

De gegevens

- Waar staan de deelnemers?
- De taalvaardigheid
- De sociale vaardigheden
- De motivatie
- De gezondheid
- De financiële situatie

Wat heeft het opgeleverd? Effectiviteit re-integratieproces

- Selectieproces scherper
- Op verschillende gebieden met deelnemers aan de slag
- Indien niet: deze groep nooit meer naar een re-integratietraject
- Zorg dat partijen die met deze mensen aan de slag gaan, verder gaan waar de coach gebleven is
- Kosten 110.000 euro
- 40% aan het eind is zo slecht nog niet (= 8 gevallen)
- 10 trajecten = 80 succesgevallen = 10% van de uitkeringsgerechtigden uit de impulswijk in Tilburg

Er is wel degelijk verschil in buurten: 'Als je als professional de cijfers en feiten onder de loep neemt, kom je er achter dat in de ene buurt wat voor kinderen werkt anders is dan in een andere. In de ene buurt komen kinderen met prima scores op de basisschool. Daar zou verlengde schooldag gedurende de basisschooltijd heel goed kunnen werken. In een andere buurt worden kinderen kansloos geboren. Daar is de interventie nodig op het moment dat de vrouw zwanger is.'

T+HUIS

T+HUIS maakt diensten, het verbinden van mensen met elkaar, en werkt daarbij aan de volgende inhoud: sport, natuur, techniek, taal, cultuur, muziek om de sociale competenties van de kinderen te ontwikkelen. Bij de jongeren: stagiaires/studenten werkt de methode aan (ped)agogische en communicatieve vaardigheden.

Voorbeeld natuur: samen met het kind lopen door de buurt, het kind laten vertellen wat het door zijn kinderoogen ziet, er als begeleider achter komen dat voor kinderen belangrijk is bomen in de buurt te leren kennen. Andere voorbeelden van projecten zijn het concert klassieke muziek: 'students on the balcony'. In de klassen wordt vooraf een programma gedraaid: duidelijke uitleg over wat er gaat gebeuren, met gratis drinken in de pauze, de ervaring die je opdoet: je hoeft het niet mooi te vinden, maar je hebt er wel een ervaring bij. Begeleiding is de doelgroep zelf. Het zijn steeds 5 leerlingen/studenten/jongeren, waarvan er 1 verbonden is aan T+Huis of tijdelijk verbonden voor de competenties.

Een voorbeeld met een sportactiviteit: de moeilijkste kinderen krijgen de leiding; de drukste is de scheidsrechter; een vervelend kind helpt mee met de studenten les te geven. Iedereen heeft binnen de groep weer een eigen rol. Het is een concreet voorbeeld van een verborgen kwaliteit. T-kids voor de meiden: sommigen vinden op een gegeven moment de dingen die ze doen niet meer 'cool'. Ze krijgen dan verantwoordelijkheden, en nemen een rol van studenten over. Reflecteren uit zichzelf op hun eigen handelen. Herkennen bijvoorbeeld hun eigen vervelende gedrag in andere kinderen en beseffen hun fouten.

3.6 Proces

Het proces is het voertuig van het product. Het product is de lading van het voertuig, op weg naar het doel. Het voertuig wordt getrokken door de begeleider. Punten van aandacht bij het gebruik van de methode zijn de volgende.

- In hoeverre stimuleert de methode samenwerking tussen de partijen, met het oog op de uitkomst?
- Op welke wijze wordt tijdens het hele proces draagvlak gezocht voor de uitvoering van de leefbaarheidsagenda?
- Zijn de gehanteerde werkvormen passend bij de doelgroep (inclusief leeftijd) en inspirerend?
- Is de methode beleidscyclus met het oog op duurzame inzet?

T+HUIS

- T+HUIS stimuleert samenwerking tussen de partijen door als spin in het web op een ondernemende wijze verbindingen te leggen met overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven, met uitwisseling in natura.
- Speerpunten van de methode zijn duurzaamheid – onderzoek, maatschappelijk verantwoord ondernemen, service design en Welzijn Nieuwe Stijl (beleidsdoel) naast overdraagbaarheid: praktisch, realistisch, bruikbaar, vriendelijk, menselijk, flexibel en creatief. Het ministerie van VWS noemde de volgende punten bij T+HUIS als methode die voldoet aan de –toen nog vijf, inmiddels acht- bakens van Welzijn Nieuwe Stijl:
 1. Vraaggericht: altijd kijken naar de vraag achter de vraag.
 2. Uitgangspunt is eigen kracht van de burger en zijn omgeving.
 3. Als het nodig is direct op de problemen afgaan, in Welzijn Nieuwe Stijl passen geen kantoorklerken of bureaucraten.
 4. Welzijn Nieuwe Stijl is niet vrijblijvend. Je benoemt problemen, je definieert de oplossing en je bent resultaatgericht.
 5. Er is vooral ruimte voor de kennis en kunde van de professional. Hij of zij is streetwise. Dus je verstaat de taal van de straat.

Het proces om de methode duurzaam en overdraagbaar uit te werken is nog gaande en kan nog niet worden getoetst.

- Draagvlak voor de uitvoering wordt gezocht door op het moment dat de kinderen in het T+HUIS zijn het ieder van hen naar de zin te maken. Dat betekent soms zoeken naar een andere activiteit om iedereen binnenboord te krijgen. Naast de kinderen wordt steeds bij de jongeren gezocht naar het juiste niveau en begeleiding. Het feit dat T+HUIS als stageplaats deel uitmaakt van het Erasmusprogramma, een eervolle vermelding van de Design Management Europe Award, en presentaties in het buitenland verzorgt, is een aanwijzing dat T+HUIS wordt gewaardeerd als proces van humanitaire vormgeving. De werkvormen zijn passend bij de doelgroep en creatief en inspirerend.

Van belang in het proces is vertrouwen winnen: tussen alle betrokkenen kinderen, studenten, docenten en ondernemers. T+HUIS kiest voor een langdurig traject. Zij evolueert in kennis over pedagogiek, methodisch werken en ontwerp. T+Huis focust op kinderen. Ouders kunnen aanschuiven als ze daarin geïnteresseerd zijn.

- De methode volgt de jaarcyclus van de school. Duurzaamheid vanuit procesmatig optiek van de methode is een probleem door de kwetsbare financiële situatie van T+HUIS. De methode maakt geen deel uit van het lokale beleid. De vraag, aldus de gemeente, is hoe het maatschappelijk rendement gemeten kan worden. T+HUIS krijgt projectsubsidie. Tegelijkertijd wordt in het coalitieakkoord aan de methode gerefereerd.

Dialogomethode

- De Dialogomethode is er tijdens het proces op gericht bewoners onderling, professionals onderling en vervolgens bewoners en professionals samen, te laten samenwerken en af te stemmen. Professionals blijken zich voor de panelbijeenkomsten nog wel eens af te melden. Het is de gemeente die er aan moet trekken om ze bij de les te houden en hun professionele inzet te veranderen van uitvoerend naar faciliterend.
- Veel aandacht wordt besteed aan de wijze van besluitvorming om zoveel mogelijk draagvlak voor de uitvoering door bewoners te krijgen (volgens het principe van consent). Motief is actief burgerschap zoveel mogelijk te bevorderen en daarbij tegelijkertijd de professionals op afstand, faciliterend, in te zetten. Dat blijkt in de praktijk goed te lukken. Jongeren in Heerenveen hebben zelf hun wens gerealiseerd te komen tot een jongerenontmoetingsplek, met de professionals op afstand, te raadplegen.
- De methode hanteert als uitgangspunt dat democratische spelregels gehanteerd moeten worden en mensen zich in het Nederlands moeten kunnen uitdrukken tijdens de panelbijeenkomsten. Het is met andere woorden een methode die een beroep doet op verbale vaardigheden van de bewoners. Bij de uitvoering wordt een beroep gedaan op kennis, houding en vaardigheden: denken en doen. Een mooi voorbeeld van een sociale activiteit, de fysieke behoefte aan een verkeersdrempel voorbij, is de cursus elkaar positief op het gedrag aanspreken.
- De methode is op zich beleidscyclisch met het oog op duurzame inzet door steeds uitkomst en proces te evalueren en nieuwe impulsen te geven. Dat kan alleen als daar ook daadwerkelijk ruimte voor wordt geboden, extern of intern door de gemeente zelf. In de praktijk blijkt dat moeizaam, niet in de laatste plaats door bezuinigingen.

Creatieve Piramide

- De Creatieve Piramide stimuleert de samenwerking tussen de partijen tijdens het proces van de sessies. Homogene groepen versterken de sociale cohesie.
- Bij de uitvoering zijn bewoners niet meer betrokken. Het proces van uitvoering lijkt losgezongen van het proces om te komen tot het beste idee voor de sociaal-fysieke inrichting. Samenwerking buiten het proces van de Creatieve Piramide loopt stroef omdat vooral is geïnvesteerd in de kwaliteit van het idee en de haalbaarheid, niet in de externe samenwerking. Een belangrijke partner als de gemeente lijkt te laat in het proces te worden betrokken waardoor de kans op afwijzing van de ideeën groot is.
- Het creatieve proces tijdens de brainstorm, inclusief het gebruik van audiovisueel en ICT, zorgt voor veel verschillende invalshoeken. Aan de voorwaarden voor een goede communicatie tijdens het proces van ideeënvorming wordt gewerkt.
- Eenmaal de Creatieve Piramide uitgevoerd, lijkt het er niet op dat er nadien met de betrokkenen op wordt teruggekeken.

iWOP

- De iWOP stimuleert samenwerking tussen bewoners tijdens de discussie-bijeenkomsten. De betrokkenheid van de klankbordgroep is er gedurende het hele proces aan de zijlijn.
- De leden van de klankbordgroep zijn niet direct betrokken bij de discussiebijeenkomsten. Ook voor de maatschappelijke organisaties die deel uitmaken van de klankbordgroep geldt dat ze niet altijd komen opdagen. De interne samenwerking in Roosendaal binnen de gemeente was niet optimaal. Alleen de ambtenaren welzijn waren betrokken bij het proces. Professionals nemen nogal eens deel aan de discussie in hun rol van bewoner en dus met een dubbele pet.
- Na de vaststelling van de toekomstvisie en het wensbeeld door de politiek gingen de ambtenaren, de maatschappelijke organisaties en de bewonersorganisatie aan de slag met de uitvoeringsagenda. De bewoners werden hier niet meer bij betrokken en voelen zich niet aangesproken om mee te helpen aan de uitvoering.
- De methode is eenmalig ingezet om projecten gedragen door bewoners van de wijk in beeld te krijgen. Daarmee was de iWOP rond en is hij dus niet duurzaam, beleidscyclisch.

RBA

- De RBA stimuleert samenwerking tussen bewoners en professionals op een tamelijk sturende manier. De samenwerking tussen het reguliere stedelijke beleid en de RBA op wijkniveau verliep in het begin stroef. Nu heeft de afdeling sociale zaken een werkpunt in de wijk. Bij de inzet van een maatschappelijke organisatie als De Twern is het moeilijk na te gaan wat tot basis behoort en wat extra is. In ieder geval staat in de afspraken met de gemeente dat De Twern een bijdrage levert aan de impulsdoelen. De Twern doet ook gewoon buurtwerk: speelt een belangrijke rol op het gebied van het ontwikkelen en versterken van samenhang in de buurt. In de sessies in de Kruidenbuurt vervulde De Twern de rol van beheerder van wijkcentra. Op het moment dat er wordt gesproken met de klankbordgroep, wordt er ook gesproken met De Twern: De Twern vormt de tussenschakel.

Als De Twern een project heeft in een impulswijk, dan is ze ook zelf verantwoordelijk conform RBA, inclusief het leren van de resultaten. De woningcorporaties zijn betrokken doordat ze een substantiële financiële bijdrage leveren aan de RBA.

- Meewerken aan de RBA is niet vrijblijvend, ook al worden de bewoners aangesproken op hun eigen verantwoordelijkheid. Drie generaties in de bijstand zitten is niet de droom van de gemeente.
- De methode is complex, moeilijk inzichtelijk te krijgen. Het is, zoals Ordina het uitdrukt een 'mindset'. Specifiek is de dagelijkse bezigheid, de aanpak vanuit de daadwerkelijke praktijk, de cyclische aanpak, het systematisch aan de slag zijn met waar mensen zorgen over hebben en waarover ze dromen. In de bijeenkomsten wordt systematisch aan plannen gewerkt, met als vraag hoe ver je als professional gaat, wat je als professional wilt weten en waar de professionals op willen bijsturen. In de marges, het grijze gebied, zijn veel keuzes te maken. De vraag is of op termijn is te meten wat het effect van de RBA is, te midden van 250 andere projecten. 'De RBA aanpak is geslaagd wanneer je als hij ophoudt kunt laten zien wat er specifiek is gedaan.' De RBA methode is, aldus Ordina, een logische mindset die gemakkelijk te implementeren is. Iedereen kan begrijpen waarom je op deze manier werkt. Gevaar is dat hij teveel als een trucje in tegenstelling tot waarde wordt opgevat.
- Tijdens de looptijd van de methode wordt ze niet expliciet geëvalueerd, maar er worden tussenrapportages gemaakt op de manier waarop het reguliere werk wordt beoordeeld. Omdat de RBA nog loopt, is niet duidelijk of hij duurzaam is. Wel is hij als methode langdurig en extra, duurzaam ingezet, bovenop de gewone, stedelijke beleidsinzet; de looptijd betreft tien jaar. Wat het hele proces tot nu toe heeft opgeleverd, is nog onbekend. Het moet gezien worden als een investering in 'turning the curve', de lijn omhoog krijgen.

3.7 Voorwaarden voor het werken met de methode

Overdraagbaarheid methode

We weten dat de iWOP maar ook de Dialoogmethode door in principe iedere professional kan worden uitgevoerd die over de gevraagde competenties beschikt. Deze methoden liggen schriftelijk goed vast. Hier is sprake van de mogelijkheid tot uitbesteding van de bedenker aan de uitvoerder of vallen bedenker en begeleider samen. We willen hiermee overigens niet zeggen dat een goede begeleiding van de overdracht, de ins en outs van de methode, overbodig is.

Voor de T+HUIS-methode is dit nog niet mogelijk omdat T+HUIS uitgaat van een plek in de buurt waar de begeleiding plaatsvindt. Er wordt momenteel wel gewerkt aan de overdraagbaarheid van de methode, door zaken vast te leggen, om de methode ook elders in Eindhoven uit te kunnen voeren. Met de huidige professionele staf die projectmatig subsidie krijgt voor de personele kosten en het aantal benodigde studenten is het, aldus de bedenkers, onmogelijk de methode op meer dan twee andere plaatsen ook te laten uitvoeren. T+HUIS draait op studenten en niet elke student is geschikt: ze moeten zelfstandig kunnen werken en idealistisch zijn. In Eindhoven kan het omdat hier een designacademie is, stellen de bedenkers. Je hebt, anders gezegd, een klimaat waarin T+HUIS kan gedijen.

Aan de voorwaarde van een ontmoetingsplaats in de wijk zal moeten worden voldaan om de afstand - en daarmee de bereikbaarheid - geen belemmering te laten vormen.

Voor de RBA methode geldt dat het een ingewikkelde methode is om te begeleiden. Vooral in de verkenningsfase en de nazorg kan de begeleiding alleen door Ordina uitgevoerd worden. Dat geldt ook zonder dat er gebruik wordt gemaakt van de ict-producten van Ordina.

Voor de Creatieve Piramide methode kan ook de begeleiding niet anders dan door De Twee Snoeken verricht worden. Het is een product van De Twee Snoeken. Bij het analyseerwerk kan niet anders dan Stichting Janus worden betrokken, een samenwerkingsverband waar De Twee Snoeken zelf deel van uitmaakt.

Communicatie

Voorwaarde voor een goed verloop van de methode vormt de communicatie door middel van het gebruik van allerlei media. Buiten de Creatieve Piramide wordt door de andere methoden weinig aan communicatie gedaan die zichtbaar is voor iedereen die deelneemt en/of bewoner is. De Creatieve Piramide laat via informatietechnologie aanvullende ideeën genereren door de deelnemers. Verslagen van bijeenkomsten van de Dialoogmethode worden bijvoorbeeld niet direct na afloop van bewonerspanels op de website gezet. Hetzelfde gold voor de iWOP.

Ook bij de RBA wordt niet aan communicatie buiten de reguliere gemeentelijke rapportages gedaan. Dit geldt ook voor T+HUIS, dat naast het jaarverslag wel specifieke opdrachten verzorgt. Deze zijn echter niet specifiek gericht op de deelnemers of hun ouders/verzorgers.

Financiën

Kosten

De kosten voor de diverse methoden lopen nogal uiteen en zijn moeilijk onderling te vergelijken. T+HUIS werkt alleen maar doorlopend - direct en indirect - aan de methode, zonder andere werkzaamheden uit te voeren, met een staf van 3,5 fte en in 2009 met in totaal 88 stagiaires/studenten (in 2009). De plek, T+HUIS, vormt een essentieel onderdeel van de methode. De woningcorporatie stelt de huisvesting niet beschikbaar. In 2010 ontving T+HUIS een projectsubsidie van € 282.000,00 minus een overschot voor 2009 van € 36.000,00. Deze subsidie was voor projectkosten (€ 41.000,00); loonkosten (3,5 fte: € 170.000,00); stagevergoedingen hbo-studenten € 20.000,00; opleidingskosten € 6.500,00; algemene kosten € 44.500,00. Behalve het ontvangen van subsidie van de overheid en het ontvangen van diensten van het bedrijfsleven, voert T+Huis ook wel eens opdrachten voor de lokale overheid uit waar geld mee wordt verdiend, zoals een boekje/atlas: 'Buurten met buurten'. De kosten die zijn vergoed door de woningcorporatie, bedrijfsleven en Fontys, inclusief de studenten die geen vergoeding krijgen (voor 2010 zijn er 80 studenten begroot) bedragen ongeveer € 100.000,00. Uitgangspunt dat T+HUIS hanteert is dat samenwerkingspartners eerst moeten investeren in iets nieuws. 'Er is immers nooit geld'. Als samenwerkingspartners die stap niet mee willen maken, vallen ze af.

Voor de andere vier methoden geldt dat ze naast andere werkzaamheden worden uitgevoerd van zowel de bedenker die tegelijkertijd uitvoerder (Creatieve Piramide) is als van de drie methoden met een opdrachtgever.

Van de Creatieve Piramide is onduidelijk wat de kosten zijn. De Twee Snoeken en City Change Centre investeren in de Creatieve Piramide. Daarnaast zijn er ook nog kosten van Stichting Janus.

De Dialoogmethode, looptijd 1,5 jaar, kostte de gemeente voor de externe begeleiding € 26.000,00 en € 17.000,00 voor de meting (sociale cohesiemonitor).

iWOP kost standaard € 20.000,00 en inclusief enquête zoals is uitgevoerd in Roosendaal Westrand € 30.000,00.

Tot slot de RBA methode: deze heeft voor 10 jaar een budget van € 9 miljoen. Dat is € 900.000,00 op jaarbasis voor drie impuls wijken. Het is onduidelijk wat Ordina van dat bedrag ontvangt. Ordina stelt dat het geen subsidie genoemd zou moeten worden maar investering in mensen.

De kosten voor personele, professionele inzet van ambtenaren en professionals van maatschappelijke organisaties zijn in het bovenstaande niet meegerekend. De bedragen van de methoden die in beleidstrajecten zijn ingezet, zijn alleen voor de ambtelijke inzet van uren van de Dialoogmethode gegeven. Het kost in ieder geval meer tijd dan de 150 uur die oorspronkelijk was begroot. In de periode mei 2009 t/m december 2009: 200 uur, gemiddeld 8 uur per week. In de periode januari t/m juli 2010: 120 uur. Borging van de projectleider samen met de wijkmanager zal naar schatting voor de tweede helft van 2010 nog 60 uur zijn. In totaal gaat het dus om 380 uur in 1½ jaar + 60 uur (geschat) voor de borging, dus 440 uur in 2 jaar.

Baten

Naast de kosten zijn er de baten. We noemden al voor T+HUIS – die geen onderdeel van het beleid vormt - de gemeentelijke projectsubsidie en de inkomsten van bedrijven, ook in natura. De gemeenten en dus ook Roosendaal konden een beroep doen op de subsidieregeling 'Leefbare wijken (en dorpen)'. Voor de uitvoering van de iWOP betekent dat 50% cofinanciering. Voor de uitvoeringsprojecten bestaat cofinanciering door de provincie; in het begin voor maximaal 1 miljoen, later € 750.000,00. Deze laatste cofinanciering geldt alleen voor de dorpen en niet voor de uitvoeringsprojecten van de stedelijke wijkaanpak.

4 Samenvatting methoden, conclusies, intermezzo en aanbevelingen

4.1 Samenvatting methoden stedelijke wijkaanpak

In het navolgende geven we een beknopte samenvatting van de vijf methoden voor stedelijke wijkaanpak.

Creatieve Piramide

Wat houdt de methode in?

Op creatieve manier ideeën uitwerken van breed aan de basis tot smal aan de top.

Doel: Bewoners zeggenschap geven over de stedenbouwkundige veranderingen in hun leefomgeving.

Werkwijze: particulier initiatief

- Elf homogene elftallen brainstormen over bepaald onderwerp. In de eerste ronde accent op gemeenschappelijke. Geïnteresseerden benaderd via eigen netwerk.
- Elftalleider organiseert en ordent voorstellen.
- Elftalleiders komen bij elkaar om ideeën uit te werken tot een geheel.
- Tussendoor voorstellen op internet ter aanvulling en getoond aan de andere teams.
- Na bundeling prioriteiten in piramidevorm aan opdrachtgever voorgelegd.

Resultaat: piramidesessies vormen basis voor aanpak.

Kracht methode: projecten in sociaal-fysieke context door het sociale (beleving) te koppelen aan fysieke (stedenbouwkundige projecten).

Dialogmethode

Wat houdt de methode in?

- Het met elkaar in de wijk komen tot een toekomstplan voor leefbaarheid in de wijk door behoeften en belangen van verschillende bewoners af te stemmen met het oog op een toekomstplan voor leefbaarheid in de wijk.

Doel: Bevorderen van actief burgerschap in dialoog tussen bewoners, professionals en gemeente met het oog op leefbaarheid en sociale samenhang in de wijk.

Werkwijze:

- 0-fase (facultatief): wijkdiagnose sociale cohesie: contextgegevens en enquête meting sociale cohesie.
- Bespreking in bewonerspanel, afspiegeling van de wijk, conform beginsel consent.
- Bespreking in professionalspanel thema's bewoners in de vorm van ondersteuningsaanbod.
- Bespreking in gezamenlijk panel: afstemming mogelijkheden en beperkingen van bewoners, professionals en ambtenaren. Uitwerking concrete actieplannen.
- Uitvoering toekomstplan.
- Afstemming tussen bestaande overlegstructuur en dialoogstructuur.
- Evaluatie uitvoering.
- Opschudden bed: aanjaagfunctie: deels nieuwe bewoners met frisse ideeën.

Resultaat: Beleidscyclisch, duurzaam, toekomstplan voor een leefbare wijk gedragen en uitgevoerd door actieve burgers en waar nodig gefaciliteerd door professionals.

Kracht methode: in bestuurlijke context: wijziging verhoudingen tussen overheid en burgers. Burgers van consument tot producent; professionals faciliterend en vangnet.

iWOP

Wat houdt de methode in?

- Samen met bewoners inventariseren ideeën met het oog op toekomstvisie van de wijk.

Doel: Behouden of verbeteren leefbaarheid van de wijk.

Werkwijze:

Twee fasen

1. ontwikkeling (inclusief feitenverzameling) en
2. uitvoering.

Eventueel 0-fase: enquête.

- 1^e bijeenkomst met bewoners voor het bespreken toekomstvisie van de wijk.
- Wensen worden geclusterd.
- 2^e bijeenkomst bewoners voor bespreking actiepunten.
- Eindrapport.
- Vaststelling eindrapport door college en raad.
- Uitwerking uitvoeringsplan.

Resultaat

Eindrapport; uitvoering onderdelen actieplan door professionals en bewoners.

Kracht methode: snelle realisatie projecten in algemeen sociaal-fysieke context.

RBA

Wat houdt methode in?

- Omgaan met maatschappelijke resultaten, deze verantwoorden. In Tilburg toegepast op impuls wijken.

Doel: Sociale stijging ter verhoging van leefbaarheid: iedereen een startkwalificatie; in elk huishouden een kostwinner; iedereen boven de armoedegrens.

Werkwijze:

- Cijfers verzamelen.
- Naar de wijk in de vorm van sessies:
 - Waar maak je je zorgen over?
 - Wat is je droom, wat zou werken om doel te bereiken?
 - Systematisch werken aan plannen.

Resultaat

Meting opbrengst op lange termijn, op te vatten als investering in mensen in impuls wijken: ieder individu telt.

Kracht methode: in sociaaleconomische context.

T+HUIS

Wat houdt methode in?

- Sociaal + design werken aan concept van dienstverlening in de buurt.

Doel: Verbeteren toekomstperspectieven:

- kinderen: met sport, taal, techniek, natuur, muziek en culturele activiteiten na schooltijd;
- studenten opleiding laten volgen en vergroten kans op werk.

Werkwijze: van onderop

- Door ontwerpers bedacht: sociaal + design = service design; creatief.

- Voorbeeld 'nieuwe welzijn' (bakens) Vraag achter de vraag.
- Met instellingen in/voor de buurt.
- Met kennis overheid, onderwijsinstelling, ondernemers. Samen nieuw product.
- Iedereen die komt doet mee. Concept kan niet zonder studenten draaien.

Resultaat

Bereiken van kinderen/jongeren: (3) 5 - 14; 15 - 24 (28) jaar. In 2009: 759 (361 respectievelijk 398). Stagiaires, studenten: 88; professionals 3.

Kracht methode: actief burgerschap van onderop, in sociaal-culturele en sociaal-economische context.

4.2 Conclusies

1 Leefbaarheid: thema's of actief burgerschap als uitgangspunt

De methoden doen in de praktijk alle vijf iets anders. Ze werken alle aan het uiteindelijke doel: het bevorderen van leefbaarheid. Dat onderscheidt de methoden niet. En dat is op zich niet zo vreemd. De methoden zijn voor de vergelijking geselecteerd op het bevorderen van leefbaarheid. De vraag is echter in hoeverre de methode succesvol is in het stimuleren van gebiedsgerichte burgerparticipatie: actief burgerschap. Het succesvolst zijn de Dialoogmethode en T+HUIS in het werken aan actief burgerschap. Bij de Dialoogmethode gaat het daarbij in principe om iedereen in de buurt; bij de methode T+HUIS gaat het om actief burgerschap met het oog op de toekomst van kinderen en studenten/scholieren. Methoden die thema's en niet actief burgerschap voorop stellen zijn minder succesvol.

We werken dat uit door eerst kort in te gaan op de methoden, met als vraag staat het thema of actief burgerschap voorop? Vervolgens geven we per methode iets de positionering ten opzichte van het beleid weer. Meer in het algemeen komt daarbij ook aan de orde vanuit welke context welke methode interessant is.

Thema als doel, actief burgerschap als middel

Twee van de vijf methoden maken gebruik van het actief burgerschap van bewoners als middel met als doel te komen tot thema's in het kader van leefbaarheid: iWOP en Creatieve Piramide. Bewoners komen op de bijeenkomsten af en vervullen dan hun rol als actief burger. Ze brengen hun wensen ten aanzien van thema's met het oog op leefbaarheid naar voren. Door de Creatieve Piramide is dit bedoeld, staat het beste idee, het thema voorop: het gaat om het beste sociaal-fysieke idee, ook al had de bedenker graag gehad dat de bewoners zich daarna meldden om mee te werken aan de uitvoering. Bij de iWOP is niet bedoeld dat bewoners na afloop van het in kaart brengen en prioriteren van thema's niet aan de uitvoering meedoen. De wijze waarop de iWOP in de stad is ingezet, blijkt niet effectief in het bevorderen van actief burgerschap bij de uitvoering van de projecten.

Actief burgerschap als doel, thema als middel

Drie van de vijf methoden werken aan actief burgerschap: T+HUIS, RBA en Dialoogmethode. Twee van deze methoden, T+HUIS en RBA, bereiden voor op actief burgerschap. T+HUIS, leert kinderen participeren als actief burger op de lange termijn, in de toekomst. Dat doet de methode door de kinderen als zodanig te socialiseren tijdens de bijeenkomsten. T+HUIS leert kinderen in hun buurt participeren in groepsverband met het oog op de toekomst.

Vorbereiding op actief burgerschap op de korte termijn vindt plaats door de RBA. De RBA leert bewoners in een achterstandssituatie individueel te participeren, de eigen doelen te realiseren (baan, startkwalificatie, inkomen boven armoedegrens), met het oog op de eigen leefsituatie, vanuit de veronderstelling dat daardoor de leefbaarheid van het gebied verbetert. Het is echter de vraag of de methode per definitie leidt tot actief burgerschap in de betekenis van gebiedsgerichte bewonersparticipatie. Eén methode, de Dialoogmethode, is er expliciet op gericht actief burgerschap te bevorderen. De methode werkt aan de verschuiving van het aandeel dat professionals en bewoners in de uitvoering van projecten in de buurt op zich nemen. Bewoners nemen als actief burger deel aan de bijeenkomsten en blijken die rol daarna ook daadwerkelijk zelf te vervullen (zelf of andere buurtbewoners) bij de uitvoering van de projecten voor de buurt, met de professionals in de faciliterende rol.

Dialoogmethode

Als bij deze drie methoden wordt gekeken naar de mate waarin de methode actief burgerschap bevordert, in de betekenis van betrokkenheid en initiatief van bewoners en faciliteren door professionals blijkt de Dialoogmethode al op de korte termijn effectief te zijn. Ten tijde van de inzet van de methode leren de bewoners én professionals samen elk hun nieuwe rol op zich te nemen.

Bewoners voeren uit en professionals faciliteren. De methode blijkt actief burgerschap te bevorderen door de inrichting en volgorde van de stappen. Tegelijkertijd wordt al tijdens de uitvoering van de methode gewerkt aan thema's en de wijze van besluitvorming. Met commitment voor de uitvoering door bewoners en een faciliterende rol door professionals. Thema's worden nader verkend. De vraag achter de vraag wordt gezocht, met de bewoners en hun diverse belangen. Bewoners zijn geselecteerd op diversiteit van belangen. Toekomstagenda en uitvoering in de tijd dicht bij elkaar houden blijkt daarbij van belang. In de praktijk blijkt dat de Dialoogmethode bewerkstelligt dat zowel in de tijd dat met de methode wordt gewerkt als daarna aan de uitvoering, de bewoners daadwerkelijk, direct, actief gaan participeren ten behoeve van de leefbaarheid van de buurt. Oorspronkelijke bij de bewoners bestaande ideeën als een verkeersdrempel waar niet iedereen blij mee is, veranderen door op zoek te gaan naar de vraag achter de vraag, met een cursus positief aanspreken op gedrag van de bewoners als resultaat. Jongeren maken zelf een jongerenontmoetingspunt en raadplegen professionals.

Beleid

De methode bewerkstelligt daarnaast dat gemeentelijke professionals al tijdens de inzet van de methode tot inzicht komen dat ze zelf anders moeten werken, dat de professionals van maatschappelijke organisaties anders moeten werken en dat dit aanpassing in de prestatiecontracten van de gesubsidieerde instellingen vergt. De kracht van de Dialoogmethode komt tot uiting in de bestuurlijke context. Verhoudingen tussen lokale overheid, betrokken burgers en maatschappelijke organisaties zijn daadwerkelijk veranderd van burgers als consument tot burgers als coproductent en van uitvoerende tot faciliterende professionals, met de lokale overheid als regisseur en aanjager van het proces. Waarbij in de praktijk blijkt dat een al bestaande integrale werkwijze met korte lijnen de werking van de methode positief beïnvloedt.

T+HUIS

Ook de T+HUIS-methode is direct, op de korte termijn, effectief. De methode werkt met kinderen op vrijwillige basis en met hun begeleiders (stagiaires-studenten). Ze bereikt relatief veel kinderen uit de buurt. Gesteld wordt dat kinderen leren hun verantwoordelijkheid te nemen, actief burger te worden, en dat ook daadwerkelijk tijdens de activiteiten laten zien.

Ze worden door de methode goed voorbereid op actief burgerschap. Hoe dat in de praktijk op de lange termijn uitpakt is nog ongewis, ook omdat de wisselwerking met de volwassenwereld buiten de begeleiders niet in beeld is gekomen en de transfer naar de volwassenwereld pas in de toekomst kan blijken. Ook hier geldt dat het vervullen van de wensen van alle op dat moment aanwezige kinderen en de uitvoering van de activiteiten dicht bij elkaar ligt. De student-begeleiders werken door middel van hun stage aan hun beroepsperspectief. Reflexiviteit, zelfstandigheid en verantwoordelijkheid worden op de proef gesteld. Stagiaires van allochtone afkomst worden geselecteerd voor een baan die uitmondt in een aanstelling uit de kring van de maatschappelijk verantwoorde ondernemers waar al contacten mee bestaan.

Beleid

De kracht van de T+HUIS methode komt dan ook direct tot uiting in de sociaal-culturele en sociaaleconomische context. Maar de T+HUIS methode is meer. Het is een initiatief van bewoners, maakt als zodanig geen deel uit van beleid, maar is een schoolvoorbeeld van een methode die effectief kan zijn in de bestuurlijke context.

De methode wordt door de Rijksoverheid ten voorbeeld gesteld en geroemd als voorbeeld van Welzijn Nieuwe Stijl: het zoeken naar de vraag achter de vraag en het initiatief van onderop, gecombineerd met actief burgerschap met een groot bereik van kinderen en jongeren en maatschappelijk ondernemend: zoeken naar alternatieve financieringsbronnen en samenwerkingsformules met buurtinstellingen, kennisinstutten en ondernemers. Het bestuurlijke coalitieakkoord van de lokale overheid maakt melding van de methode.

De methode kan bestuurlijk effectief zijn. Kan effectief zijn omdat de bestuurlijke context geen zekerheid biedt. De methode is kwetsbaar, want continuïteit is niet gegarandeerd juist omdat hij geen deel uitmaakt van het gemeentelijk beleid. Aan T+HUIS wordt alleen een projectsubsidie verstrekt. De professionals/bedenkers van de methode, ook al is hun aantal gering, moeten voor hun levensonderhoud in een inkomen kunnen voorzien. De vraag daarbij is hoe T+HUIS deel van het beleid zou kunnen uitmaken dat de kracht behouden blijft, gevestigde maatschappelijke organisaties zich eraan kunnen spiegelen en hij tegelijkertijd niet aan papierwerk en verantwoordingsplicht ten onder gaat. T+HUIS is immers de non-profit hoofdactiviteit van de bedenkers-initiatiefnemers.

RBA

Wat de lange termijn betreft, is wellicht ook de RBA methode effectief voor de moeilijke doelgroep met het oog op de leefbaarheid van de wijk. De methode werkt aan sociale stijging van individuen, met een moeilijke doelgroep: mensen in complexe achterstandssituaties. Het siert de gemeente dat ze haar ambities op deze groep richt. Op de korte termijn vallen de mensen die niet gemotiveerd zijn af. Het is een langdurig proces, met vallen en opstaan, waarvan de effecten op leefbaarheid in impuls wijken - waar veel mutaties van bewoners plaatsvinden - en actief burgerschap in de buurt nu nog onbekend zijn. Het verplichtende karakter en de grote mate van professionele inzet past bij de sociale herovering van wijken (Vertrouwen in de buurt, 2005), WRR. Vergeleken met de Dialoogmethode gaat het om een moeilijker doelgroep; aan de andere kant blijft ongewis in welke mate actief burgerschap in de buurt wordt bevorderd.

Beleid

De rol van de gemeente als regisseur is een belangrijke voorwaarde voor het slagen van de methode. Daarbij zijn verschillende afdelingen binnen het gemeentelijk apparaat betrokken, op verschillende schaalniveaus. Afstemming is essentieel.

Immers het algemene stedelijke beleid geldt ook voor de impuls wijken en stedelijke afdelingen moeten sommige diensten decentraal in de wijk aanbieden om de RBA methode effectiever te laten zijn, met een werksteunpunt bijvoorbeeld. De kracht van de RBA komt tot uiting in de sociaaleconomische context.

Creatieve Piramide

De Creatieve Piramide werkt in City Change Centre-verband met elftallen, homogene groepen, bekenden van of via de organisatoren. Deze hebben al te kennen gegeven dat ze graag meedenken over ideeën, bijvoorbeeld op het gebied van de herstructurering. De Creatieve Piramide is tijdens de uitvoering van de methode op een creatieve manier in staat de mensen in homogene groepen te betrekken. Met hun actief burgerschap in de betekenis van betrokkenheid tijdens de methode is het goed gesteld. Ze manifesteren zich op dat moment als actief burger en zijn ook daarna gemakkelijk te activeren om opnieuw mee te denken en hun ideeën naar voren te brengen, ook voor andere projecten. Op die manier wordt de beleving van bewoners, de sociale kant, gekoppeld aan het fysieke project en wordt er zeggenschap over het idee toegevoegd. Ook hier geldt dat niet wordt gewerkt aan actief burgerschap in de uitvoeringsfase omdat de verbinding met de uitvoeringsprojecten niet wordt gelegd. De uitvoeringsagenda, met fysieke projecten, wordt pas op langere termijn uitgevoerd.

We hebben het dan nog niet over de representativiteit van de bewoners van het gebied of breder, in de stad, en in de breedte: een afspiegeling van de bewoners, eventueel door terugkoppeling van de ideeën aan de bewoners. Het schaalniveau waarop de bewoners vaak geworven zijn, de stad en niet alleen de wijk, draagt ertoe bij dat de deelnemers zich niet aangesproken voelen om mee te werken aan de uitvoering. Daarbij komt dat de uitvoering van de projecten specialistische, beroepsmatige, kennis vraagt. De Creatieve Piramide draagt bij aan de kwaliteit van sociaal-fysieke ideeën. De netwerken blijven in ieder geval ten dele in stand door de homogene indeling van de groepen en zijn snel te activeren. Ze staan echter los van de uitvoering. Bewoners worden door deze methode niet uitgedaagd tot actief burgerschap in de uitvoeringsfase.

Beleid

De kracht van de Creatieve Piramide komt tot uiting in de sociaal-fysieke context. Doordat het meestal om omvangrijke bouwkundige projecten gaat en de Creatieve Piramide een particulier initiatief is, duurt het, vergeleken met de iWOP, lang voor ze worden gerealiseerd. De Creatieve Piramide vormt geen onderdeel van het beleid, tenzij de gemeente opdrachtgever is. Aan de verbinding van de resultaten met het gemeentelijk beleid -ambtelijk en bestuurlijk- moet apart aandacht worden besteed.

iWOP

De iWOP methode kent een knip in de tijd tussen het opstellen van de visie plus het wensbeeld, en de uitvoeringsagenda met daarna uitvoeringsprojecten. Bewoners uit de wijk zijn uitgenodigd voor en betrokken bij de discussiebijeenkomsten in twee rondes. Wensbeeld met toekomstvisie zijn gereed en daarna houdt de bemoeienis van de wijkbewoners op, op de bewonersorganisatie na. Bij de overgang naar en het opstellen van de uitvoeringsagenda is geen externe begeleiding betrokken. De uitvoeringsagenda wordt opgesteld door gemeente, maatschappelijke organisaties en bewonersorganisatie. De bewoners die oorspronkelijk bij het opstellen van de visie betrokken waren, zijn daar niet meer bij. Dit maakt dat de iWOP effectief is bij het snel algemene problemen met uit zichzelf al actieve bewoners in kaart brengen.

Beleid

De betrokkenheid van deze bewoners tijdens de discussiebijeenkomsten is goed. Bewoners brengen hun wensen naar voren. Daarna zijn ze uit beeld. Wellicht zou communicatie van tijd tot tijd over de stand van zaken tussen besluitvorming en uitvoeringsagenda geholpen hebben om bewoners meer betrokken te houden (geen nieuws is ook nieuws) Met tijdige aandacht voor de inrichting van de interne besluitvorming om het besluitvormingsproces te versnellen. De gemeente kan de iWOP gebruiken om er achter te komen wat wijkbewoners aan hun wijk willen verbeteren voor de leefbaarheid. De kracht van de iWOP komt tot uiting in de sociaal-fysieke context. Verschil met de Creatieve Piramide is dat de projecten relatief gemakkelijker en sneller gerealiseerd kunnen worden.

2 Onderzoek vooraf aan methode

Bij twee van de methoden wordt facultatief voorafgaand aan de inzet van de methode een onderzoek uitgevoerd: bij de iWOP en de Dialoogmethode. De enquêtegegevens bij de iWOP blijken meer individuele gegevens in beeld te krijgen die goed gebruikt kunnen worden als input tijdens de discussiebijeenkomsten. De gegevens uit de sociale cohesie monitor bieden inzicht in de mate van zelfredzaamheid, sociale cohesie, kwetsbaarheid en integratie van bewoners. Deze gegevens worden gerelateerd aan de bestaande capaciteit voor ondersteuning door professionals. De monitor past bij de Dialoogmethode.

3 Beleidscyclisch karakter van de methode

De Dialoogmethode is een beleidscyclische methode en wordt duurzaam ingezet. Aanjagen en daarmee duurzaam is, dat niet steeds een beroep op dezelfde bewoners wordt gedaan. Mensen zijn best bereid actief burger te zijn maar niet voortdurend. Nadeel daarbij is wel, dat de gemeente als regisseur en hoeder van het algemeen belang voeling moet blijven houden met het gebied. De vraag is of bewoners in het gebied vanzelf actief blijven of (op termijn) worden (zelfredzaam, door sociale stijging). Ook de rol van professionals blijft daarbij onderwerp van aandacht. Professionals moeten steeds betrokken blijven bij het aanjagen van bewoners die met nieuwe frisse ideeën komen. Een ander nadeel is dat er, waar ambtelijk nog niet integraal wordt gewerkt, nog een forse investering nodig is. In de praktijk blijkt de methode snel te stimuleren tot Welzijn Nieuwe Stijl, met betrokken bewoners en een rol voor professionals op afroep en als vangnet. Professionals blijken zich ten tijde van de uitvoering inzichten en principes van gewijzigde verhouding tussen overheid en burgers al eigen te kunnen maken met het oog op toepassing in andere gebieden.

T+HUIS werkt aan actief burgerschap voor de toekomst. Ze doet dat geheel volgens de beleidsprincipes Welzijn Nieuwe Stijl en deed dat al voor de term werd uitgevonden. Dat wat de methode doet, is het bevorderen van actief burgerschap bij kinderen en jongeren: ze leren zelf verantwoordelijkheid te nemen en de methode werkt daaraan op een duurzame manier. De methode is een schoolvoorbeeld van een initiatief van bewoners van onderop en zou om die reden door het beleid omarmd moeten worden. De methode is erg kwetsbaar omdat continuïteit niet is gegarandeerd door de verstrekking van projectmatige subsidies met medewerkers die lang over de toekenning in het onzekere worden gelaten. Aan de overdraagbaarheid wordt gewerkt maar daar moet nog flink wat werk voor worden verzet. De context waarin de methode tot ontwikkeling kan komen is niet overal te realiseren. Speciale opleidingen (ontwerp, communicatie en sociaal werk), ondernemingen en studenten die deel uit maken van de wijk zijn belangrijke voorwaarden.

Ook de RBA methode werkt langdurig aan actief burgerschap, maar dan via sociale stijging. De effecten ervan zijn pas op termijn zichtbaar. De methode werkt met bewoners in achterstandssituaties. Dat is overigens volstrekt legitiem vanuit het doel van het bevorderen van leefbaarheid. Iedere burger zonder werk, in een armoedesituatie en zonder startkwalificatie is er vanuit beleidsoogpunt een te veel.

De Creatieve Piramide en iWOP worden niet op lokaal niveau beleidscyclisch ingezet.

4 Overdraagbaarheid

Een methode kent een systematische werkwijze en zorgvuldige opbouw in een bepaalde volg - orde, op maat toe te snijden in de praktijk. Voor de uitvoering in diverse wijken in verschillende gemeenten is het van belang dat de methode goed en gemakkelijk overdraagbaar is. De methoden die we hebben vergeleken zijn op de iWOP en RBA na, pas kort in gebruik. De methoden die het best scoren op overdraagbaarheid zijn de iWOP en de Dialoogmethode. Deze methoden zijn goed beschreven en kunnen in principe persoonsonafhankelijk worden uitgevoerd. Het wegwijs maken door externe professionals aan de lokale professionals bespoedigt daarbij een effectieve inzet van de methode. De iWOP is vanaf de start als DOP veel uitgevoerd. De ervaringen met de Dialoogmethode wijzen ook op die mogelijkheid.

Toch is het niet zo, dat een methode die niet zo goed beschreven is snel weer in de vergetelheid raakt. De RBA methode is een methode die al geruime tijd geleden –weliswaar met een ander doel– is ontstaan in het buitenland, de V.S. De methode is daar met succes toegepast en ook in Nederland wordt hij als een tiental jaren op verschillende plaatsen gebruikt. Interessant daarbij is, dat de methode ook door deelnemers aan het kennisatelier die ervaring hebben met de methode, als complex en arbeidsintensief wordt ervaren. De RBA wordt door bedenkers en uitvoerders opgevat als een 'mindset' in tegenstelling tot een zorgvuldig vormgegeven en systematisch uitgevoerde in een bepaalde volg - orde uitgevoerde methode. En als degenen die werken conform de RBA de opvatting delen dat het een 'mindset' is, wordt de RBA gezien als gemakkelijk uitvoerbaar. Overdraagbaarheid van de methode is dus kennelijk geen noodzakelijke voorwaarde om een methode langdurig in bedrijf te houden. Wat de methode aantrekkelijk maakt is dat hij toepasbaar wordt gemaakt op diverse maatschappelijk hardnekkige, zich voortslepende problemen waar het beleid graag van af wil. De tijd lijkt er rijp voor te zijn dat deze methode wordt toegepast op het moment dat burgers geacht worden meer zeggenschap en verantwoordelijkheid te nemen. In de door ons onderzochte situatie waren de uitvoerders zeer te spreken over de eenvoud waarmee met de RBA als 'mindset' gewerkt kon worden. Het werken conform een 'mindset' betrof alleen de RBA en niet de rest van de ambtelijke organisatie. De interne communicatie en de verhouding stedelijk en wijkgericht werken blijkt in de praktijk lastig te zijn; het is moeilijk uit te leggen wie van de (externe) professionals wat in het traject doet.

5 Teamgeest

De leidende kracht in elke methode vormen inzet en enthousiasme van de deelnemers in het projectteam, ook wel 'teamgeest' genoemd. Of het nou om bewoners, ambtenaren of professionals gaat, men is het er over eens dat bij de uitvoering van de methode de samenhang, kennis van de situatie en expertise, de rolverdeling en het commitment voorop staan.

Het gaat er om dat men elkaar weet te vinden en goed met elkaar kan samenwerken. Het projectteam maakt de methode. Het team gaat er voor. Ook anderen refereren daar aan. Bijvoorbeeld Van den Heuvel en Roes. Het bij elkaar brengen van professionals bij een sociale en fysieke wijkaanpak is essentieel. Zij vinden het organiseren van ontmoeting tussen professionals tijdens het proces van de sociaal-fysieke wijkaanpak erg belangrijk: 'We houden medewerkersbijeenkomsten. Hoe is het gegaan? Dat verbetert de relaties en dat werkt enorm.' De persoonlijke factor vinden zij cruciaal. De sociale en fysieke professionals dienen beide communicatief te zijn, met een brede blik te kunnen werken, beleidsgevoelig te zijn en elkaar te gunnen dat ze ergens verstand van hebben. Houding, instelling, inlevingsvermogen is daarbij van belang.²³

6 Rol professionals (maatschappelijke organisaties): faciliteren en uitvoeren

Uit de gesprekken die we voerden met bedenkers en uitvoerders van de methoden kwam naar voren dat de rol en bijdrage van maatschappelijke organisaties essentieel maar in de praktijk niet altijd duidelijk is. Met de welzijnsorganisatie werkzaam voor de RBA heeft de gemeente Tilburg prestatiecontracten, al is niet duidelijk wat ten dienste staat van de RBA en wat van andere projecten en reguliere werkzaamheden in de wijk. De woningcorporatie is in ieder geval betrokken bij de RBA doordat ze een fors financieel aandeel in de methode levert. Bij de inzet van methoden spelen maatschappelijke organisaties wel een belangrijke rol. Het maakt daarbij niet uit of de methode ontstond van onderop of van bovenaf werd opgelegd. Ter illustratie noemen we een aantal voorbeelden:

- Professionals van maatschappelijke organisaties bleken niet altijd op te komen dagen bij klankbordgroepen/panels van professionals (Dialogmethode).
- Tijdens bijeenkomsten is het lastig omgaan met bewoners die tevens professional zijn. Ze zijn zich onvoldoende bewust van hun dubbele pet: als bewoner en professional (iWOP).
- Op het moment dat hun wordt gevraagd een bijdrage te leveren aan een initiatief van onderop, wordt stroef gereageerd: de meubels zijn niet arbo-proof, het initiatief past niet in hun reguliere werkzaamheden (T+HUIS).

Zoals al eerder gezegd geldt de faciliterende rol voor bewoners die geen vangnet nodig hebben. De gemeente Heerenveen kwam door het werken met de methode (Dialogmethode) tot inzicht dat ze de prestatieafspraken met haar gesubsidieerde instellingen moest aanpassen, aansluitend bij Welzijn Nieuwe Stijl, zoals kernachtig geformuleerd in de Bakens Welzijn Nieuwe Stijl. Het gaat er daarbij grofweg om dat professionals bewoners faciliteren en niet hun werk overnemen.

7 Voorwaarden – rol ICT

Bescheiden rol voor ICT

De rol van ICT is bij de onderzochte methoden niet prominent aanwezig. Met uitzondering van de Creatieve Piramide maakt geen van de methodes er inhoudelijk gebruik van. Bij de Creatieve Piramide is ICT inhoudelijk ingezet om deelnemers kennis te laten maken met elkaars ideeën en om met aanvullende ideeën te komen.

²³ Heuvel, J. van den & A. Roes (2010). Fysiek en sociaal in verbinding? Een scan in 5 Brabantse steden. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool.

ICT is tijdens de toepassing van de RBA methode procedureel ingezet. Ten behoeve van een soepeler verloop van de besluitvorming zijn er ICT-stemkastjes ontwikkeld. Voor de externe communicatie met de bewoners van het gebied over de methode en de resultaten is bij geen van de methoden adequaat van ICT gebruik gemaakt. In het geval van de Dialoogmethode zijn wel na verloop van tijd verslagen op de website geplaatst om andere dan de al deelnemende bewoners op de hoogte te stellen. Deze verslagen waren niet bedoeld om bewoners actief bij het proces te betrekken. Van de IWOP methode zijn geen verslagen via de website openbaar gemaakt.

8 Investeren door alle actoren

Methoden voor stedelijke wijkaanpak zijn complex en vergen veel inzet en tijd (inclusief afstemming en samenwerking) van ieder van de betrokken partijen. Er zijn in de stad ook nog andere professionals van verschillende maatschappelijke organisaties op diverse schaalniveaus in projecten –in wijk en stad– betrokken. Dat vergt veel van de samenwerking tussen bewoners en professionals, elke partij in hun diverse rollen. Er is afstemming met andere projecten in het gebied nodig. De problemen en de mogelijke oplossingen zijn ingewikkeld, kwantitatief omvangrijk en de betrokken (typen) spelers zijn divers.

Methoden in de stad moeten worden gezien als een investering in bewonersparticipatie -in actief burgerschap, gefaciliteerd door en in coproductie en in onderlinge afstemming met professionals- inclusief het leren om te participeren. Het gaat daarbij om het investeren in actief burgerschap gekoppeld aan het verbeteren van leefbaarheid in de buurt: sociaal, economisch en fysiek. Aan het faciliteren tot duurzaam actief burgerschap moeten alle methoden voldoen. Om dat voor elkaar te krijgen moet er in een stad meer in worden geïnvesteerd dan in een dorp.

De succesformule met iDOP als methode in de dorpen is gericht op de thema's (problemen en oplossingen) die de betrokkenheid van bewoners op gang brengen, als katalysator dienen. Er ontstaat waar mogelijk van de kant van bewoners betrokkenheid bij de uitvoering. Bewoners uiten hun wensen die op de agenda komen te staan. Gemeenten en derden zorgen voor financiering van 50% of meer van het bedrag aan cofinanciering van de provincie. Bewoners zien zo tot hun verrassing dat hun wensen daadwerkelijk worden vervuld en niet in een la belanden. Dat voedt de bereidheid van bewoners van hun kant de handen uit de mouwen te steken. De gezamenlijke inzet van bewoners levert op zichzelf al een bijdrage aan de sociale samenhang van het dorp. Voor een uitwerking van verschil tussen iDOP in het dorp en iWOP in de wijk verwijzen we naar hoofdstuk 4.3 Intermezzo.

9 Herziening van verantwoordelijkheden

Als kracht van de methode kan ook worden nagegaan in hoeverre de methode in staat is verantwoordelijkheden tussen lokale overheid, maatschappelijke organisaties en bewoners te herzien. In de praktijk blijkt dat de Dialoogmethode al tijdens de uitvoering tot dit inzicht leidt. De gemeente ontdekte de faciliterende in tegenstelling tot de uitvoerende rol van professionals en wilde bij het opstellen van nieuwe prestatiecontracten tot de invulling van de faciliterende rol overgaan.

10 Leren en participeren

Leren en participeren is in principe in alle methoden aan de orde. Bij de RBA methode en de T+HUIS methode is dit expliciet aan de orde, achtereenvolgens minder vrijblijvend en vrijwillig bij de kinderen en als deel van het verplichte onderwijscurriculum bij de studenten. In de Dialoogmethode is leren impliciet aan de orde, bij het vormgeven van actief burgerschap en een faciliterende rol van professionals.

4.3 Intermezzo

Vergelijking tussen iWOP en iDOP – stad en dorp

Bijdrage provincie

Een vraag waarop de vergelijking ook antwoord zocht is waarom de iDOPs in de dorpen succesvol waren en de IWOPs in de stad niet. Er valt zeker iets te zeggen over verschillen tussen de toepassing van de methode in stad en dorp, maar er dient wel een kanttekening bij te worden geplaatst. De vergelijking tussen stad en dorp is niet gelijkwaardig omdat de provincie substantieel minder heeft geïnvesteerd in iWOPs dan in iDOPs. Daar lag een politieke keuze aan ten grondslag. In het navolgende gaan we hier kort op in.

Voor de regeling leefbare wijken heeft de provincie kleinere bedragen, van maximaal € 50.000,- uitgetrokken. De regeling leefbare wijken was meer bedoeld om met elkaar een iWOP te ontwikkelen of op initiatieven gericht op sociale cohesie in de wijk, op het gebied van cultuur, sport of in de vorm van het organiseren van bijeenkomsten voor het bevorderen groepscohesie. Daarbij kwam nog dat de grote steden, de B5, een eigen aanpak kenden, met initiatieven in de wijk die iets los kunnen maken. De provincie is met de zeven middelgrote steden een samenwerkingstraject aangegaan waarin eerst gezamenlijk is bekeken naar criteria waaraan projecten moesten voldoen. In ongeveer vijf bijeenkomsten is op dit terrein aandacht besteed aan de vergelijking tussen de steden, het onderling leren van elkaar, aandacht voor het proces, voor criteria en hoe je die tijdens het proces bewaakt. Een dergelijk traject biedt nieuwsgierigheid naar elkaars situatie en aanpak. Het ging bijvoorbeeld om zaken als hoe je de participatie van bewoners vasthoudt na de planvorming en de schaal waarop projecten dienen te worden uitgevoerd. Bij de middelgrote steden ging het wat betreft de rol van de provincie niet zozeer over om wat voor projecten het moest gaan als wel om het indienen van projecten, maximaal 2, voor maximaal € 450.000,- per gemeente.

De leefbaarheidsprojecten van de iDOP in het dorp vormen de motor om bewoners te activeren, zich als actief burger te manifesteren, om wensen te realiseren die ze al op hun lijstje hadden staan en waar de gemeente het geld niet voor (over) had. De financiële bijdrage van de provincie, cofinanciering van zowel het iDOP-traject als cofinanciering van de uitvoering van het project, heeft daaraan een belangrijke bijdrage geleverd: deze trok de gemeente over de streep om het project in uitvoering te nemen. Het vertrouwen van de bewoners in de lokale overheid nam toe toen het project daadwerkelijk bleek te worden gehonoreerd. Dit heeft een belangrijke impuls gegeven aan de participatie van de dorpsbewoners bij de uitvoering van de projecten. De basis voor actieve inzet van de bewoners, ook buiten de kring van de bewonersorganisatie, lag er echter al, was al latent aanwezig.

De bewoners kenden elkaar al in meer of mindere mate. De lijnen in een dorp zijn relatief kort: zowel tussen bewoners als bewoners en overheid. Het ontbrak nog aan het project waar ze samen aan konden werken, waarmee hun actief burgerschap manifest kon worden en aan de gang kon worden gehouden.

De gemeenten hadden voor hun iWOP niet de beschikking over de impuls van de provinciale uitvoeringssubsidies. Investering om actief burgerschap te activeren en vast te blijven houden is echter noodzakelijk, in steden nog meer dan in dorpen.

Thema's

Het ging bij de iDOP vooral om aansprekende projecten als starters- en seniorenwoningen die door dorpsbewoners worden gezien als onmisbaar voor de leefbaarheid van hun dorp: nu en in de toekomst. Aan de ene kant voor hun kinderen die er kunnen (blijven) wonen, de volgende generatie die ervoor zorgt dat er draagvlak blijft voor voorzieningen als de school, winkels, behoud van werkgelegenheid en voldoende aanwas (en kader) voor het verenigingsleven. En aan de andere kant voor ouderen die in het dorp kunnen blijven wonen. Een nog groter aandeel in de aansprekende leefbaarheidsprojecten bij de iDOPs vormt echter de vernieuwing van de dorpshuizen tot multifunctionele accommodaties (mfa's). Dorpshuizen of mfa's in een dorp zijn voorzieningen waar iedereen zich laat zien. Ze vormen een plek voor ontmoeting en vrijwillige inzet, actief burgerschap. Voor de dorpshuizen bestond actief burgerschap al. Anders gezegd: het succes van de iDOPs wordt verklaard door substantiële aansprekende leefbaarheidsprojecten als starters- en seniorenwoningen en mfa's. Het zijn al lang gekoesterde wensen van de bewoners. Deze wensen zorgden er voor dat bewoners op de avonden afkwamen. De dorpen werden daarin ook nog eens gestimuleerd door de successen die andere dorpen ten deel vielen met het op de agenda krijgen van de mfa's. Dat betreft zowel dorpen in de eigen gemeente als in andere Brabantse gemeenten waar men er in slaagde. Daar komt nog bij dat een thema als mfa zich meer dan starters- en seniorenwoningen leent voor het overgaan van actief burgerschap tijdens de toepassing van de iDOP in de uitvoeringsfase, ook al zijn er voorbeelden van projecten van collectief particulier opdrachtgeverschap in de bouw. Bewoners kunnen er samen mee aan de slag, bijvoorbeeld om de wensen voor vierkante meters van verenigingen in kaart te brengen en na te gaan of er verbindingen moeten worden gelegd met voorzieningen als de school en de (buitenschoolse) kinderopvang, sportverenigingen, vormen van dienstverlening op het gebied van gezondheid, een pinautomaat en de positie van de lokale horeca. Er moet van alles worden uitgezocht.

Eisen iDOP

Aan de inzet van de iDOP als methode in het dorp hoeven minder eisen te worden gesteld om actief burgerschap te activeren dan aan de iWOP. In de praktijk blijkt ook dat de leefbaarheidsprojecten in de steden in het kader van de wijkenregeling minder aansprekend zijn voor bewoners, om zich voor in te zetten. Het betreft geen vernieuwing van buurthuizen, die in de stad minder zichtbaar zijn dan op het platteland en op dit moment niet de functie voor iedereen (hoeven te) vervullen zoals in het dorp.

De stad en de iWOP

Voor de inzet van de iWOP geldt het succes van de iDOP niet. Dat heeft verschillende oorzaken. In de stedelijke wijken, vooral achterstandswijken, draaien veel projecten van verschillende disciplines naast elkaar. De wijken hebben te maken met professionele drukte. De iWOP is maar een van de vele projecten. Wijkbewoners zien door de bomen het bos niet meer.

Het in onderlinge samenhang zetten van al deze bestaande projecten had deel kunnen uitmaken van de iWOP maar de inzet van de maatschappelijke organisaties was te beperkt en te vrijblijvend (gehouden). Maatschappelijke organisaties deden alleen mee in de klankbordgroep en later, na vaststelling van wensbeeld en toekomstvisie, bij de opstelling van het uitvoeringsprogramma. Bij dat laatste hadden ze zelf ook uitvoeringstaken. De wijze waarop de iWOP is ingezet heeft actief burgerschap in de wijk ook niet gestimuleerd, met uitzondering van die van het bewonersplatform, zowel inhoudelijk als procesmatig. Positief punt is dat het bewonersplatform heel tevreden is met het feit dat ze veel informatie over de wijk heeft verkregen uit de enquête die aan de iWOP voorafging. Tevens heeft ze meegewerkt aan het opstellen van de uitvoeringsagenda. De bewoners van het bewonersplatform gaven al vorm aan actief burgerschap. Er kwam alleen maar meer op het bordje van dit platform terecht. De wijkbewoners waren gedurende de discussiebijeenkomsten actief burger, maar werden niet actief gehouden.

De vaststelling van de uitvoeringsprojecten vond plaats door de professionals met het bewonersplatform. In deze fase werden wijkbewoners niet betrokken. De wijkbewoners werden onvoldoende in staat gesteld de verbinding te leggen tussen wat er door hen tijdens de discussiebijeenkomsten aan knelpunten en actiepunten naar voren werd gebracht en de uitvoeringsprojecten waaraan concreet zou worden gewerkt. Een rol speelt de relatief korte periode waarin bewoners werden betrokken. Het ging om enkele discussiebijeenkomsten waarbij de wensen op tafel werden gelegd en prioriteiten werden gesteld. Het duurde daarbij relatief lang voor het iWOP rapport door de politiek werd vastgesteld. Daarna ging er nog weer een tijd overheen voor de uitvoeringsagenda was vastgesteld. In die tussentijd werden bewoners niet betrokken om na te gaan wat zij concreet konden bijdragen. Het was voor bewoners een te lange tijdsspanne om zo zonder meer te kunnen volgen. Een wijk in een stad is vaak ook een te omvangrijk gebied voor bewoners om zich mee te kunnen identificeren. Een latent aanwezig te activeren netwerk is er niet op wijkniveau als administratieve beheerseenheid. Een dergelijk netwerk kan er wel op buurtniveau zijn. Om die bewoners te bereiken moeten ze dan ook wel op dat buurtniveau – en niet op het hogere schaalniveau van de wijk - worden betrokken. Voor het bewonersplatform is het ondoenlijk om al die taken naast de reguliere werkzaamheden op zich te nemen, als het platform al voor ogen zou hebben hoe het dat zou moeten aanpakken. In de aanloop naar de opstelling van het uitvoeringsprogramma en de wijze waarop de uitvoeringsprojecten zijn uitgewerkt is deze agogische en communicatieve kant niet uitgewerkt.

Anders gezegd: de iDOP een op een als iWOP in de stadswijk ingezet is niet succesvol om aan actief burgerschap in de wijk te werken. Het resultaat van een iWOP bestaat uit algemene concrete, met name tastbare, projecten. Deze constatering is overigens niet nieuw. Ook het PON, de bedenker en uitvoerder van iDOP en iWOP is deze opvatting toegedaan. Ze heeft deze tijdens het vraaggesprek naar voren gebracht.

In de stad dienen professionals na te gaan in welke mate actief burgerschap zich bij de bewoners voordoet, deze -tijdelijk- te stimuleren. Tegelijkertijd dienen professionals zich faciliterend op te stellen bij de uitvoering van de projecten. Bovendien dienen ze er in uitvoerende zin voor niet-zelfredzame bewoners te zijn en deze categorie –waar mogelijk– tot zelfredzame bewoners te maken. Dit vanuit het idee dat mensen niet op hun tekorten maar talenten worden aangesproken. Dit is een moeilijke combinatie van werken, voor bewoners én lokale professionals, vooral als daar niet tijdens de inzet van de methode al aandacht aan wordt besteed. De cofinanciering van iDOPs was gericht op de projecten en niet op het bevorderen van actief burgerschap.

Door de aansprekende aard van de projecten en de in geringere mate aanwezigheid van professionals en professionele drukte door andere projecten, is actief burgerschap met een iDOP gemakkelijker te activeren. Er hoeven in het dorp voor het bevorderen van actief burgerschap minder hoge begeleidende eisen aan de iDOP methode te worden gesteld dan aan een iWOP in de stad. Met nadruk stellen we dat we het dan nog niet hebben over de kwaliteit van de projecten of het type projecten om leefbaarheid te stimuleren. Ook in een dorp komt het erop aan kwalitatief goede projecten te ontwikkelen door:

- a. de vraag achter de vraag helder te krijgen, wat precies de aard van het probleem is; en
- b. nader onderzoek te doen of de op het eerste gezicht gekozen oplossing wel de beste oplossing is van het probleem.

Methoden voor stedelijke wijkaanpak zijn complexer en vergen meer inzet en tijd (inclusief afstemming en samenwerking) van ieder van de betrokken partijen. Er zijn in de stad meer professionals van verschillende maatschappelijke organisaties op diverse schaalniveaus in projecten –in wijk en stad– betrokken. Dat vergt meer samenwerking tussen bewoners met hun verschillende belangen en professionals, beide in hun diverse rollen. Er is meer afstemming met andere projecten in het gebied nodig. De problemen en de mogelijke oplossingen zijn ingewikkelder, kwantitatief omvangrijker, de betrokken (typen) spelers zijn diverser en de lijnen, met veel schakels, langer.

Succesformule iDOPs

De succesformule met iDOPs als methode in de dorpen is gericht op de thema's (problemen en oplossingen) die de al latent aanwezige betrokkenheid van bewoners op gang brengen, als katalysator dienen. Er ontstaat waar mogelijk van de kant van bewoners betrokkenheid bij de uitvoering, ook in hun rol van bijvoorbeeld ondernemer. Bewoners uiten hun wensen die op de agenda komen te staan. Gemeenten en derden zorgen voor financiering van 50% of meer van het bedrag aan cofinanciering van de provincie. Bewoners zien zo tot hun verrassing dat deze keer hun wensen daadwerkelijk worden vervuld en niet in een la belanden, zoals ze voorheen vaak ervoeren. Dat voedt de bereidheid van bewoners om van hun kant de handen uit de mouwen te steken. De gezamenlijke inzet van bewoners levert op zichzelf al een bijdrage aan de sociale samenhang in het dorp.

Methoden in de stad moeten worden gezien als een investering in bewonersparticipatie –in actief burgerschap, gefaciliteerd door en in coproductie en onderlinge afstemming met professionals- inclusief het leren om te participeren. Het gaat daarbij om het investeren in actief burgerschap gekoppeld aan het verbeteren van leefbaarheid in de wijk: sociaal, economisch en fysiek.

Aan het faciliteren tot duurzaam actief burgerschap moeten alle methoden voldoen. Om duurzaam burgerschap voor elkaar te krijgen moet er in een stad meer worden geïnvesteerd dan in een dorp.

De iWOP in de stad is geschikt om snel projecten te genereren maar op de manier waarop hij in de stad is ingezet daagt hij niet uit tot actief burgerschap. Bij het opstellen van het uitvoeringsplan, dat zoals gezegd niet vanuit de provinciale regeling leefbare wijken werd gefinancierd, zijn bewoners niet betrokken. Ze worden daardoor niet uitgedaagd om mee te werken.

4.4 Aanbevelingen

1 Kies bewust voor een methode voor stedelijke wijkaanpak

Tijdens de gesprekken met de opdrachtgevers - en deze situatie deed zich voor bij drie methoden - kwam naar voren dat het min of meer toeval was voor welke methode men koos: Dialoogmethode, iWOP, RBA. We hebben een praktisch hulpmiddel ontwikkeld voor het maken van een doordachtere keuze. Het betreft een matrix waar praktische, inhoudelijke en methodische argumenten zijn genoemd bij elk van de methoden. We bevelen aan niet te starten met de methode maar bij de inhoudelijke en praktische overwegingen voor een methode. Bepaal vervolgens vanuit de kolommen 'praktisch' en 'inhoud' welke ingrediënten het beste passen bij de wensen. Daaruit volgt de methode. De matrix vindt u ook in bijlage 4. Deze is tevens verspreid in de vorm van een poster.

2 Vergelijk de methoden op hun scores op beleidsspeerpunten

Naast het praktische hulpmiddel bij de keuze voor een methode verdient het aanbeveling de beleidsspeerpunten bij de methoden met hun indicatoren onder de loep te nemen. Het is bij de keuze voor een methode aan de gemeente te bepalen welke beleidsspeerpunten ze belangrijk vindt. We hebben ze met hun indicatoren ondergebracht in de matrix 'Speerpunten stedelijk beleid voor 5 methoden stedelijke wijkaanpak'. We plaatsen de matrix die we aan het eind van hoofdstuk 2 hebben geplaatst nogmaals hier. De matrix is tevens te gebruiken bij het beoordelen van andere methoden. Beperking van de matrix is dat hij geen inzicht biedt in de kosten die aan de afzonderlijke methoden zijn verbonden. Deze zijn onderling niet te vergelijken en daarom niet in de matrix opgenomen.

Matrix

Scores speerpunten stedelijk beleid voor 5 methoden stedelijke wijkaanpak

Methoden stedelijke wijkaanpak	Creatieve Piramide	Dialoog methode	iWOP	RBA	T+HUIS
Speerpunten beleid indicatoren					
Integraliteit	-/+	++	+	++	+
Prioriteitenstelling	+	++	+	+	+
Iedereen in het gebied doet mee	-/+	++	++	+	+
Invulling regierol	-/+	++	-/+	++	+
Toekomstgerichtheid/ duurzaamheid	-/+	+	+/-	++	++
Lange termijn doelen	+/-	+	+/-	++	++
Beleidscyclisch	-	++	-	++	++
Evaluatie	+	+	+/-	+	++
Resultaatgerichtheid korte termijn, tijdens of direct na gebruik methode	+/-	++	+/-	+	++
Korte termijn doelen om bewoners 'bij de les' te kunnen houden	+/-	++	+/-	+	++
Actief burgerschap	-	++	+	+/-	+/-
Betrokkenheid van bewoners	+/-	++	+	+	+
Burgerinitiatieven	-	++	+/-	-	+/-
Partnerschap	-	+	+	++	+/-
Relatie burger-overheid	-	+	+	++	-
Relatie burger – maatschappelijke organisaties	+	+	+	++	+

Faciliteren door professionals	-	++	+/-	++	-/+
Herziening verantwoordelijkheden	+	++	+	++	++
Interne organisatie gemeente	+/-	++	+	++	++
T.o.v. bewoners	+/-	++	+	++	++
T.o.v. maatschappelijke organisaties met subsidierelatie	+/-	++	+/-	+	++
T.o.v. maatschappelijke organisaties zonder subsidierelatie als woningcorporaties en opleidingen	+	+	+/-	+	++
T.o.v. ondernemingen/MKB	++	+	+	++	++
Voorwaarden	-	++	+	+/-	-
Overdraagbaarheid	-	++	++	+/-	-
Communicatie	+/-	+	+/-	+/-	+/-
Financiën ²⁴					
Aanvullende indicatoren					
Iedereen in het gebied van de specifieke doelgroep doet mee	-	++	+	-	++
Consequentie indicatoren	+/-	++	+/-	+	++

3 Kies voor een duurzaam karakter van de methode bij de keuze voor actief burgerschap als beleidsspeerpunt

Het verdient de voorkeur de inzet van de methode voor actief burgerschap een duurzaam, beleidscyclisch karakter te geven. Bij een keuze voor eenmalige inzet bestaat de kans dat de burger zich als consument opstelt. Bij actief burgerschap in de buurt is het uitgangspunt dat niet altijd dezelfde schouders dezelfde lasten moeten en willen dragen bij de uitvoering van de projecten. Dat houdt in dat regelmatig moet worden nagegaan of er geen nieuwe bewoners betrokken dienen te worden. Nog beter is het als uitgangspunt te nemen dat er van tijd tot tijd andere bewoners moeten worden ingezet om het stokje over te nemen met inbreng van eigen nieuwe frisse ideeën. Het betekent niet dat bewoners die ermee gestopt zijn niet op een later tijdstip weer meedoen. Het totaal aan betrokken burgers kan door deze werkwijze toenemen.

4 Incidentele inzet

Incidentele inzet van een methode met het oog op leefbaarheid in de stedelijke wijk verdient aanbeveling indien men snel in beeld wil krijgen welke meer algemene wensen bij bewoners leven. Ze worden dan meer in de rol van consulterende aangesproken dan als actief burger die in het proces behouden moet worden voor participatie in de uitvoeringsfase.

5 Nazorg

Het kan best zijn dat een bepaald idee op de leefbaarheidsagenda achterhaald is. Dit betekent dat uitvoeringsagenda van tijd tot tijd moet worden doorgenomen, ook om de benodigde professionele inzet te toetsen (uitvoering voor niet zelfredzamen en faciliteren van betrokken burgers).

Opmerking: De matrix biedt geen inzicht in de kosten omdat deze niet volledig en daarmee onderling niet te vergelijken zijn.

6 Vooraf in kaart brengen actief burgerschap

Het verdient aanbeveling door middel van onderzoek, een nulmeting, de staat van actief burgerschap – kwalitatief en kwantitatief - in kaart te brengen. Dit zou moeten worden gedaan voorafgaand aan het inzetten van een methode die beoogd actief burgerschap te bevorderen, en wel om twee redenen:

a. Inhoudelijk.

Houd er rekening mee dat de gegevens die op lokaal niveau aanwezig zijn, zelfs als die op wijkniveau liggen, niet specifiek zullen zijn toegesneden op actief burgerschap in het gebied. Over manifeste sociale problemen als overlast door jongeren of veel mutaties in de wijk zijn beleidsgegevens voorhanden. Eenzaamheid van ouderen maar ook van andere buurtgenoten is een veel minder zichtbaar probleem, dat ook nog weer van buurt tot buurt kan verschillen in een wijk. Maar ook: met actief burgerschap is het niet per definitie in een achterstandswijk slecht gesteld. Anders gezegd: denk niet te snel dat de staat van actief burgerschap bekend is.

Een ander punt van aandacht hierbij is dat het niveau van de wijk, de administratieve beheerseenheid, als uitgangspunt van beleid wordt genomen. Een wijk is bijna nooit in zijn geheel een probleemgebied; het gaat vaak om (delen van) buurten waar het minder goed mee gesteld is. Het is van belang preciezer na te gaan waar actief burgerschap gestimuleerd dient te worden. Met dit laatste hangt ook het volgende punt samen.

b. Doelmatigheid van inzet van middelen.

Door de staat van actief burgerschap vooraf in kaart te brengen wordt duidelijk hoe groot de problematiek is, hoe globaal de verhouding ligt tussen wat bewoners zelf kunnen en wat er aan professionele inzet nodig is. Doelmatigheid geldt zowel bij een keuze om de methode in elke wijk in te zetten als bij het kiezen voor alleen bepaalde – achterstandswijken. Inzicht in de mate van actief burgerschap en sociale problematiek kan als argument worden gebruikt om juist wel of niet met de methode in een bepaalde wijk aan de slag te gaan. Wel vanwege de urgentie met actief burgerschap in die bepaalde wijk aan de slag te gaan. Niet omdat er op dit moment al veel andere projecten met professionals zijn (professionele drukte). Verkenning van de staat van actief burgerschap in alle wijken kan er ook toe leiden dat de methode niet in alle wijken hoeft te worden ingezet.

7 Keuze voor inzet: breed of beperkt

Een belangrijke vraag die men voorafgaand aan de inzet van een methode moet beantwoorden is hoe breed men de methode wil inzetten. Is het doel de methode in alle wijken in te zetten of alleen in bijvoorbeeld achterstandswijken?

8 Kostenposten

Breng voorafgaand aan de inzet van de methode de diverse kostenposten in kaart om niet voor verrassingen komen te staan en een goede afweging te kunnen maken. Ook zonder dat de vraag naar de kwaliteit expliciet wordt gesteld is het van belang de kostenposten in kaart te brengen. Uit de gesprekken kwam onvoldoende naar voren wat de kosten waren van de inzet van de methode.

De kosten van externe begeleiding kwamen bij twee van de drie methoden in beeld, maar dat zijn niet de totale kosten. Het gaat om de volgende typen kosten bij de inzet van de methode:

- (externe) begeleiding van de methode;
- personele inzet van ieder van de betrokken professionals; maar kijk daarbij ook naar de belastbaarheid van de bewonersorganisaties, met eventuele professionele inzet op ondersteuning van bewoners(organisaties) tijdens het traject. Te denken valt daarbij waar nodig aan het meewerken aan het inrichten van een (tijdelijke) structuur.
- communicatie: intern tussen afdelingen, sectoren van de ambtelijke organisatie, bestuurlijk; tussen professionals onderling en tussen professionals en hun organisaties; tussen gemeente en maatschappelijke organisaties op organisatieniveau; en
 - als laatste genoemd maar zeker niet onbelangrijk: met de bewoners in het gebied en op stedelijk niveau. Zeker in een stad zien bewoners met de grote hoeveelheid projecten door de bomen het bos niet meer. Voor bewoners is niet duidelijk over welke schijven de besluitvorming gaat. Geen nieuws is ook nieuws.

Gebruik de verslagen van de bijeenkomsten met de afspraken als geheugensteuntje voor de betrokkenen. Dat bevordert de betrokkenheid en transparantie.

- Materiële kosten tijdens de inzet van de methode. Dit type kosten is vaak redelijk gemakkelijk te taxeren. We hebben het dan uiteraard nog niet over de uitvoeringsprojecten waaraan wordt gewerkt. Het mag duidelijk zijn dat het geen zin heeft de methode uit te voeren indien geen budget beschikbaar is voor de uitvoeringsprojecten. Dat betekent niet dat hier niet op een andere manier naar gekeken kan worden; inzet van reguliere middelen, maar ook: inzet van bewoners (personele kosten; sponsoring; advies van ondernemers in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen).

9 Rol professionals/maatschappelijke organisaties

De inzet van professionals (van maatschappelijke organisaties) verdient meer aandacht. Dat was bij alle methoden aan de orde. Professionals van maatschappelijke organisaties als intermediair tussen bewoners en lokale overheid zijn essentieel maar moeten deels tot een andere invulling van hun rol komen om actief burgerschap te kunnen bewerkstelligen, met expliciet aandacht voor de faciliterende in tegenstelling tot uitvoerende rol. Ook van belang is specifiek aandacht te besteden aan onderlinge samenwerking: zowel ten behoeve van de methode als tussen de professionals en de eigen organisatie, als aan professionals met projecten die niet bij de methode zijn betrokken. Organiseer daarbij ontmoeting tussen professionals. Dat zorgt ervoor dat ze bij de les blijven en niet achterover leunen. Professionals dienen onderling af te stemmen en meer in het algemeen samen te werken met professionals in andere projecten en van andere disciplines.

Professionals informeren over de methode

Professionals moeten beter voorbereid zijn op de methode:

- kennis over de methode vooraf, met aandacht voor wie betrekken en daarmee goed informeren en daardoor motiveren;
- kennis over de methode tijdens de inzet.

Professionals en hun inzet voor bewoners

Professionals zouden bij bewoners meer aandacht kunnen besteden aan:

- het activeren tot participatie, c.q. het leren ter voorbereiding op participeren, met als uitgangspunt dat ook wordt geleerd tijdens de participatie, de uitvoering van actief burgerschap;
- het gemotiveerd houden van bewoners: de verbinding in tijd tussen de visie, inventarisatie van de wensen en de uitvoeringsagenda aan de ene kant en de uitvoering van de projecten door de bewoners aan de andere kant;
- de actieve betrokkenheid van bewoners en hun belastbaarheid aan de ene kant en het warm maken van nieuwe bewoners voor actief burgerschap met frisse ideeën aan de andere kant;
- gerichte publiciteit en aan communicatie tussen professionals en tussen bewoners en professionals.
- aandacht voor 'bewoners centraal' houdt in:
- het winnen en vasthouden van vertrouwen van bewoners en daarbij de kracht van mensen gebruiken;
- bewaken van verantwoordelijkheid en bijbehorende trap van zeggenschap bij bewoners en hoe daarbij als professional los te laten en te faciliteren;
- 'bewoners centraal' betekent niet: 'u vraagt wij draaien';
- In elke fase nagaan of bewoners, in welke hoedanigheid, mee kunnen doen.

Professionals en niet-zelfredzamen

- Professionals dienen uitvoerend te werken voor mensen die niet zelfredzaam zijn.
- Professionals dienen het belang te kunnen inbrengen van niet-zelfredzame mensen. Dat 'iedereen doet mee' ook in de volle breedte invulling krijgt. Inclusief mensen met een beperking: fysiek, verstandelijk, een psychische aandoening, aangesproken op hun talenten in plaats van hun tekorten.

Gebruik maken van expertise professionals

Het spreekt vanzelf dat professionals inschakelen niet alleen betekent het informeren over de methode. Ze kunnen ook vanuit hun eigen expertise een bijdrage leveren over wat werkt en wat niet.

Professionals en nieuwe initiatieven

Speciaal punt van aandacht verdient de rol van professionals ten aanzien van een methode waarbij het initiatief van onderop komt. Benader de initiatiefnemers met een open blik, nieuwsgierig en kijk eerst naar wat er wel kan en niet naar wat er niet kan.

10 Rollen gemeente: aandacht voor regie en faciliteren

Een duidelijke regierol van de gemeente bij de inzet van de methode is van belang. Gedegen informeren en communiceren met professionals van maatschappelijke organisaties over de methode vooraf, tijdens en na afloop is nodig om:

- actief burgerschap een duurzaam karakter te geven;
- waar nodig zelfredzame initiatieven te kunnen faciliteren;
- erop af te gaan bij degenen die niet zelfredzaam zijn;
- meer in het algemeen: inzicht te krijgen in wat de eigen rol en bijdrage kan zijn in de diverse stadia van de methode.

Door helderheid te bieden over hun rollen, onder regie van de gemeente, vatten de maatschappelijke organisaties hun deelname gedurende het traject minder op als een verplicht nummer en kunnen ze gemakkelijker de verbindingen leggen tussen de diverse fasen van de methode. De gemeente moet daarbij ook zichzelf een spiegel voorhouden: ook zij moet faciliterend optreden. Faciliterend optreden betekent ook dat er intern doorverwezen moet kunnen worden. Integraal werken, zowel sectoraal als tussen beleids- en uitvoerende afdelingen is daarbij een must.

De faciliterende rol van de gemeente ten opzichte van de gesubsidieerde organisaties kan bijvoorbeeld zijn de welzijnsorganisatie de ruimte te bieden om waardevolle initiatieven van onderop waar nodig te faciliteren op het moment dat daar vraag naar is. Dus niet: dat welzijnsorganisaties pas in actie kunnen komen op het moment dat nieuwe prestatieafspraken met de gemeente zijn gemaakt. Meer in het algemeen neemt de betrokkenheid en het ondernemend karakter van de welzijnsorganisatie hierdoor toe.

Woningcorporaties als maatschappelijke organisatie staan anders ten opzichte van de gemeente. Zij onderhouden geen subsidierelatie met de gemeente. Ze nemen vaak zelf het voortouw met projecten in het kader van het verbeteren van leefbaarheid. Des te belangrijker is het om hen en hun expertise goed te betrekken bij het inzetten van de methode en met hen af te stemmen. Ook zij kunnen tijdens de uitvoering van de methode zelf hun kennis uit de praktijk inbrengen en nieuwe kennis verwerven over hun faciliterende rol, verbetering van communicatie met bewoners.

11 Stel bewoners centraal in hun rol van actief betrokken burger

Het verdient aanbeveling als uitgangspunt te nemen dat bewoners centraal staan: niet als consument maar als actief betrokken burger. Dat vraagt wat van methoden. Waar moeten methoden aan voldoen? Drie zaken zijn daarbij uitgangspunt.

1. Bewoners moeten kennis hebben en ervaren wat er van hen wordt verwacht. Dat houdt in dat bewoners vanaf de start van de methode weten wat er van hun participatie op welk moment wordt verwacht. Daar moet de gemeente noch de begeleider van de methode omheen draaien. Bij bewoners moet de indruk worden weggenomen dat ze in het diepe worden gegooid. Dat bewoners bijvoorbeeld als invulling van actief burgerschap voor de bezuinigingsoperatie van de gemeente moeten opdraaien. De gemeente moet van haar kant zeggenschap en verantwoordelijkheid met bewoners delen.

Methoden moeten worden beoordeeld op het tijdens het proces consequent aandacht besteden aan de omslag van uitvoeren door professionals naar faciliteren van initiatieven van bewoners. De kunst is bewoners deze omslag al ten tijde van het traject van de methode consequent, daadwerkelijk te laten ervaren. Met bewoners die op uitnodiging van professionals in actie komen. Professionals die hun betrokkenheid tonen door zich voor hun aandeel aan hun afspraken te houden.
2. Methoden moeten het mogelijk maken bewoners vrij te laten kiezen voor actief burgerschap in het gebied. Actief burgerschap is niet iets waar een bewoner zijn hele leven aan vastzit. Het is een rol die een bewoner in een gebied niet voortdurend op zich hoeft te nemen. Het is niet zoals het vroeger voor sommigen was: een levensvervulling. Mensen blijken nog steeds bereid te zijn in de buurt de handen voor elkaar uit de mouwen te steken, met raad en daad terzijde te staan. Maatschappelijk actief zijn kan bovendien op velerlei manieren en mensen hebben veel alternatieven waaruit ze een keuze kunnen maken.

Bewoners moeten niet overbelast raken en zich niet moreel onder druk gezet voelen. Actief burgerschap draagt een vrijwillig karakter. Dat is niet hetzelfde als vrijblijvendheid en zich niet aan afspraken houden. Betrokken zijn als actief burger houdt in verantwoordelijkheid nemen met een bijbehorende trede van zeggenschap.

3. Het betrekken van bewoners is maatwerk. Bewoners vormen geen homogene groep. Ze verschillen wat hun wensen betreft, wat zij als probleem ervaren en mogelijke oplossingen die ze aandragen. Bovendien verschillen ze van persoon tot persoon wat de bijdrage betreft die ze kunnen leveren aan de oplossingen van problemen.

Het is van belang de onderlinge verschillen tussen bewoners en hun wensen goed in beeld te brengen en op basis daarvan een strategie te bedenken om hen te bereiken en een concreet plan van aanpak op te stellen. Vaak benaderen gemeenten en professionals de actieve bewoners, sleutelfiguren, in de wijk. Deze zijn gemakkelijk te traceren. Maar actief burgerschap -denken en doen- blijft niet beperkt tot deze al actieve sleutelfiguren die toch al van alles doen. Bewonersparticipatie vergt bijvoorbeeld ook participatie van mensen met een beperking die onzichtbaar(der) zijn maar die aangesproken kunnen worden op hun talenten om te participeren in plaats van hun gestandaardiseerde tekorten als uitgangspunt te nemen. Ieders behoeften en wensen zijn van belang voor het verwerven van draagvlak voor een leefbaarder wijk. Met als vraag wie wijkbewoners betreft bij de aanpak: de actieve bewoners, de gemeente of de professionals van maatschappelijke organisaties? Is er plaats voor leren als vorm van participeren en participeren om te leren? Wat hebben we daarbij aan de concepten 'vraagverlegenheid en handelingsverlegenheid' bij bewoners? (Lilian Linders²⁵ (2010).

12 Besteed aandacht aan passende werkvormen

De werkvormen die de methoden hanteren, zijn -dat viel ook de deelnemers aan een van de kennissateliers op- erg verbaal. Het verdient aanbeveling na te gaan of ook werkvormen gehanteerd kunnen worden die minder verbaal begaafde mensen in het (leer)proces kunnen betrekken, met als uitgangspunt: 'iedereen doet mee'.

Voorwaarden

13 Investeer in ICT

Het is de moeite waard meer, gericht, te investeren in ICT tijdens de stedelijke wijkaanpak ten behoeve van leefbaarheid, met het oog op actief burgerschap en de rol van professionals- maatschappelijke organisaties. De inzet van ICT is van belang bij de stedelijke wijkaanpak om de partners die tijdens de inzet van de methode deelnemen op de hoogte te houden van inhoud en proces. Het gaat daarbij om verslaglegging en om de stand van zaken: waar staan we op dit moment en wat valt er nog te doen, maar ook: wat en hoe kunnen deelnemers die nog niet deelnamen bijdragen, zonder dat het al lopende proces wordt verstoord. Deelnemers zijn zowel bewoners als professionals. Openbaarheid, transparantie, is van belang, maar ook aandacht voor de spelregels om te voorkomen dat er naast de methode een heel eigen circuit met een eigen dynamiek ontstaat.

²⁵ Linders, L. (2010). De betekenis van nabijheid. Vraagverlegenheid houdt in: moeite hebben met hulp vragen. Handelingsverlegenheid: het moeilijk vinden om hulp te geven.

In een stedelijke wijk lopen veel projecten met professionals en bewoners. Van een project met het oog op -het stimuleren van- actief burgerschap in het kader van leefbaarheid is het vooral van belang om het goed te profileren. De rol van ICT is relevant vooraf, om bewoners te activeren mee te doen, met een agenda voor een bijeenkomst bijvoorbeeld. Maar nog belangrijker is ICT om de fase tussen de visie op het gebied met de prioriteiten waaraan wordt gewerkt en de uitvoering van de agenda zo soepel mogelijk te laten verlopen. Op dat moment moeten ook andere bewoners, de achterban, bij de uitvoering worden betrokken. Vragen aan mensen om mee te doen is vaak een persoonlijke, mondelinge aangelegenheid. Wel kan die informatie goed worden gebruikt als achtergrondinformatie, om naar te verwijzen, de intentie duidelijk te maken. Dit geldt trouwens ook voor professionals bij wie de aandacht niet mag verslappen voor het faciliteren en/of uitvoeren en die de verbinding waar aanwezig met andere projecten moeten leggen. Geen nieuws is ook nieuws; negatieve besluiten zijn ook besluiten. De functie kan zijn te voorkomen dat met name bewoners hun motivatie verliezen doordat ze het overzicht kwijt zijn, niet (meer) weten waarom bepaalde keuzen zijn gemaakt en in het communicatietraject tussen professionals over het hoofd worden gezien.

Gezien de doelgroep van de RBA methode en wat de methode beoogt, is het niet voor de hand liggend dat ICT wordt gebruikt om bewoners actief te betrekken. Wel zou ICT een rol kunnen spelen om de stad (bewoners, politiek, professionals) over de methode te informeren. Hetzelfde geldt voor de T+HUIS methode.

ICT met het oog op draagvlak voor besluitvorming over uitvoeringsprojecten is naar ons idee een verhaal apart voor projecten in het kader van actief burgerschap in de buurt. Daar moet heel voorzichtig mee worden omgegaan. Ook nadat goed in beeld is gebracht hoe projecten op de agenda terecht zijn gekomen, is het de vraag of een stem voor een project is te koppelen aan meewerken aan de uitvoering. Moeten mensen zich op voorhand garant stellen om mee te doen aan de uitvoering, ongeacht aan welk thema wordt gewerkt? Het vergt nader onderzoek om na te gaan of en zo ja hoe, een rol voor ICT in de besluitvorming is weggelegd.

14 Besteed aandacht aan communicatie met de diverse actoren

Zorg ervoor dat de methode wordt begeleid door een goed communicatietraject. In de vorige aanbeveling over de rol van ICT roerden we communicatie aan. Communicatie is van groot belang voor informatie over de methode, waar hij wordt ingezet en met wie, inclusief de resultaten, dat wil zeggen de uitvoeringsagenda en vervolgens de uitvoering. Communicatie betreft niet alleen de bewoners maar ook met en tussen professionals.

In de praktijk blijkt dat professionals van maatschappelijke organisaties het tijdens de inzet van de methode nogal eens laten afweten. Dat is jammer, niet alleen omdat hun bijdrage op dat moment wordt gemist, maar ook omdat ze zich bewust moeten zijn van hun bijdrage: vooraf, tijdens de inzet van de methode en bij de uitvoering van de projecten. Bij elke methode moet vooraf helder zijn aan de professionals wat de methode inhoudt en wat er van hen wordt verwacht aan bijdrage. We hebben de indruk dat dat beter kan, zelfs als het daar niet aan heeft ontbroken. Het is aan de regisseur, in ons geval was dat de gemeente, om die taak op zich te nemen. Ook als de gemeente niet de trekker van het project is, is de gemeente de regisseur van het gebied. Ook in dat geval dienen er goede afspraken vooraf te worden gemaakt tussen maatschappelijke organisatie en gemeente. De inzet van de methode heeft immers gevolgen voor het gebied, waar in principe alle bewoners mee in aanraking komen

15 Proef: verbinden T+HUIS met Dialoogmethode

De Dialoogmethode past het best bij het beleidsuitgangspunt actief burgerschap in het kader van leefbaarheid in de stedelijke wijkaanpak met al resultaat op de korte termijn. De methode T+HUIS is gericht op specifieke groepen: kinderen en studenten in hun rol van stagiaire in een achterstandsgebied. Verbinden van T+HUIS met Dialoogmethode zou nog meer invulling geven aan 'iedereen doet mee'. We kunnen ons heel goed voorstellen dat T+HUIS met de werkvormen die ze gebruikt voor en met kinderen een bijdrage vanuit het perspectief van kinderen levert aan de Dialoogmethode. Kinderen komen als doelgroep niet expliciet aan de orde in de Dialoogmethode. Bovendien werkt T+HUIS vanuit het concept van humanitaire vormgeving. Met dit concept, uitgewerkt voor kinderen in de buurt, zou een aanvulling gemaakt kunnen worden op de sterk verbale invulling van de Dialoogmethode. De Dialoogmethode maakt het volgens ons ook mogelijk, is zelf opgebouwd uit diverse methoden. Beide methoden hebben als uitgangspunt een nadere verkenning van de vraag (achter de vraag), belangen van een ieder aan bod te laten komen. Juist het accent bij beide methoden op actief burgerschap en het faciliteren door professionals, Welzijn Nieuwe Stijl, maakt dat ze goed bij elkaar passen. Leren, participeren en faciliteren kunnen op deze manier door kinderen én volwassenen goed onderling worden verbonden. De Dialoogmethode past bij het langdurige socialisatieproces van kinderen met T+HUIS. De Dialoogmethode is een beleidscyclus en duurzame methode die zo nu en dan het bed opschudt en andere bewoners met nieuwe, frisse, ideeën aanspreekt tot actief burgerschap. T+HUIS methode maakt gebruik van een plek in de buurt. Het buurthuis, voor iedereen, zou de plek kunnen zijn waar T+HUIS en Dialoogmethode samen gebruik van maken.

16 Raadpleeg de tien algemene tips voor methoden stedelijke wijkaanpak

Op basis van ons onderzoek en het kennisatelier hebben we een tiental tips geformuleerd voor het werken met methoden voor stedelijke wijkaanpak. Deze tips zijn in het algemeen bruikbaar bij de inzet van methoden, dus ook buiten de methoden die we hebben vergeleken. Gedeeltelijk zijn het dezelfde als de aanbevelingen die we over de vergeleken methoden doen. Ze zijn tevens verspreid in de vorm van een kaart. We hebben ze opgenomen als bijlage 3.

17 Besteed aandacht aan de rol van de provincie

De provincie is weliswaar als middenbestuur geen probleemeigenaar maar dat betekent niet dat ze op het terrein van methoden voor stedelijke wijkaanpak helemaal niets kan doen.

De volgende taken ten behoeve van methoden voor stedelijke wijkaanpak kunnen door de provincie worden opgepakt:

- Fungeren als partner om algemene trends te koppelen aan beproefde methoden.
- Bijeenbrengen van relevante partijen om innovatieve antwoorden te vinden op gesignaleerde trends.
- Kennis bundelen en kennis delen op het gebied van methoden voor stedelijke wijkaanpak. Meer concreet gaat het om het volgende:
 - informeren over de kracht van beproefde methoden vanuit de context waarin ze succesvol zijn.

- Oppakken van bepaalde trends uit lokale problemen en die verbinden aan passende methoden voor stedelijke wijkaanpak.
- Deskundigheden bijeenbrengen op het gebied van de ontwikkeling van methoden voor stedelijke wijkaanpak, door onder meer:
 - in kaart te brengen wat er aan methoden voor stedelijke wijkaanpak is ontwikkeld en beproefd;
 - op verzoek van direct betrokken (markt)partijen te investeren in innovatieve vormen van stedelijke wijkaanpak.

10 tips voor gemeenten bij de keuze voor een methode voor stedelijke wijkaanpak

1. Houd de termijn tussen het in kaart brengen van wensen en uitvoering zo kort mogelijk om bewoners gemotiveerd te houden om aan uitvoeringsprojecten mee te werken. Formeer daartoe binnen de ambtelijke organisatie een intersectorale projectgroep. Bewerkstellig korte lijnen tussen beleidsvorming en beleidsuitvoering. Zorg dat de politiek goed ingevoerd is.
2. Maak maatschappelijke organisaties in een vroegtijdig stadium deelgenoot, door hen te informeren over de methode en hun rol.
3. Organiseer voor langdurige projecten eerst een pilot. Breng daarbij de kwantiteit en kwaliteit van bewonersparticipatie in kaart, volg de resultaten en stuur bij waar nodig.
4. Zorg voor transparante communicatie, zeker ook in de fase van uitvoering van projecten. Houd de communicatielijnen kort. Maak afspraken waar. Laat bewoners weten waarom iets niet kan. Communiceer ook dat er nog geen nieuws is.
5. Doe moeite om met de bewoners samen de vraag achter de vraag te verkennen.
6. Gebruik de kracht van bewoners, met een onderscheid tussen denkers en doeners. Win hun vertrouwen en houd dit vast. Bewaak de belastbaarheid van betrokken bewoners. Zorg er voor dat er weer nieuwe bewoners meedoen, met frisse ideeën.
7. Stel bewoners centraal, niet het beleid. Toon als professional oprechte belangstelling voor initiatieven van bewoners. Introduceer succesvolle initiatieven in andere wijken en laat andere lokale organisaties er van leren..
8. Creëer een vangnet van professionals voor bewoners, waar ze op afroep gebruik van kunnen maken als ze er zelf niet uitkomen. Maak daar passende globale afspraken mee; de specifieke vraag is immers vooraf niet bekend. Professionals kunnen ook maatschappelijk verantwoorde ondernemers of kennisinstellingen zijn die een bijdrage in de vorm van personele of financiële inzet leveren. Deze bijdrage kan ook op initiatief van de bewoners zelf tot stand zijn gekomen. Vaak bestaat een speciale band tussen bewoners en deze ondernemers/kennisinstellingen en kunnen ze niet zo maar aan elk willekeurig bewonersinitiatief worden gekoppeld. Wees daar voorzichtig mee en moedig het in dat geval als voorbeeld voor derden aan.
9. Gebruik geen breed uitgezette enquête onder bewoners met vragen naar hun sociale problemen of sociale cohesie in het bijzonder voorafgaand aan de methode als de methode is gekozen om algemene wensen van bewoners voor de wijk (inventariseren thema's) te realiseren en niet om actief burgerschap te stimuleren. Dat is verspilde moeite (en geld) omdat in dat geval de enquêteresultaten niet passen bij het type wensen dat door bewoners tijdens de inzet van de methode wordt geuit.
10. Houd rekening met de investering in eigen personele inzet, naast de kosten voor de externe begeleiding. Plan ook uren in voor communicatie.

	PRAKTISCH	INHOUD	METHODEN
Creatieve Piramide	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: minder dan een jaar, daarna volgt uitvoeringsplan ☐ Werkvorm: elf piramidesessies voor bewoners en professionals ☐ Opdrachtgever: is initiatiefnemer/uitvoerder ☐ Externe ondersteuning: ja, door architectenbureau De Twee Snoeken en Stichting Janus ☐ ICT: speciaal ontwikkelde ICT-toepassingen ☐ Context: sociaal-fysiek 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Sociaal-fysieke projecten ☐ Doelgroep: homogene groepen bewoners 'ons soort mensen' ☐ Doel: uit creatieve sessies met bewoners ☐ Gericht op het maken van plannen, bewoners voeren niet zelf uit ☐ Taakverdeling: bewoners zijn deelnemers aan de sessies, professionals begeleiden ☐ Samenwerkingspartners: netwerk van professionals 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ontstaan in 2006 in 's-Hertogenbosch, anno 2011 zijn 14 projecten voltooid ☐ Verbetert de kwaliteit van fysieke ingrepen door beleving van bewoners te betrekken ☐ Werkt met elf elftallen van homogene groepen bewoners ☐ Legt de focus op medezeggenschap en het genereren van ideeën
Dialogomethode	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: minimaal een jaar, beleidscyclisch in te zetten ☐ Werkvorm: flexibel aantal panels: eerst voor bewoners, dan professionals, dan gemengd ☐ Opdrachtgever: gemeente ☐ Externe ondersteuning: ja, kan geleverd worden door diverse partijen ☐ ICT: niet prominent ☐ Context: bestuurlijk sociaal 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Sociale insteek (Wmo), vaak gekoppeld aan fysiek en/of economisch ☐ Doelgroep: bewoners als afspiegeling van de wijk ☐ Doel: het bevorderen van actief burgerschap bij de aanpak van sociale problemen ☐ Doel: het coördineren van activiteiten die de leerbaarheid bevorderen ☐ Gericht op het maken van plannen én de uitvoering ervan ☐ Taakverdeling: bewoners voeren zelf hun wensen uit, professionals zijn vangnet ☐ Samenwerkingspartners: maatschappelijke organisaties, lokale overheid ☐ Vooraf koppeling met sociale cohesie monitor mogelijk 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Wetenschappelijk getoetste methode, ontstaan als proeftuin van de Wmo (2007) ☐ Vanuit Decide, RU Groningen toegepast in Noord Oost Nederland ☐ Benadrukt de gelijkwaardigheid tussen en identificeert belangen van verschillende groepen bewoners ☐ Creëert samenwerking tussen bewoners en professionals ☐ Heeft veel aandacht voor procesmatige voorwaarden om actief burgerschap te versterken
Integraal wijkontwikkelingsplan (iWOP)	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: tien maanden tot een jaar, daarna volgt uitvoeringsplan ☐ Werkvorm: flexibel aantal bijeenkomsten voor bewoners, klankbord voor professionals ☐ Opdrachtgever: gemeente ☐ Externe ondersteuning: ja, kan geleverd worden door diverse partijen ☐ ICT: niet prominent ☐ Context: sociaal-fysiek 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Fysieke insteek: opstellen toekomstvisie voor de wijk ☐ Doelgroep: alle wijkbewoners die op de bijeenkomsten afkomen ☐ Doel: opstellen toekomstvisie voor de wijk, door bewoners ☐ Gericht op het maken van plannen, bewoners voeren niet zelf uit ☐ Taakverdeling: bewoners stellen toekomstvisie op, professionals zitten in klankbordgroep ☐ Professionals en bewonersorganisatie stellen uitvoeringsagenda op ☐ Samenwerkingspartners: maatschappelijke organisaties, lokale overheid, eveneens in de klankbordgroep 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ De voorloper van het Dorpsontwikkelingsplan ontstond in de jaren tachtig in Linden, gemeente Cuijk ☐ Op veel plaatsen toegepast, in Noord-Brabant ook dankzij inzet provinciale middelen ☐ Betreft bewoners bij het formuleren van toekomstvisie en wensbeeld voor de woonwijk ☐ Resulteert in gebiedsagenda
Results-Based Accountability (RBA)	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kosten: hoog ☐ Looptijd: tien jaar, beleidscyclisch ingezette methode ☐ Werkvorm: flexibel aantal bijeenkomsten, droomsessies voor bewoners ☐ Opdrachtgever: gemeente ☐ Externe ondersteuning: ja, door Ordina ☐ ICT: speciaal ontwikkelde stemkastjes ☐ Context: sociaal-economisch 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Sociale insteek: projecten om aan de ontwikkeling van individuen te werken ☐ Doelgroep: bewoners met een achterstand uit een achterstandswijk ☐ Doel (in de toepassing in Tilburg): bevorderen leefbaarheid door sociale stijging via individuele trajecten ☐ Gericht op het maken van plannen én de uitvoering ervan ☐ Taakverdeling: gemeente bepaalt doelgroep: bewoners en professionals bepalen samen de individuele doelen; bewoners doorlopen traject ☐ Samenwerkingspartners: maatschappelijke organisaties, lokale overheid. De woningcorporatie en het Rijk voor financiering 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Rond 1950 ontstaan in de VS, nu in veel landen toegepast ☐ Van oorsprong een instrument om de resultaten van sociaal beleid te kunnen beoordelen ☐ Sinds 2000 op diverse plaatsen voor diverse sociale problemen in Nederland ☐ Formuleert subprestaties die naar lange termijn beleidsdoel leiden
T+HUIS	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: meerdere jaren ☐ Werkvorm: flexibel aantal naschoolse activiteiten voor kinderen ☐ Opdrachtgever: is initiatiefnemer/uitvoerder ☐ Externe ondersteuning: nvt ☐ ICT: bij activiteiten voor kinderen niet, voor studenten wel ☐ Context: sociaal-cultureel 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Sociale insteek: projecten om aan de ontwikkeling van kinderen en studenten te werken ☐ Doelgroep: kinderen uit een achterstandswijk en studenten ☐ Doel: bevorderen leefbaarheid in de wijk door verbeteren toekomstperspectief kinderen ☐ Gericht op uitvoeren door bewoners zelf ☐ Taakverdeling: kinderen doorlopen vrijwillig een traject, studenten begeleiden, professionals zijn eindverantwoordelijk ☐ Samenwerkingspartners: scala aan (kennis-)instellingen en bedrijven in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen 	<ul style="list-style-type: none"> ☐ Ontstaan in 2006 in Eindhoven, wordt toegepast in één gebied ☐ Fysieke ruimte met humanitaire vormgeving ☐ Competentieontwikkeling voor kinderen in achterstandswijken en voor studenten van sociale, technische en didactische opleidingen ☐ Ontmoetingsplaats voor sociale stijging ☐ Pakt sociaal-economische en sociaal-culturele problemen in de wijk aan

Referentielijst

1. Arum, S. van et al. (2009). Sociale samenhang: buurtgebonden bewonersbetrokkenheid en overbruggende contacten: een verkenning. Utrecht: Movisie.
2. Boutellier, H. & Boonstra, N. (2009). Van presentie tot correctie. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
3. Brief van Minister Donner van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aan de Tweede Kamer, d.d. 28 januari 2011.
4. Cox, Sj. & Smets, J. (2009). Keer het tij! Wijkontwikkelingsplan Langdonk. Tilburg: het PON.
5. Cox, Sj., & Smets, J. (2009). Op naar West Best Wijkontwikkelingsplan Westrand. Tilburg: het PON.
6. Cox, Sj. & Stultjens, E. (2008) Effectmeting leefbaarheidsbeleid Provincie Noord-Brabant. Tilburg: het PON.
7. Daniels Duncan, H. 'Redefining the Role of United Ways with Results Based Accountability and Asset Based Community Development'. Results Leadership Group, nd.
8. Doms, K. et al (2008). Sociaal en fysiek verbonden: het geheim van het hoe. In opdracht van de werkgroep sociaalfysieke Wijkaanpak van de G27. Wormerveer: Kei Keicentrum.
9. Duijvestijn, P. (red.) (2007). De sociale infrastructuur van de 40 'krachtwijken' in beeld. Amsterdam: DSP – groep BV.
10. Fortuin, K., & Marissing, E. van. (2009). Results-based accountability: There is more to it than the right tools. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 18(3), 81-97.
11. Friedman, M. 'RBA: producing measurable improvements for customers and communities.' The 3rd OECD World Forum on "Statistics, Knowledge and Policy" Charting Progress, Building Visions, Improving Life Busan, Korea - 27-30 October 2009.
12. Frieling, M. (2008). 'Een goede buur- 'Joint production' als motor voor actief burgerschap in de buurt. Groningen: Proefschrift RU Groningen.
13. Frieling, M., & Niemeijer, J. (2007). Draaiboek burgerparticipatie in beleidsvorming. Groningen: Decide.
14. Giltay Veth, D. (2009). Het rendement van zalmgedrag. De projectencarrousel ontleed. Den Haag: Nicis.
15. Hartog, J. den, & Arts, W. (2009). Wat bindt de buurt? De buurt als vertrekpunt voor de participatie van kwetsbare mensen. Onderzoek uitgevoerd door het PON in opdracht van de provincie Noord-Brabant.
16. Hartog, J. den, & Sontag, L. (2009). Samen leven. Resultaten van de derde monitor sociale participatie in Noord-Brabant. Tilburg: het PON.
17. Have, T.T., ten. (1974). Andragogie een terreinverkenning (3e dr.). Groningen: Wolters-Noordhoff.
18. Heuvel, J. van den & A. Roes (2010). Fysiek en sociaal in verbinding? Een scan in 5 Brabantse steden. 's-Hertogenbosch: Avans Hogeschool en gemeente 's-Hertogenbosch.
19. Hofman, J. (n.d). De participatieladder en de achterkant van de achterkant van de participatieladder.
20. Lans, J. van der. (2009). De tien geboden van de wijkaanpak <http://www.kei-centrum.nl/>
21. Liebrand, F., et al. (2010). Bewonersparticipatie: vastgeroest of lenig? Onderzoek in opdracht van Corpovenista uitgevoerd door Inicio, Rotterdam: Inicio.

22. Linders, L. (2010). De betekenis van nabijheid. Den Haag, SDU. Proefschrift Universiteit Tilburg.
23. Luijten, J. (2009). Instrumenten voor gebiedsgericht werken. Een inventarisatie voor de gebiedsplatforms in de gemeente Uden.
24. Meinema, T. (2000). Waar resultaten tellen. Utrecht: NIZW
25. Nicis Institute. Bewoners ontwerpen hun eigen wijk in Enschede. Link: http://www.kiemnet.nl/kiem/dossiers/socialecohesie/Bewonersparticipatie/uniiek_ebrink_1029.html
26. Participatiewijzer.nl van het I.P.P.
27. Peters, R. & M. van der Steen (2010). De weg omhoog. Een analyse van het vertoog over sociale mobiliteit in regeringsbeleid. RMO.
28. Reusel, T. van (2009). Wijkontwikkelingsplan Westrand. Bewonersplatform Westrand. PowerPointpresentatie.
29. Stad en wijk verweven – Schakelen, verbinden, verankeren in de stad (2009). Vromraad.
30. Stokkom, B. van & Toenders, N. (2010). De sociale cohesie voorbij: actieve burgers in achterstandswijken. Amsterdam: Amsterdam University Press.
31. Stroobants, V. & Wildemeersch, D. (2000). Een biografisch perspectief op werk, leren en leven... meer dan een verhaal. Pedagogisch tijdschrift, 25, 7 – 34.
32. T+HUIS Jaarverslag 2008.
33. T+HUIS Jaarverslag 2009.
34. Het T+HUIS: ('Theehuis') in Eindhoven (2011). Schoolvoorbeeld van Welzijn Nieuwe Stijl. Wmo Magazine 1.
35. Vasco, L. et al. Voor het verval. In Journal of Social Intervention: Theory and Practice – 2009 – Volume 18, Issue 4, pp. 62–82
36. Verslag telefonisch gesprek met Margreet Frieling uit Nieuw-Zeeland d.d. 14 april 2009 (intern verslag Zet).
37. Vertrouwen in de buurt (2005). WRR.
38. Wildemeersch, D., & Berkers, F. (1997). Leren is participeren. Vorming: vaktijdschrift voor volwassenenedicatie en sociaal-cultureel werk, 12 (3), 161 – 171.
39. De wijk nemen (2009). RMO.
40. Wijkactieprogramma Westrand. Roosendaal: Bewonersplatform Westrand, SIW, gemeente Roosendaal e.a. [2010].
41. Wijnen, A. (n.d.) De Zuid-Willemsvaart volgens de Creatieve Piramide. Den Bosch: De Twee Snoeken.

Bijlage 1 Vragenlijst methoden stedelijke wijkaanpak

In de gesprekken aandacht voor:

- Aanvullende vragen die niet uit de al beschikbare gegevens zijn op te maken
- Oordeel over de werking van de methode in de praktijk

Naam methode: iWOP

Aanwezig:

Datum:

Locatie:

<i>Rubriek subrubriek</i>	<i>Vragen</i>	<i>Antwoorden</i>
Ontstaan/achtergrond methode		
Aanleiding	Wat vormde de aanleiding om de methode te ontwikkelen?	
Authenticiteit / oorsprong methode	Door wie is de methode ontworpen/ ontwikkeld/ bedacht? Waarom, als oplossing voor welk probleem, is de methode ontwikkeld/ ontworpen/bedacht?	
Doel – beoogde effecten	Wat is het doel van de methode? Wat zijn de effecten die met de methode worden beoogd?	
Naam	Waar komt de naam van de methode vandaan? Bij wie lag het initiatief voor de inzet van de methode?	
Initiatief		
Organisatiestructuur		
Opdrachtgever	Wie is de opdrachtgever van de methode?	
Partners	Wie zijn de samenwerkingspartners?	
Inrichting organisatie	Hoe is de organisatie ingericht: intern - extern?	
Keuze structuur	Is er bewust gekozen voor de huidige samenwerkingsstructuur?	
De methode		
Opbouw/werkwijze	Hoe steekt de methode in elkaar?	
Thema's	Welke (typen) thema's komen aan de orde?	
Typering methode inhoudelijk	Hoe is de methode te kenschetsen? Sociaal/fysiek/ economisch/integraal	
Werkvormen	Hoe komen de thema's aan de orde? Wat doet ieder van de deelnemers? Liggen de werkvormen vast? Combinatie van vaste/wisselende	

<p>Uitkomsten</p> <p>Looptijd</p> <p>Planmatigheid</p>	<p>werkvormen?</p> <p>Wat wordt er met de uitkomsten gedaan?</p> <p>Hoe worden de uitkomsten naar de opdrachtgever gepresenteerd?</p> <p>Hoe worden de uitkomsten naar de opdrachtgever overgedragen?</p> <p>Worden de uitkomsten naar de betrokken wijk/buurt gepresenteerd?</p> <p>Hoe zijn de uitkomsten te typeren?</p> <p>Wat zijn de effecten van de methode?</p> <p>Treden er neveneffecten op bij de betrokken bewoners? andere actoren?</p> <p>Heeft de methode een vaste looptijd?</p> <p>Heeft de methode een smart aanpak? (specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch, tijdverbonden)</p>
Betrokkenen	
<p>Wie</p>	<p>Wie zijn de betrokkenen bij de methode?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Bewoners/specifieke bewoners/doelgroepen ▪ Bewonersorganisaties <p>Bewoners vormen een afspiegeling van de wijk</p> <p>Maatschappelijke organisaties</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ In de wijk ▪ in en voor de wijk <p>Gemeente: wie van de gemeente/welke afdeling</p> <p>Wat wordt er van deelnemende bewoners verwacht?</p> <p>Is er ruimte binnen de methode voor nieuwe initiatieven van de bewoners?</p> <p>Initiatieven op gebied inhoud.</p> <p>Initiatieven op gebied vorm.</p> <p>Is er bewust gekozen voor deze (typen) actoren?</p> <p>Besteedt de methode aandacht aan de relatie van de deelnemende bewoners met hun achterban, c.q. aan alle wijkbewoners?</p>

	Zo ja, hoe?
Communicatie achterban	Heeft de methode/heeft u met de methode een visie op de rol/inzet van bewoners voor?
	Zijn de betrokken partners op de hoogte van de rol/inzet van bewoners?
Visie op actief burgerschap	Zijn de betrokken bewoners op de hoogte van de rol/inzet/bijdrage die van hen wordt verwacht?
Werving/betrekken actoren	
Informatie	Hoe raken bewoners op de hoogte van de methode(inzet)?
Betrekken bewoners	<p>Worden de bewoners(initiatieven) actief door de opdrachtnemer benaderd?</p> <p>Zo ja, hoe worden ze benaderd?</p> <p>Als groep/organisatie of individueel?</p> <p>Zo nee, wie benadert dan de deelnemers?</p> <p>In welke rol worden bewoners benaderd, c.q. welke bijdrage wordt er van hen verwacht?</p> <p>Als een afspiegeling van bewoners van de wijk wordt nagestreefd: hoe wordt daar aan gewerkt?</p> <p>Moeten bewoners aan bepaalde eisen voldoen om deel te kunnen nemen?</p>
Competenties bewoners	<p>Worden er nog andere partijen betrokken?</p> <p>Zo ja, door wie?</p>
Betrekken andere partijen	
Oordeel inzet betrokkenen	
(Regie)rol gemeente	<p>Bent u tevreden over de rol/inzet van de gemeente?</p> <p>Wat doet de gemeente?</p>
Rol maatschappelijke organisaties	<p>Bent u tevreden over de rol/inzet maatschappelijke organisaties?</p> <p>Over welke wel/welke niet?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Oppakken vragen waarop bewoners niet kunnen ingaan ▪ Verhelderen vragen ▪ Samen uitvoeren ▪ Faciliteren
Rol bewoners	Bent u tevreden over de rol / inzet van de bewoners(organisaties)?
ICT	
	<p>Is de rol van ICT en digitale communicatie van belang?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ tijdens de begeleiding? ▪ op andere momenten?
Duurzaamheid methode	
Enmalig/cyclisch	Is de methode cyclisch of project-

	<p>matig/eenmalig?</p> <p>Worden de gekozen projecten/ wordt de agenda regelmatig opnieuw tegen het licht gehouden?</p> <p>Wie, welke partij is de bewaker/initiatiefnemer?</p> <p>Indien cyclisch: zijn de betrokken bewoners in principe steeds dezelfde?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Deelnemende bewoners als vertegenwoordigers van bewoners (bewonersorganisatie) ▪ Deelnemende individuele bewoners (afspiegeling van de buurt) ▪ Individuele bewoners (niet-deelnemende) aan de methode <p>Zijn de professionals dezelfde als de deelnemende aan de methode? Wisseling/continuïteit.</p>
Bewoners	
Professionals	
Methode in breder perspectief	
Inzet methode	<p>Is de methode geschikt voor iedere wijk of juist voor een specifiek type?</p> <p>Schaalgrootte, aantal bewoners?</p>
Opschaling gebruik	<p>Is er sprake van toenemend gebruik van de methode?</p> <p>Zijn er ambities voor het breed uitzetten van de methode, elders in het land?</p> <p>Zo ja, door wie, wie voert uit?</p>
Overdraagbaarheid	<p>Is de methode overdraagbaar, anders gezegd: kunnen anderen hem ook uitvoeren?</p> <p>Zo ja, onder welke condities?</p> <p>Zo nee, waarom niet?</p>
Complementariteit	<p>Maakt de methode gebruik van andere methoden, instrumenten, technieken voor de wijkaanpak?</p> <p>Wordt de methode gekoppeld aan andere trajecten/projecten die de inzet van de methode versterken?</p>
Koppeling Financiën	
Kosten	<p>Wat zijn de kosten van de methode?</p> <p>Vaste kosten - gemiddelde kosten?</p> <p>Zijn er verschillen qua kosten op gebieds- of projectniveau (tussen buurten, projecten; omvang buurt/project)</p>
Typen kosten	<p>Om welke soorten kosten gaat het?</p> <p>Wie financiert/financieren de methode?</p>

Financier(s)/ eigen bijdrage	
Evaluatie methode	
Evaluatie opdrachtgever	<p>Worden de resultaten van de methode per project door de opdrachtgever(s)/andere betrokkenen geëvalueerd?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Frequentie: tussentijds inhoudelijk of tijdgebonden? ▪ Aan het eind?
Evaluatie intern	<p>Voert de bedenker/toepassers van de methode zelf een evaluatie uit naar de aanpak van de methode?</p> <ul style="list-style-type: none"> - per project - in het algemeen? <p>Worden de aanbevelingen voor verbetering in het vervolgproject meegenomen?</p> <p>Wordt de methode door een externe partij geëvalueerd?</p>
Evaluatie extern	
Sterke punten methode	
	<p>Wat zijn de sterke punten van de methode?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Communicatie: <ul style="list-style-type: none"> - tussen de betrokkenen - tussen betrokkenen en achterban ▪ Organisatievorm. ▪ Financiën. ▪ Inzetbaarheid (specifiek of multi-inzetbaar; qua doelgroep, qua schaal) ▪ Gericht op verwerven draagvlak bij vertegenwoordigers van bewoners; bij bewoners; bij alle betrokkenen (professionals, gemeente en bewoners) ▪ Gericht op draagvlak voor uitvoering van bewoners/ bewonersorganisaties/Ieder van de betrokkenen (bewoners, professionals, gemeente).
Verbeterpunten methode	
	<p>Zijn er verbeterpunten?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Methode ▪ Werkvormen ▪ Bewoners ▪ Maatschappelijke organisaties ▪ Gemeente ▪ Organisatievorm ▪ Financiën ▪ Eigen aandeel/rol <p>.....</p>
Succes methode	
	<p>Waarin schuilt het succes van de methode?</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Succes in welke context? ▪ Succes onder welke condities?

Bijlage 2 Naam en functie gesprekspartners

Mevrouw Sara de Boer	oprichter T+HUIS
De heer Sjaak Cox	begeleider iWOP, het PON
Mevrouw Claudia van Dongen	gebiedsmanager West gemeente Tilburg
Mevrouw Willie van Eijs	management consultant Ordina
Mevrouw Mieke Hoekstra	beleidsadviseur jeugd en onderwijs gemeente Heerenveen
De heer Kees Jongmans	wethouder gemeente Roosendaal
De heer Wilko Kistemaker	directeur Decide
Mevrouw Bauke Lagarde	gebiedscoördinator gemeente Tilburg
De heer Thijs Malmberg	manager Ordina
De heer Dennis Meulenbroeks	oprichter T+HUIS
Mevrouw Trudie van Reusel	voorzitter Bewonersplatform Westrand (gemeente Roosendaal)
De heer Wim Sloot	coördinator impulsaanpak gemeente Tilburg
De heer Martin van Staveren	De Twee Snoeken
De heer Leendert van der Wiel	wijkmanager gemeente Roosendaal
De heer Aart Wijnen	architect De Twee Snoeken

Bijlage 3 Tien tips voor gemeenten bij de keuze voor een methode voor stedelijke wijkaanpak

1. Houd de termijn tussen het in kaart brengen van wensen en uitvoering zo kort mogelijk om bewoners gemotiveerd te houden om aan uitvoeringsprojecten mee te werken. Formeer daartoe binnen de ambtelijke organisatie een intersectorale projectgroep. Bewerkstellig korte lijnen tussen beleidsvorming en beleidsuitvoering. Zorg dat de politiek goed ingevoerd is.
2. Maak maatschappelijke organisaties in een vroegtijdig stadium deelgenoot, door hen te informeren over de methode en hun rol.
3. Organiseer voor langdurige projecten eerst een pilot. Breng daarbij de kwantiteit en kwaliteit van bewonersparticipatie in kaart, volg de resultaten en stuur bij waar nodig.
4. Zorg voor transparante communicatie, zeker ook in de fase van uitvoering van projecten. Houd de communicatielijnen kort. Maak afspraken waar. Laat bewoners weten waarom iets niet kan. Communiceer ook dat er nog geen nieuws is.
5. Doe moeite om met de bewoners samen de vraag achter de vraag te verkennen.
6. Gebruik de kracht van bewoners, met een onderscheid tussen denkers en doeners. Win hun vertrouwen en houd dit vast. Bewaak de belastbaarheid van betrokken bewoners. Zorg er voor dat er weer nieuwe bewoners meedoen, met frisse ideeën.
7. Stel bewoners centraal, niet het beleid. Toon als professional oprechte belangstelling voor initiatieven van bewoners. Introduceer succesvolle initiatieven in andere wijken en laat andere lokale organisaties er van leren.
8. Creëer een vangnet van professionals voor bewoners, waar ze op afroep gebruik van kunnen maken als ze er zelf niet uitkomen. Maak daar passende globale afspraken mee; de specifieke vraag is immers vooraf niet bekend. Professionals kunnen ook maatschappelijk verantwoorde ondernemers of kennisinstellingen zijn die een bijdrage in de vorm van personele of financiële inzet leveren. Deze bijdrage kan ook op initiatief van de bewoners zelf tot stand zijn gekomen. Vaak bestaat een speciale band tussen bewoners en deze ondernemers/kennisinstellingen en kunnen ze niet zo maar aan elk willekeurig bewonersinitiatief worden gekoppeld. Wees daar voorzichtig mee en moedig het in dat geval als voorbeeld voor derden aan.
9. Gebruik geen breed uitgezette enquête onder bewoners met vragen naar hun sociale problemen of sociale cohesie in het bijzonder voorafgaand aan de methode als de methode is gekozen om algemene wensen van bewoners voor de wijk (inventariseren thema's) te realiseren en niet om actief burgerschap te stimuleren. Dat is verspilde moeite (en geld) omdat in dat geval de enquêteresultaten niet passen bij het type wensen dat door bewoners tijdens de inzet van de methode wordt geuit.
10. Houd rekening met de investering in eigen personele inzet, naast de kosten voor de externe begeleiding. Plan ook uren in voor communicatie.

Bijlage 4 Matrix ter bepaling keuze

	PRAKTISCH	INHOUD	METHODEN
Creatieve Piramide	☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: minder dan een jaar, daarna volgt uitvoeringsplan ☐ Werkvorm: elf piramidesessies voor bewoners en professionals ☐ Opdrachtgever: is initiatiefnemer/uitvoerder ☐ Externe ondersteuning: ja, door architectenbureau De Twee Snoeken en Stichting Janus ☐ ICT: speciaal ontwikkelde ICT-toepassingen ☐ Context: sociaal-fysiek	☐ Sociaal-fysieke projecten ☐ Doelgroep: homogene groepen bewoners 'ons soort mensen' ☐ Doel: uit creatieve sessies met bewoners ☐ Gericht op het maken van plannen, bewoners voeren niet zelf uit ☐ Taakverdeling: bewoners zijn deelnemers aan de sessies, professionals begeleiden ☐ Samenwerkingspartners: netwerk van professionals	☐ Ontstaan in 2006 in 's-Hertogenbosch, anno 2011 zijn 14 projecten voltooid ☐ Verbeterd de kwaliteit van fysieke ingrepen door betrekking van bewoners te betrekken ☐ Werkt met elf elftallen van homogene groepen bewoners ☐ Legt de focus op medezeggenschap en het genereren van ideeën
Dialogomethode	☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: minimaal een jaar, beleidscyclisch in te zetten ☐ Werkvorm: flexibel aantal panels: eerst voor bewoners, dan professionals, dan gemengd ☐ Opdrachtgever: gemeente ☐ Externe ondersteuning: ja, kan geleverd worden door diverse partijen ☐ ICT: niet prominent ☐ Context: bestuurlijk sociaal	☐ Sociale insteek (Wmo), vaak gekoppeld aan fysiek en/of economisch ☐ Doelgroep: bewoners als afspiegeling van de wijk ☐ Doel: het bevorderen van actief burgerschap bij de aanpak van sociale problemen ☐ Doel: het coördineren van activiteiten die de leerbaarheid bevorderen ☐ Gericht op het maken van plannen én de uitvoering ervan ☐ Taakverdeling: bewoners voeren zelf hun wensen uit, professionals zijn vangnet ☐ Samenwerkingspartners: maatschappelijke organisaties, lokale overheid ☐ Vooraf koppeling met sociale cohesie monitor mogelijk	☐ Wetenschappelijk getoetste methode, ontstaan als proeftuin van de Wmo (2007) ☐ Vanuit Decide, RU Groningen toegepast in Noord Oost Nederland ☐ Benadrukt de gelijkwaardigheid tussen en identificeert belangen van verschillende groepen bewoners ☐ Creëert samenwerking tussen bewoners en professionals ☐ Heeft veel aandacht voor procesmatige voorwaarden om actief burgerschap te versterken
Integraal wijkontwikkelingsplan (iWOP)	☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: tien maanden tot een jaar, daarna volgt uitvoeringsplan ☐ Werkvorm: flexibel aantal bijeenkomsten voor bewoners, klankbord voor professionals ☐ Opdrachtgever: gemeente ☐ Externe ondersteuning: ja, kan geleverd worden door diverse partijen ☐ ICT: niet prominent ☐ Context: sociaal-fysiek	☐ Fysieke insteek: opstellen toekomstvisie voor de wijk ☐ Doelgroep: alle wijkbewoners die op de bijeenkomsten afkomen ☐ Doel: opstellen toekomstvisie voor de wijk, door bewoners ☐ Gericht op het maken van plannen, bewoners voeren niet zelf uit ☐ Taakverdeling: bewoners stellen toekomstvisie op, professionals zitten in klankbordgroep ☐ Professionals en bewonersorganisatie stellen uitvoeringsagenda op ☐ Samenwerkingspartners: maatschappelijke organisaties, lokale overheid, eveneens in de klankbordgroep	☐ De voorloper van het Dorpsontwikkelingsplan ontstond in de jaren tachtig in Linden, gemeente Cuijk ☐ Op veel plaatsen toegepast, in Noord-Brabant ook dankzij inzet provinciale middelen ☐ Betreft bewoners bij het formuleren van toekomstvisie en wensbeeld voor de woonwijk ☐ Resulteert in gebiedsagenda
Results-Based Accountability (RBA)	☐ Kosten: hoog ☐ Looptijd: tien jaar, beleidscyclisch ingezette methode ☐ Werkvorm: flexibel aantal bijeenkomsten, droomsessies voor bewoners ☐ Opdrachtgever: gemeente ☐ Externe ondersteuning: ja, door Ordina ☐ ICT: speciaal ontwikkelde stemkastjes ☐ Context: sociaal-economisch	☐ Sociale insteek: projecten om aan de ontwikkeling van individuen te werken ☐ Doelgroep: bewoners met een achterstand uit een achterstandswijk ☐ Doel (in de toepassing in Tilburg): bevorderen leefbaarheid door sociale stijging via individuele trajecten ☐ Gericht op het maken van plannen én de uitvoering ervan ☐ Taakverdeling: gemeente bepaalt doelgroep: bewoners en professionals bepalen samen de individuele doelen; bewoners doorlopen traject ☐ Samenwerkingspartners: maatschappelijke organisaties, lokale overheid. De woningcorporatie en het Rijk voor financiering	☐ Rond 1950 ontstaan in de VS, nu in veel landen toegepast ☐ Van oorsprong een instrument om de resultaten van sociaal beleid te kunnen beoordelen ☐ Sinds 2000 op diverse plaatsen voor diverse sociale problemen in Nederland ☐ Formuleert subprestaties die naar lange termijn beleidsdoel leiden
T+HUIS	☐ Kosten: laag ☐ Looptijd: meerdere jaren ☐ Werkvorm: flexibel aantal naschoolse activiteiten voor kinderen ☐ Opdrachtgever: is initiatiefnemer/uitvoerder ☐ Externe ondersteuning: nvt ☐ ICT: bij activiteiten voor kinderen niet, voor studenten wel ☐ Context: sociaal-cultureel	☐ Sociale insteek: projecten om aan de ontwikkeling van kinderen en studenten te werken ☐ Doelgroep: kinderen uit een achterstandswijk en studenten ☐ Doel: bevorderen leefbaarheid in de wijk door verbeteren toekomstperspectief kinderen ☐ Gericht op uitvoeren door bewoners zelf ☐ Taakverdeling: kinderen doorlopen vrijwillig een traject, studenten begeleiden, professionals zijn eindverantwoordelijk ☐ Samenwerkingspartners: scala aan (kennis-)instellingen en bedrijven in het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen	☐ Ontstaan in 2006 in Eindhoven, wordt toegepast in één gebied ☐ Fysieke ruimte met humanitaire vormgeving ☐ Competentieontwikkeling voor kinderen in achterstandswijken en voor studenten van sociale, technische en didactische opleidingen ☐ Ontmoetingsplaats voor sociale stijging ☐ Pakt sociaal-economische en sociaal-culturele problemen in de wijk aan